

MYKOLO ROMERIO UNIVERSITETAS
EKONOMIKOS IR FINANSŲ VALDYMO FAKULTETAS
EKONOMIKOS IR VERSLO INSTITUTAS

JUSTINA PUTNAITĖ

**EUROPOS SAJUNGOS UŽSIENIO PREKYBOS
STRUKTŪRINIŲ IR POLITIKOS POKYČIŲ
VERTINIMAS**

Magistro baigiamasis darbas

Vadovas
doc. dr. R. Dužinskas

VILNIUS, 2013

MYKOLO ROMERIO UNIVERSITETAS
EKONOMIKOS IR FINANSŲ VALDYMO FAKULTETAS
EKONOMIKOS IR VERSLO INSTITUTAS

EUROPOS SAJUNGOS UŽSIENIO PREKYBOS
STRUKTŪRINIŲ IR POLITIKOS POKYČIŲ
VERTINIMAS

Viešojo sektoriaus ekonomikos magistro baigiamasis darbas
Studijų programa 621L10010

Recenzentas

2013 12

Vadovas

doc. dr. R. Dužinskas

2013 12

Atliko

VPRmns2-01 gr. stud.

Justina Putnaitė

2013 12 15

VILNIUS, 2013

TURINYS

IVADAS	7
1. UŽSIENIO PREKYBOS TEORINIAI ASPEKTAI	10
1.1. Tarptautinės prekybos samprata	10
1.2. ES užsienio prekybos raida ir funkcionavimas	12
1.3. ES užsienio prekybos politikos sprendimų priėmimo mechanizmas	19
1.4. ES užsienio prekybos reguliavimo instrumentų vaidmuo	22
1.5. ES daugiašalis tarptautinis bendradarbiavimas	25
2. ES UŽSIENIO PREKYBOS STRUKTŪRINIŲ IR POLITIKOS POKYČIŲ VERTINIMAS	29
2.1. Europos Sąjungos užsienio prekybos balanso pokyčiai	29
2.2. Eksporto prekinės ir geografinės struktūros pokyčiai	31
2.3. Importo prekinės ir geografinės struktūros pokyčiai	37
2.4. Europos Sąjungos prekyba su Rytų partnerystės programos valstybėmis	44
3. ATRANKINIO TYRIMO REZULTATŲ ANALIZĖ	54
3.1. Tyrimo apžvalga	54
3.2. Tyrimo rezultatai	55
3.3. Tyrimo išvados	60
4. ES IR TREČIŲJŲ ŠALIŲ BENDRADARBIAVIMO GALIMYBIŲ TOBULINIMO KRYPTYS	62
IŠVADOS IR SIŪLYMAI	67
LITERATŪRA	72
ANOTACIJA	78
ANNOTATION	79
SANTRAUKA	80
SUMMARY	82
PRIEDAI	84

PRIEDAI

1 Priedas.....	85
2 Priedas.....	86
3 Priedas.....	87
4 Priedas.....	89
5 Priedas.....	91

LENTELĖS

1 lentelė. Pagrindiniai užsienio prekybos reguliavimo instrumentai.....	22
2 lentelė. Pagrindiniai Europos Sąjungos eksporto partneriai (%).....	34
3 lentelė. Pagrindiniai Europos Sąjungos importo partneriai (%).....	40

PAVEIKSLAI

1 Pav. Europos Sąjungos užsienio prekyba (Mln. EUR).....	30
2 Pav. Europos Sąjungos eksporto struktūra pagal prekių grupes (%).....	32
3 Pav. Europos Sąjungos importo struktūra pagal prekių grupes (%).....	38
4 Pav. Europos Sąjungos prekybos balansas su Rytų partnerystės programos valstybėmis (Mln/EUR).....	45
5 Pav. Europos Sąjungos eksportas į Rytų partnerystės programos valstybes (Mln/EUR).....	48
6 Pav. Europos Sąjungos importas iš Rytų partnerystės programos valstybių (Mln/EUR).....	50

IVADAS

Pasaulio ekonomikos išsivystymo lygio spartus augimas skatina ne tik prekių bei paslaugų vartojimą visame pasaulyje, bet ir didina konkurencinį pranašumą pasaulinėje rinkoje. Todėl, auganti ekonominė tarpusavio priklausomybė ir stiprėjanti tarptautinė konkurencija meta iššūkį pasaulio valstybėms, siekiančioms padidinti savo konkurencinį pranašumą pasaulio rinkoje. Naujų šalių siekis didinti savo pranašumą tarp kitų valstybių stiprina Europos Sąjungos vaidmenį pasaulio ekonomikos kontekste, tuo pačiu ženkliai išauga ir tarptautinės prekybos svarba. Taigi, užsienio prekyba yra esminis kiekvienos šalies ekonomikos augimo bei užimtumo didinimo veiksnys.

Visa tai nemažiau svarbu ir Europos Sąjungai bei ją sudarančioms valstybėms narėms, nes Europos Sąjunga traktuojama kaip integruotas valstybių darinys, kurio užsienio prekybos apyvarta yra didžiausia pagal savo apimtį. Europos Sąjunga, savo prekybos pajėgumais lenkia net ir tokias lyderes kaip JAV ar Kinija. Kadangi Europos Sąjunga pasaulio rinkoje pagal prekybos apimtį užima pirmąją poziciją, proporcingai didėja ne tik jos ekonominė galia bet ir reikšmė tarptautinėje arenoje. Todėl svarbu išsamiau išanalizuoti Europos Sąjungos užsienio prekybos politiką bei jos struktūrinius pokyčius. Jų analizė padėtų įvertinti ES šalių narių galimybes daryti įtaką priimamiems sprendimams prekybos klausimais ir leistų numatyti tolimesnes prekybos perspektyvas bei jų tobulinimo galimybes.

Plačiau susipažinus su užsienio prekybos raida, jos svarba tarptautinėje arenoje, daugiau įsigilinus ir išanalizavus užsienio prekybos politikoje taikomus instrumentus, jų vaidmenį bendros prekybos politikos plotmėje, padėtų išskirti galimas įgyvendinti strategines užsienio prekybos plėtros sprendimų alternatyvas. Tai padėtų ne tik atskleisti esmines užsienio prekybos problemas, susijusias su vykdomos politikos optimizavimu, bet ir pateikti siūlymus bei galimas alternatyvas. Todėl norint įvertinti atskirų šalių ar šalių bloko užsienio prekybos tendencijas, pasitelkus lyginamąją analizę būtina išanalizuoti konkrečius užsienio prekybos pokyčius pasaulio ekonomikos kontekste. Šiam darbui buvo pasirinkta Europos Sąjungos užsienio prekyba bei jos tendencijos.

Darbo tikslas – išanalizuoti Europos Sąjungos užsienio prekybos politikos bei struktūros pokyčius ir jų daromą įtaką tolimesniam politikos vystymuisi ir įvertinti vykdomos prekybos politikos atitikimą mažų valstybių ekonominiams interesams.

Objektas – Europos Sąjungos užsienio prekybos struktūros, politikos pokyčiai, plėtra ir tendencijos.

Problema – Kaip pagerinti Europos Sąjungos sprendimų priėmimo mechanizmą, kuris daugiau atitiktų mažų valstybių ekonominius interesus užsienio prekybos klausimais?

Uždaviniai:

- 1) Išanalizuoti užsienio prekybos politikos teorinius aspektus;
- 2) Aptarti Europos Sąjungos užsienio prekybos raidos ir struktūros pokyčių svarbą pasauliniame kontekste kartu įvertinant veiksnius, lėmusius šiuos pokyčius ir išanalizuoti šių veiksmų daromą įtaką tolimesniam politikos vystymuisi;
- 3) Įvertinti institucijų įtaką ES vykdomai užsienio prekybos politikai;
- 4) Išanalizuoti teisės aktus, lemiančius užsienio prekybos tarpusavio ryšius su valstybėmis narėmis;
- 5) Išnagrinėti ES užsienio prekybos pokyčius recesijos laikotarpiu ir po jos;
- 6) Apžvelgti ES ir mažųjų valstybių (Lietuvos) užsienio prekybos ryšius bei tobulinimo galimybes;
- 7) Aptarti ES užsienio prekybos perspektyvas bei tobulinimo kryptis;

Tyrimo metodai. Vertinant užsienio prekybos svarbą, analizuojant Europos Sąjungos užsienio prekybos raidą ir pokyčius, lyginant užsienio prekybos politikos instrumentų vaidmenį prekybos tarp valstybių kontekste, vertinant ES užsienio prekybos tendencijas, tiriant ES užsienio prekybos įtaką mažųjų valstybių ekonominiams interesams, buvo remtasi mokslinės literatūros ir esminių dokumentų analize bei apibendrinimu, prognozavimo metodu, lyginamąja analize, aprašomąja statistika bei ekspertiniu vertinimu pritaikant giluminio interviu metodą.

- Lyginamoji analizė ir aprašomoji statistika taikoma analizuojant Europos Sąjungos užsienio prekybos raidos ir struktūrinius pokyčius;
- Apibendrinimo metodas taikomas formuluojant išvadas kiekvieno skyriaus ir viso darbo pabaigoje.
- Prognozavimo metodas taikomas numatant ES užsienio prekybos perspektyvas ir tobulinimo kryptis.
- Dokumentų analizė taikoma vertinant ES teisės aktų įtaką ES užsienio prekybos tarpusavio ryšiams su valstybėmis narėmis.
- Ekspertinis vertinimas taikomas tiriant ES užsienio prekybos politikos atitikimą mažųjų valstybių ekonominiams interesams.

Darbo struktūra. Pirmoje darbo dalyje aptariama ir analizuojama Europos Sąjungos užsienio prekybos politikos raida ir pokyčiai, tarptautinės prekybos svarba, aptariamas ES vykdomos užsienio prekybos politikos instrumentų vaidmuo ir sprendimų priėmimo mechanizmas. Antroje darbo dalyje analizuojami ES užsienio prekybos pokyčiai ir tendencijos. Trečioje dalyje atliekamas ekspertinis tyrimas siekiant išsiaiškinti ES vykdomos užsienio prekybos politikos atitikimą mažųjų valstybių ekonominiams

interesams. Ketvirtoje dalyje pateikiamos išvados vadovaujantis gautais darbo rezultatais, teikiami siūlymai.

1. UŽSIENIO PREKYBOS TEORINIAI ASPEKTAI

1.1. Tarptautinės prekybos samprata

Prekybos sąvoka abstrakčiai suvokiama kaip sąveika tarp kelių ūkinių subjektų, vykstanti vienos šalies ar tarptautinėje rinkoje, į kurią įtraukiamas išteklių, gamybos priemonių bei darbo jėgos judėjimas. Todėl pradeda formuotis atskirų valstybių tarptautinės ekonomikos politika, kuriai šiuo metu skiriama labai daug dėmesio.

Prekybos procese mainai įgauna prekinę išraišką. Dar nuo senų laikų vienos prekės buvo mainais keičiamos į kitas prekes. Vėliau atsiradus piniginei išraiškai, už tam tikras prekes buvo atsiskaitoma piniginiiais vienetais, kuriuos galima buvo panaudoti kitoms prekėms įsigyti.

Kadangi prekybos procesas negali vykti savaime, jam turi būti tam tikros priežastys. Vienintelė ir pagrindinė priežastis yra rinkoje atsiradęs tam tikros prekės poreikis, be kurio praktiškai neįmanoma prekyba. Kuomet yra paklausa, tuomet yra paskata atsirasti pasiūlai. O atsiradusios paklausos ir pasiūlos sąveikoje ir vystosi prekybos procesas.

Atsakant į paprastą klausimą dėl ko prekiaujama, galima išskirti begalę skirtingų prekybą skatinančių veiksnių, tačiau vieni iš pagrindinių ir svarbiausių būtų šie: skirtingi individo ar individų grupės skoniai, skirtingos gamybos technologijos ar fiziniai pajėgumai, skirtingi darbo (kvalifikacija), kapitalo indėliai (tarptautiniu lygmeniu šalys skiriasi turtingumo požiūriu (ištekliai, banko palūkanos)), skirtinga mokesčių tarifų bazė (tiesioginiai, netiesioginiai mokesčiai, muitai, akcizo mokesčiai, PVM) bei skirtingos konkurencijos sąlygos (monopolijų įstatymas).

Kuomet prekybos procesų metu šalies viduje rinka tampa pripildyta, tuomet prekyba pereina į tarptautinį lygmenį, kai vienos šalies gamintojų pagaminta produkcija parduodama už nacionalinės rinkos ribų kitos šalies vartotojams ar vartotojų grupei. Ši prekybos proceso dalis, vykstanti už nacionalinės rinkos ribų tiksliai iliustruoja tarptautinės prekybos sąvoką.

Tarptautinės prekybos sandara grindžiama dvišaliais prekiniais srautais. Vienas iš jų – eksportas, kuris traktuojamas kaip prekių išvežimas iš šalies muitų teritorijos, o šalis, kurioje yra subjekto, realizuojančio prekes tarptautiniu mastu buveinė, vadinama eksportuojančiąja šalimi. Antrasis komponentas – importas, kuris traktuojamas, kaip prekių įvežimas į šalies muitų teritoriją, o šalis, kurioje yra subjekto, perkančio prekes tarptautiniu mastu buveinė, vadinama importuojančiąja šalimi.

Tarptautinė prekyba tradiciškai suvokiama kaip prekyba materialiomis, turinčiomis fizinį pavidalą, prekėmis (pagal ES direktyvą „Dėl pridėtinės vertės mokesčio“ prekės – tai bet kuris materialus turtas).

Joje gali būti realizuojamos: žaliavos, papildomos medžiagos, tarpinės prekės, vartojimo prekės, gamybinė (pramonės, medicininė, mokslinė ir kita) įranga. Tačiau šiuo metu vis didėja prekybos paslaugomis svarba pasauliniame kontekste bei auga prekybos paslaugomis apimtys, ko pasekoje susiduriama su įvairiomis apskaitos bei kito pobūdžio svarstytinomis problemomis.

Kuomet kalbama apie prekybą tarp skirtingų pasaulio valstybių, reikia paminėti du svarbiausius prekybos privalumus, kurie nelieka nepaminėti kiekvieno aukštųjų mokyklų ekonomikos studijų programos kurso metu. Vykstant prekybai tarp šalių pasireiškia absoliutus ir lyginamasis pranašumai, kurie stipriai veikia kiekvienos šalies prekybą.

Absoliutaus ir lyginamojo pranašumų principai aiškiai apibrėžia tarptautinio darbo pasidalijimo bei specializacijos naudą šalims. Abiejų šių pranašumų skirtumas yra tas, jog šalis, turinti absoliutų pranašumą prekes gamina su mažesnėmis sąnaudomis nei visos likusios šalys. Šiam pranašumui gali turėti įtakos darbuotojų įgūdžiai, palankios gamtinės sąlygos bei technologinė pažanga ir daugelis kitų. O šalis turinti lyginamąjį (santykinį) pranašumą produkciją gali pagaminti ne tik patirdama sąlyginai mažiausius kaštus lyginant su šalimis, kurios gamina tą patį produktą, bet gali ir lenkti kitas šalis pasiekdama sąlyginai didžiausią darbo našumą lyginant su kita toje šalyje gaminama produkcija. Todėl šalis, turėdamas santykinį vieno produkto gamybos pranašumą, turėtų specializuotis būtent to produkto gamyboje nepaisant to, jog neturi absoliutaus pranašumo gamyboje, nes santykinai pranašesnė vieno produkto gamyba yra naudinga šalies ekonomikai tarptautinėje arenoje.

Dabartiniame ekonominiame amžiuje absoliutaus bei santykinio pranašumų svarba mažėja, nes dauguma stiprios ekonomikos šalių, tokių kaip JAV, Vokietija, Prancūzija, Didžioji Britanija ir kitos, daugumą prekių gali pasigaminti su mažiausiais kaštais šalies viduje diegdami naujas, pažangias technologijas, o pigi darbo jėga nebetenka didelės savo vertės, kaip buvo vertinama anksčiau.

Nemažiau svarbus aspektas tarptautinėje arenoje yra veikianti paklausos ir pasiūlos pusiausvyra, kuomet prekių judėjimas iš šalies ir į šalį pasauliniu mastu, tarpusavyje susilygina. Tačiau nei viena šalis nesugebėtų eksportuoti savo prekių, jeigu kur nors vienoje ar kitoje šalyje nebūtų vartotojų, dėl kurių ar kitų priežasčių, norinčių įsigyti tų prekių. Dėl didėjančių žmonijos poreikių, augančios naujų technologijų pažangos ir kitų veiksnių 19 – 20 amžiuje pasaulinė rinka pradėjo sparčiai vystytis, todėl išaugo ir tarptautinės prekybos svarba. Tarptautinės prekybos augimą daugiausiai skatino auganti regionų integracija, komunikacijų bei transporto technologijų pažanga, vartotojų poreikių supanašėjimas bei naujų poreikių atsiradimas, prekybos liberalizacija (prekybos sutarčių sudarymas šalių ir regionų atžvilgiu) taip pat daugianacionalinių įmonių steigimas. Kadangi pasaulinė rinka sukėlė tarptautinės prekybos augimą, išaugo prielaidos ekonomikos reguliavimui atsirasti, reguliavimo vykdymas teko nacionalinėms

vyriausybėms bei tarptautinėms institucijoms, kurios, priklausomai nuo valstybės kišimosi į tarptautinę prekybą lygio, pradėjo vykdyti protekcionistinę arba laisvos prekybos politiką.

Protekcionizmo sąvoka suprantama, kaip valstybės vykdoma politika, siekiant apsaugoti vidaus rinką nuo užsienio konkurencijos ir tam pasitelkiant į pagalbą tarifinius bei netarifinius prekybos reguliavimo instrumentus. Tuo tarpu laisvos prekybos politika traktuojama kaip valstybės vykdoma politika, minimaliai besikišant į užsienio prekybą, kuri remiasi laisvai kintančiu paklausos ir pasiūlos santykiu. Šioje vietoje iškyla klausimas, kurios politikos taikymas yra efektyviausias, į kurį sunku surasti tikslų ir aiškiai pagrįstą atsakymą, nes ir viena, ir kita politika turi savo plusų ir minusų. todėl, remiantis netrumpa praktika, galima teigti, jog vienu ar kitu ekonomikos laikotarpiu nebuvo efektyvi nei viena, nei kita ir tik abiejų šių politikų derinimas tarpusavyje atitinkamai pagal susiklosčiusią ekonominę situaciją šalyje gali būti efektyviausias.

Apibendrinant būtina akcentuoti, jog norint skatinti efektyvią užsienio prekybą, reikia skatinti konkurencingumą, kuris turėtų būti ilgalaikis procesas, o tam pasiekti būtina taikyti įvairiapusę specializaciją, kuri padėtų užtikrinti didesnę užsienio prekybos apimčių augimą. Tai svarbu ne tik stiprios ekonomikos didelėms valstybėms, bet ir silpnos ekonomikos mažoms šalims, į kurias galima įtraukti ir Lietuvos valstybę. Taigi, tarptautinė prekyba yra traktuojama kaip sudėtingas ir daug dėmesio reikalaujantis procesas.

1.2. ES užsienio prekybos raida ir funkcionavimas

Nagrinėjant Europos Sąjungos užsienio prekybos politikos raidos tendencijas, į pokyčius galima būtų pažvelgti per ekonominės integracijos etapų prizmę, kuriai būdingi penki pagrindiniai etapai:¹

1. Laisvos prekybos zona
2. Muitų sąjunga
3. Bendroji rinka
4. Ekonominė sąjunga (bendra valiuta)
5. Politinė sąjunga (socialinė)

Remiantis pasauline praktika, ekonominė integracija prasideda nuo laisvosios prekybos erdvės sukūrimo, kurios pagrindinis tikslas yra valstybėms plėtoti tarpusavio prekybą bei ekonomiką, iš dalies arba visiškai panaikinant tarpusavio prekybos kliūtis (importuojamų prekių muitų tarifai bei kiti prekybos

¹ Radziukynas J. ir kt. Europos Sąjungos bendroji prekybos politika: vadovėlis. – Vilnius: Mykolo Romerio universitetas, 2011. – 23 p. – ISBN 978-9955-19-310-4

barjerai), tačiau kiekviena laisvosios prekybos erdvės šalis narė pasilieka teisę savarankiškai vykdyti politiką trečiųjų šalių atžvilgiu.²

Puikus laisvos prekybos erdvės pavyzdys galėtų būti Šiaurės Amerikos valstybių laisvos prekybos sutartis (NAFTA), kurią pasirašė JAV, Kanada ir Meksika, tokiu būdu įgalindamos laisvą prekybą tarp šių šalių. Kitas pavyzdys gali būti Europos Sąjunga ir jos sudarytos laisvos prekybos sutartys su Vakarų Balkanų šalimis ar ELPA (EFTA) šalių grupe (Islandija, Lichtenšteinas, Šveicarija, Norvegija).

Europos Sąjungos bendrosios užsienio prekybos politikos pirmosios užuomazgos prasidėjo jau po Antrojo pasaulinio karo, kuomet Europos padalijimas į Rytų ir Vakarų frontą, Vakarų Europą 1949 m. Londono sutartimi paskatino įkurti seniausią Europos valstybes vienijančią tarpvyriausybinių organizaciją – Europos tarybą, kuria buvo siekiama glaudesnio tautų tarpusavio bendradarbiavimo.

Pirminė paskata dabartinės Europos Sąjungos prekybiniams ryšiams formuotis buvo Prancūzijos užsienio reikalų ministro Roberto Schumano 1950 m. gegužės 9 d. paskelbta deklaracija³, kurioje buvo siūloma įsteigti Europos anglių ir plieno bendriją (EAPB), kurios narės sukoncentruotų anglių ir plieno gamybą, tokiu būdu sujungiant ekonominius interesus būtų vystomas Europos vieningumo ir bendradarbiavimo principas. Neilgai trukus, remianti R. Schumano planu, 1951 m. buvo pasirašyta Paryžiaus sutartis ir įkurta Europos anglių ir plieno bendrija, kurios pagrindu šešios valstybės narės (Prancūzija, Vokietija, Liuksemburgas, Belgija, Nyderlandai, Italija) sutarė dėl tuo metu buvusios strateginės svarbos produktų, anglių ir plieno, bendrosios rinkos sukūrimo ir kartu buvo pasiekta ekonominio augimo spartos tolimesnių perspektyvų atžvilgiu. Šiuo pagrindu buvo įkurta ir pirmoji viršnacionalinė institucija – Vyriausioji valdyba, kurios tikslas buvo šalių narių anglių ir plieno reguliavimas ir plėtra.

Vystant anglių ir plieno prekybą tarp šalių narių, penkerių metų laikotarpiu buvo pasiekta teigiamų rezultatų, kuomet prekybos apimtys tarp šalių išaugo daugiau nei du kartus, taip pat palaipsniui augo ir investicijos į gamybos proceso modernizavimą.

Ekonomikos integracijai vystantis toliau, atsiranda muitų sąjungos užuomazgos, kurią apima laisva prekyba tarp šalių ir įteisintas bendrasis muitų tarifas su šalimis, esančiomis už jos ribų, vadinamomis trečiosiomis šalimis.⁴ Šiam tikslui įgyvendinti reikalingas ne tik bendras išorinis muitų tarifas, bet ir atitinkamos muitinės procedūros, kvotos ir kiti prekybos reguliavimo instrumentai, taikytini prekyboje su

² Vaišvila A. Europos Sąjungos raidos tendencijų ir perspektyvų klausimu // Filosofija. Sociologija: mokslo darbų žurnalas. – Vilnius: Lietuvos mokslų akademija, 2004, Nr. 1. p. 15-22. – ISSN 0235-7186

³ Dužinskas R. Europos Sąjungos raida ir funkcionavimas: mokomoji knyga. – I dalis. Vilnius: Vilniaus pedagoginis universitetas, 2010. – 12 p. – ISBN 978-9955-20-517-3

⁴ Pukelienė V. Ekonominė integracija / Teorija, ES politika ir procesai: vadovėlis. – Kaunas: Vytauto Didžiojo universitetas, 2008, p. 70. – ISBN 978-9955-12-432-0

trečiosiomis šalimis. Šalys narės, norėdamos vienodai taikyti išorinius muitų tarifus bei panaikinti barjerus prekėms laisvai judėti tarp sąjungos šalių, turėjo suvienodinti muitinės procedūras, o šiam tikslui reikėjo priimti teisinius reglamentus, kuriais būtų galima vadovautis. Pagrindinis dokumentas buvo 1992 m. ES Tarybos pagal reglamentą priimtas Bendrijos muitinės kodeksas, kuris vadovaujantis 2008 m. ES Parlamento ir Tarybos priimtu reglamentu, buvo pakeistas į Modernizuotą muitinės kodeksą, turėjusį įsigaliooti nuo 2013 m.

Puikus muitų sąjungos pavyzdys pasauliniame kontekste galėtų būti 1969 m. įkurta Andų bendrija (Bolivija, Kolumbija, Ekvadoras, Peru, Venesuela), kuomet buvo eliminuotos kliūtys prekybai tarp šalių ir pritaikyta bendra išorinė prekybos politika.

Pirmąsias ne tik muitų sąjungos, bet kartu ir bendros rinkos užuomazgas Europos Sąjungos kontekste galima laikyti šalių narių užsienio reikalų ministrų suvažiavimo Mesinoje metu vykusias derybas, kuomet buvo sutarta praplėsti muitų sąjungos ir bendrąją rinką nuo anglių ir plieno į kitus ekonomikos sektorius ir įsteigti Atominės energijos bendriją (EUROATOM)⁵. Po metų 1957 m. susitarimai buvo įteisinti toms pačioms šešioms šalims narėms pasirašant Romos sutartį ir įsteigiant dar dvi naujas bendrijas – Europos Ekonominę Bendriją (EEB) ir prieš tai jau minėtą EUROATOM. O pagrindinė priežastis, paskatinusi pradėti bendrosios rinkos kūrimo darbus, buvo vis labiau pastebimi ekonomikos globalizacijos procesai, kada smarkiai išaugo kapitalo, darbo, prekių ir kiek mažesniu mastu, bet ir paslaugų judėjimas.⁶

Išsamiau analizuojant 1957 metu Europos Ekonominės Bendrijos sutarties pirminį dokumentą, galima pastebėti, jog viena iš esminių Bendrijos veiklos sričių, nurodytų 3-iajame sutarties straipsnyje buvo muitų sąjungos tolimesnės plėtros vykdymas siekiant muitų ir prekių importo bei eksporto kiekybinių apribojimų bei visų kitų lygiaverčio poveikio priemonių tarp valstybių narių panaikinimo ir kartu bendro muitų tarifo ir bendros prekybos politikos nustatymo trečiosioms šalims⁷. Kita esminė Bendrijos veiklos sritis buvo vidaus rinkos plėtra siekiant laisvo asmenų, paslaugų ir kapitalo judėjimo tarp valstybių narių kliūčių panaikinimo⁸.

⁵ Dužinskas R. Europos Sąjungos raida ir funkcionavimas: mokomoji knyga. – I dalis. Vilnius: Vilniaus pedagoginis universitetas, 2010. – 14 p. – ISBN 978-9955-20-517-3

⁶ Dužinskas R. Europos Sąjungos bendrosios rinkos formavimas ir funkcionavimas / Ekonomikos ir verslo socialiniai aspektai. Ekonominės ir socialinės politikos studijos: mokslinių straipsnių rinkinys (IX). Vilnius: leidykla "Edukologija", 2012, p. 86. – ISBN 978-9955-20-799-3

⁷ Europos Bendrijos steigimo sutartis, 3 straipsnis. (Roma 1957 m. kovo 25 d., paskutinį kartą keista 2003 m. Stojimo sutartimi), Suvestinė redakcija (2004 m. gegužės 1 d.). Vienos universitetas, 2004 [žiūrėta 2013 m. rugpjūčio 27 d.]. Prieiga per internetą: < http://www.univie.ac.at/RI/eur/20040401/LT_EC_Treaty_Vienna.pdf>.

⁸ Europos Bendrijos steigimo sutartis, 3 straipsnis. (Roma 1957 m. kovo 25 d., paskutinį kartą keista 2003 m. Stojimo sutartimi), Suvestinė redakcija (2004 m. gegužės 1 d.). Vienos universitetas, 2004 [žiūrėta 2013 m. rugpjūčio 27 d.]. Prieiga per internetą: < http://www.univie.ac.at/RI/eur/20040401/LT_EC_Treaty_Vienna.pdf>.

Galima teigti, jog šiame integracijos etape ir atsirado ES bendroji prekybos politika – svarbiausia būsimos ES santykių su kitomis pasaulio valstybėmis dalis. Prekybos politika, buvo pirmoji veiklos sritis, kuomet pirmosios šešios šalys narės, siekdamos bendrų interesų atsisakė savo suverenumo ne tik pašalinusios tarpusavio prekybos kliūtis, bet ir bendrai nustačiusios prekybos santykius su išorės šalimis⁹. Manau, svarbu akcentuoti ir tai, jog 75 proc. ES valstybių narių surinktos importo muitų sumos pervedama į ES biudžetą, kurio 12 proc. sudaro muitų mokesčiai¹⁰. Akivaizdu, jog didžioji dalis surenkamų importo muitų atitenka ES biudžetui, todėl prekybos politika, kaip vienas iš pagrindinių ES biudžeto pajamų šaltinių užima svarbų vaidmenį ES plėtroje, todėl tam skiriama gana daug dėmesio.

Kadangi prieš tai minėti muitų sąjungos ir vidaus rinkos siekiai buvo įgyvendinti per gana netrumpą laiko tarpą, muitų sąjunga oficialiai pradėjo funkcionuoti 1968 m., kuomet buvo įvestas bendras visoms šalims narėms išorinis muitų tarifas prekyboje su trečiosiomis šalimis ir panaikinti visi barjerai prekių judėjimui EEB viduje, o taip pat pažymėtina, jog šiuo laikotarpiu pradėta įgyvendinti ir bendroji žemės ūkio politika, kuomet šalys bendrai pradėjo kontroliuoti maisto gamybą.

Toliau sekantis ekonominės integracijos etapas, būdingas bendrajai užsienio prekybai Europos Sąjungos kontekste yra bendra (vidaus) rinka, kurios esminiai bruožai yra ne tik panaikintos tarpusavio prekybos kliūtys ir bendri išorės muitų tarifai trečiosioms šalims, bet ir siekiama esminio ir tik bendrajai rinkai būdingo tikslo – laisvo gamybos veiksnių judėjimo tarp bendriją sudarančių šalių narių. Ir reikėtų pridurti, jog efektyviausia bendroji rinka tarp valstybių yra tuomet, kai yra ne tik pašalinamos kliūtys laisvam prekių, paslaugų, kapitalo ir žmonių judėjimui, bet ir būtina tinkamai suderinti bendrijos šalių narių ekonominę politiką.

Pasaulinio masto bendrosios rinkos pavyzdys gali būti MERCOSUR – tarptautinė muitų sąjunga tarp Pietų Amerikos valstybių, į kurią įeina Argentina, Brazilija, Paragvajus ir Urugvajus. Tarp sąjungos narių nėra jokių kliūčių prekybai. Sąjunga įgyvendina bendrą išorinės prekybos politiką, o gamybos veiksniai tarp narių juda laisvai, todėl ši sąjunga veikia bendrosios rinkos principais.

Likusios dvi paskutinės ekonomikos integracijos pakopos – ekonominė (pinigų) sąjunga ir politinė sąjunga – nėra taip glaudžiai susijusios su Europos Sąjungos bendrąja prekybos politika, todėl nėra prasmės jų plačiau analizuoti.

Pirmosios bendros rinkos užuomazgos Europos Sąjungos kontekste laikytinos jau po pirmojo Europos Sąjungos plėtos etapo į šiaurę 1973 m. prie pirmųjų šešių šalių įstojus į bendrijos gretas Didžiąjai Britanijai, Danijai, Airijai ir po antrojo plėtos etapo į pietus po 1980-ųjų prisijungus Ispanijai,

⁹ Europos Komisija. ES ir pasaulis / Europos Sąjungos užsienio politika: rankraštis. – Liuksemburgas: Europos Bendrijų oficialiųjų leidinių biuras, 2007. – 4p. – ISBN 978-92-79-06088-5

¹⁰ Radžiukynas J. ir kt. Europos Sąjungos bendroji prekybos politika: vadovėlis. – Vilnius: Mykolo Romerio universitetas, 2011. – 24 p. – ISBN 978-9955-19-310-4

Portugalijai ir Graikijai. Su lyg kiekvienu naujų narių prisijungimu prie bendrijos, dabartinės ES atsakomybė ilgainiui augo, todėl buvo būtina ne tik iš naujo peržiūrėti tuo metu galiojančias sutartis bei aiškiau apibrėžti santykius su kitomis pasaulio šalimis bei tarptautinėmis organizacijomis, bet ir peržvelgti galiojančius teisės aktus.

Pirmieji rimti žingsniai bendrosios rinkos ėjimo link, buvo 1985 m. paskelbta Baltoji knyga ir joje išdėstyta Bendrosios rinkos programa. Programoje buvo siekiama septynerių metų laikotarpyje panaikinti visas fizines, prekių ir asmenų judėjimo per Bendriją sudarančių šalių narių vidaus sienas, kliūtis, o taip pat panaikinti ir visus techninių bei mokestinių kliūčių barjerus. Ši Baltoji knyga buvo paskata pramonės bei prekybos plėtrai įsteigtos Bendrijos erdvėje.

Kitas svarbus momentas Bendrosios rinkos plėtrai buvo 1986 m. pasirašytas, o 1987 m. įsigaliojęs Suvestinis Europos Aktas, kuriame buvo peržiūrėtos ne tik visos Bendrijų steigimo sutartys, bet ir išdėstytos sąlygos iki 1992 m. palaipsniui sukurti Bendrąją rinką:

- Bendrija imasi priemonių, kad, vadovaujantis šio ir 8b, 8c, 28 straipsnių, 57 straipsnio 2 dalies, 59 straipsnio, 70 straipsnio 1 dalies, 84, 99, 100a bei 100b straipsnių nuostatomis ir nepažeidžiant kitų šios Sutarties nuostatų, iki 1992 m. gruodžio 31 d. būtų nuosekliai kuriama vidaus rinka¹¹.

Tuo pačiu laikotarpiu 1985 m. buvo pasirašyta ir Šengeno sutartis, kuri įgalina laisvą asmenų judėjimą tarp sutartį pasirašiusių valstybių. Tai palengvino asmenų judėjimą tarp šalių be jokių fizinių kliūčių.

Bene svarbiausia sutartis Europos integracijos kontekste, buvo pasirašyta 1992 m. Maastrichto mieste, kuomet jau tuo metu buvusių 12 bendrijos šalių pasirašė Europos Sąjungos sutartį (Maastrichto sutartį), kurios pagrindas buvo Europos Bendrijos. Sutartis įsigaliojo 1993 m.

Prekyba, kaip didžiausia ES užsienio politikos sritis ir svarbiausia ES santykių su kitomis šalimis, pasauliniu mastu, dalis tampa išimtinė Europos Komisijos kompetencija. Kadangi Europos Ekonominė bendrija (EEB) po Europos Sąjungos sutarties įgavo ir politinės sąjungos reikšmę, pagausėjo ir kompetencijų sąrašas, todėl buvo įtvirtinta trijų ramsčių ES vidinė struktūra pagal kompetencijų kryptį, priskirtą atitinkamai institucijai valdyti.

1. Viršvalstybiškumo principu pagrįstas bendradarbiavimas ir veikla ekonomikos srityje (Europos Bendrijos - EB, EAPB, EUROATOM), kuri buvo Europos Komisijos kompetencija.
2. Tarpvyriausybinio bendradarbiavimu pagrįsta bendra užsienio ir saugumo politika, kuri buvo Europos Sąjungos Tarybos kompetencija.

¹¹ Suvestinis Europos Aktas. II skirsnis, I poskirsnis, 13 straipsnis, 8a straipsnis. Europos komitetas prie LR Vyriausybės. Vertimo, dokumentacijos ir informacijos centras. Autentiškas vertimas [žiūrėta 2013 m. rugsėjo 5 d.]. Prieiga per internetą: <www3.lrs.lt/c-bin/eu/getfmt?C1=e&C2=29666>

3. Bendradarbiavimas teisingumo ir vidaus reikalų srityse, kuris buvo Europos Sąjungos Tarybos kompetencija.¹²

Žymėtina ir tai, jog Maastrichto sutartimi daugiau galių buvo suteikta ir Europos Parlamentui, ypač priimant sprendimus bendrosios rinkos funkcionavimo klausimais.¹³

Oficialiai bendroji rinka Europos Sąjungoje, kaip viena iš ekonomikos integracijos proceso esminių dalių, pradeda funkcionuoti nuo 1993 m. sausio 1 d., kuomet įsigalioja Maastrichto (Europos Sąjungos) sutartis ir jos metu priimti nutarimai. Todėl, išanalizavus muitų sąjungos bei bendrosios rinkos funkcionavimą lėmusias priežastis, galima daryti išvadą, jog ES bendros prekybos politikos formavimą ir įgyvendinimą sąlygojo susikūrusios muitų sąjunga ir bendroji rinka.

1992 m. Europos Komisijos siūlymu buvo pasirašyta sutartis su šešiomis ELPA šalimis, kurios tikslas buvo praplėsti tuo metu dar buvusios EB narių laisvos prekybos erdvę į ELPA šalis (Švedija, Norvegija, Suomija, Austrija, Islandija, Lichtenšteinas). Tokiu būdu buvo suformuota Europos Ekonominė Erdvė (EEE). Šveicarija, kaip viena iš ELPA narių, atsisakė prisijungti prie šio susitarimo. Kitas, būtent Lietuvai, svarbus įvykis buvo 1993 m. Europos Vadovų Tarybos susitikimo metu priimtas nutarimas pasirašyti Laisvos prekybos sutartį su Baltijos valstybėmis. Sutartis buvo pasirašyta 1994 m., o įsigaliojo 1995 m.

Kadangi pagrindiniais ES bendrosios prekybos politikos prioritetais yra laikomas laisvas, taisyklėmis grindžiamas, ES prekybos su trečiosiomis pasaulio valstybėmis režimas bei taikūs ginčų sprendimai, būtina paminėti ir tai, jog ES jau nuo 1958 m. pradžios, kuomet buvo įsteigta EEB, bendrijos nariai priklausė Bendrajam muitų tarifų ir prekybos susitarimui (GATT), kurio tikslas buvo užtikrinti tarptautinės prekybos plėtrą vadovaujantis bendromis taisyklėmis. GATT vadovavosi tam tikrais principais, kurie turėjo įtakos laipsniškam pasaulinės prekybos liberalizavimui. Tačiau, vieno iš Urugvajaus raundo metu, 1994 m. GATT pagrindu buvo įkurta Pasaulio prekybos organizacija (PPO) ir kadangi ES aktyviai dalyvavo vykusiose Urugvajaus derybose dėl naujų tarptautinės prekybos taisyklių įgyvendinimo, nedelsdama įstojo į PPO ir tapo jos nare jau nuo 1995 m. Nuo tada PPO esminiais prioritetais tapo ne tik prekybos prekėmis, paslaugomis bei investicijomis liberalizavimas, bet ir taikus tarpusavio ginčų sprendimas.

Europos Sąjungai toliau vystant tarptautinės prekybos santykius su pasaulio valstybėmis, iškilo poreikis plėstis ir į kitas ekonominės veiklos sritis, kaip prekyba ne tik prekėmis, bet ir paslaugomis.

¹² Dužinskas R. Europos Sąjungos raida ir funkcionavimas: mokomoji knyga. – I dalis. Vilnius: Vilniaus pedagoginis universitetas, 2010. – 27-28 p. – ISBN 978-9955-20-517-3

¹³ Europos Sąjungos sutartis (Maastrichtas, 1992 m. vasario 7 d., paskutinį kartą keista 2003.04.16. Stojimo sutartimi). Suvestinė redakcija (2004 m. lapkričio 1 d.) Lietuvos Respublikos žemės ūkio ministerija, 2004 [žiūrėta 2013 m. rugsėjo 6 d.]. Prieiga per internetą: < http://www.zum.lt/min/failai/lt_eutreaty20041101.pdf>.

Prekyba paslaugomis buvo traktuojama kaip sparčiai stiprėjantis ekonomikos sektorius, kurio sėkmingai plėtrai buvo būtina pašalinti iškilusias prekybos paslaugomis kliūtis. Šiam tikslui, PPO dėka buvo priimtas vienas iš esminių susitarimų – Bendrasis susitarimas dėl prekybos paslaugomis (GATS).

Dar kelios itin svarbios datos, minėtinos Bendrosios prekybos formavimo eigoje yra 1997 m. pasirašyta Amsterdamo sutartis, kurios metu buvo norima praplėsti Bendrosios prekybos politikos apimtį, kurios yra susijusios su prekyba paslaugomis bei su prekyba susijusių intelektinės nuosavybės teisių sritimis. Toks teisių išplėtimas buvo pavestas Tarybai, kuri prieš tai pasikonsultavusi su Parlamentu, turėjo vienbalsiai priimti sprendimą. Deja, iki 2003 m. šis sprendimas taip ir nebuvo priimtas. Ir tik 2003 m. buvo pasirašyta Nicos sutartis, kurios dėka ir buvo priimti, prieš tai minėti pakeitimai.¹⁴

Bene vienas iš paskutinių svarbiausių įvykių formuojant ES Bendrąją prekybos politiką buvo 2007 m. pasirašyta Lisabonos sutartis, kuri įsigaliojo 2009 m. Ši sutartis iš dalies pakeitė Europos Sąjungos (Mastrichto) sutartį ir Europos bendrijos steigimo sutartį. Lisabonos sutartyje buvo pradėta vartoti „vidaus rinkos“ sąvoka, kuri pakeitė iki tol vartojamą „bendrosios rinkos“ sąvoką: <g> žodžiai „bendroji rinka“ pakeičiami žodžiais „vidaus rinka“>¹⁵

Priimta Lisabonos sutartis yra svarbi tuo, jog po jos įsigaliojimo, ES Bendrosios prekybos politikos turinys buvo papildytas ne tik prekyba prekėmis, prekyba paslaugomis, intelektinės nuosavybės teisių aspektais, bet ir tiesioginėmis užsienio investicijomis (TUI). Todėl, siekiant efektyvesnio užsienio investicijų valdymo bei reguliavimo, o taip pat siekiant palengvinti ir TUI srautų naudojimą, ES institucijoms tam tikslui buvo suteikti įgaliojimai ne tik priimti išorinius veiksmus, bet ir nustatyti bendrą teisinį pagrindą, tam tikslui preferencinių susitarimų su trečiosiomis šalimis metu svarbu įteisinti aiškiai apibrėžtas investavimo taisykles, kuriomis būtų galima vadovautis.

Lisabonos sutarties įgyvendinimo metu buvo padaryti praktiškai paskutiniai pakeitimai, susiję su ES bendrosios užsienio prekybos formavimu, po kurių prasidėjo pasaulinė ekonominė recesija, palietusi ne tik Europos Sąjungos regioną, bet ir viso pasaulio šalių ekonomiką.

To pagrindu 2010 m. buvo priimta ateinančio dešimtmečio ES ekonomikos augimo strategija „Europa 2020“, kurios tikslas yra sustiprinti ES pozicijas pasauliniu mastu po tik neseniai pasaulį apėmusios finansų ir ekonomikos krizės. Strategija vadovaujasi pažangaus, tvaraus ir integracinio augimo principais. Į „Europa 2020“ strategijos tikslus įtraukiamas ir labiau integruotos bei išplėtos bendrosios rinkos kūrimas kaip prioritetinga ES sritis. Kadangi „Europa 2020“ strategija yra tik orientacinio pobūdžio

¹⁴ Radžiukynas J. ir kt. Europos Sąjungos bendroji prekybos politika: vadovėlis. – Vilnius: Mykolo Romerio universitetas, 2011. – 30 p. – ISBN 978-9955-19-310-4

¹⁵ Lisabonos sutartis, 2 straipsnis, Horizontalūs pakeitimai, Lisabona, 2007 [žiūrėta 2013 m. rugsėjo 6 d.]. Prieiga per internetą: < <http://eur-lex.europa.eu/JOHtml.do?uri=OJ:C:2007:306:SOM:LT:HTML>>.

nieko neįpareigojantis gražių vizijų apie ES rinkinys, galima daryti prielaidą, jog ši strategija taip ir liks neįgyvendinta.

1.3. ES užsienio prekybos politikos sprendimų priėmimo mechanizmas

Europos Sąjungos visą veiklą ir pačią politiką reglamentuoja daugybė tesės aktų, kuriais besivadovaudamos ES institucijos priima atitinkamus sprendimus ir vykdo atitinkamą politiką. Tarptautinės prekybos politikos teisinį pagrindą sudaro GATT (Bendrasis susitarimas dėl muitų tarifų ir prekybos) sutartis, todėl joje išdėstytos pagrindinės taisyklės padeda kertinius pagrindus pasaulinei prekybai.¹⁶ O tuo tarpu Europos bendrijų steigimo sutartims bei ES nustatytiems tikslams įgyvendinti yra įsteigtos atitinkamos institucijos, kurios veikia pagal joms priskirtus įgaliojimus. Įgyvendinant ES Bendrąją prekybos politiką pagrindinės ES įgaliotosios institucijos yra Komisija, Taryba ir Parlamentas.

Europos komisija – viena iš pagrindinių institucijų, atsakingų už ES Bendrosios prekybos politikos vykdymą. Komisija traktuojama kaip vykdomoji institucija, kuri yra nepriklausoma nuo nacionalinių vyriausybių. Komisija turi teisę ne tik išreikšti vienokius ar kitokius interesus, bet ir ginti visos ES interesus.

Galima išskirti keturias pagrindines Europos Komisijai priskiriamas funkcija:

1. Inicijuoja teisės aktų projektų rengimą ir juos teikia Parlamentui ir Tarybai;
2. Administruoja ir įgyvendina ES politikas bei biudžetą;
3. Kontroliuoja ir prižiūri, kaip įgyvendinama ES teisė (kartu su Teisingumo Teismu);
4. Atstovauja ES tarptautiniuose reikaluose, reiškia ES nuomonę derėdamasi dėl ES susitarimų su kitomis valstybėmis, sudarydama tarptautines sutartis, kurios dažniausiai reglamentuoja prekybos ir bendradarbiavimo sritis.¹⁷

Remiantis autorių kolektyvo leidinyje apie ES Bendrąją užsienio prekybos politiką išskirtomis funkcijomis, galima pastebėti, jog viena iš plačiausiai aprašytų funkcijų yra skirta būtent Bendrosios prekybos politikos įgyvendinimui. Komisija taip pat turi užtikrinti ir laisvą prekių, paslaugų, kapitalo ir asmenų judėjimą visose ES šalyse narėse.

Remiantis Sutarties dėl Europos Sąjungos veikimo 207 str. 3 dalimi Komisija teikia rekomendacijas Tarybai, kuri įgalioja Komisiją pradėti reikiamas derybas. Šias derybas Komisija veda

¹⁶ Miškinis A. Tarptautinė prekybos politika: mokomoji knyga antros pakomos studentams. – Vilnius: Vilniaus universiteto leidykla, 2008, p. 40. – ISBN 978-9955-33-350-0

¹⁷ Radžiukynas J. ir kt. Europos Sąjungos bendroji prekybos politika: vadovėlis. – Vilnius: Mykolo Romerio universitetas, 2011. – 19 p. – ISBN 978-9955-19-310-4

konsultuodamasi su specialiu, Tarybos paskirtu Tarptautinės prekybos komitetu ir taip pat įsipareigoja šiam komitetui teikti reguliarias ataskaitas apie derybų eigą. Pagal tos pačios sutarties 207 str. 4 dalį, sprendimus dėl derybų ir 3 dalyje nurodytų susitarimų sudarymo Taryba priima kvalifikuota balsų dauguma. Tačiau Taryba sprendžia vieningai dėl derybų ir susitarimų dėl prekybos paslaugomis ir intelektinės nuosavybės komercinių aspektų, taip pat tiesioginių užsienio investicijų srityse sudarymo, kai tokiuose susitarimuose įtvirtinamos nuostatos, pagal kurias vidaus taisyklių priėmimui turi būti balsuojama vieningai. Taip pat remiantis to paties 207 straipsnio 4 dalimi yra numatoma, kad priimant susitarimus prekybos kultūros ir garso bei vaizdo paslaugomis srityje, kai yra pavojus, kad šie susitarimai gali pakenkti Europos Sąjungos kultūrų ir kalbų įvairovei, sprendimai taip pat turi būti priimami vieningai.

Kadangi Europos Komisija yra vykdomoji institucija, ji taip pat prižiūri, kaip yra laikomasi ES sutarčių visose šalyse narėse ir tikrina ar sutarčių principai bei straipsniai yra veiksmingai įgyvendinami. Jeigu ES teisės vienu ar kitu valstybių yra pažeidžiamos, Komisija yra įgalinta prieš šias valstybes imtis teisinių priemonių.

Dar vienas svarbus aspektas, susijęs su Komisijos funkcijomis yra tai, jog Komisija, pagal Tarybos suteiktus įgaliojimus, atstovauja ES interesus įvairiose tarptautinėse organizacijose ir vykdo derybas dėl tarptautinių sutarčių sudarymo PPO organizuojamų derybų raundų metu.¹⁸

Svarbiausia ES sprendimų priėmimo institucija yra laikoma **Europos Taryba**, kurią sudaro vyriausybės įgaliojimus turintys ministrai, išrinkti iš kiekvienos ES šalies narės. Tarybą galima traktuoti kaip ES šalių vyriausybės atstovybę, kuri atstovauja savo šalių interesams. Taryba daugiausiai bendradarbiauja su Parlamentu sprendžiant teisėtvarkos ar biudžeto klausimus. Taryba bendradarbiaudama su Parlamentu yra įgaliota priimti ES privalomus antrinės teisės aktus – reglamentus, direktyvas ar sprendimus, kurie parengiami remiantis Sutarčių principais bei tikslais. Taryba taip pat yra atsakinga už bendrų šalių narių ekonomikos politikos krypties koordinavimą bei už ES tarptautinių susitarimų su kitomis šalimis ar tarptautinėmis organizacijomis sudarymą. Tarybai pirmininkauja kas pusę metų vis kita valstybė narė, o 2013 m. antrasis pusmetis yra labai svarbus mūsų valstybei, kuri perima Europos tarybos pirmininkavimą iki šių metų pabaigos.

Pagal svarstomos politikos sritį Taryba gali priimti sprendimus trimis būdais: kvalifikuota balsų dauguma, paprasta balsų dauguma arba vieningai. Tokioje svarbioje srityje kaip prekybos susitarimai su trečiosiomis šalimis Tarybos sprendimai turi būti priimami vieningai. Tai reiškia, jog kiekviena valstybė

¹⁸ Stankevičius R. Problems of international cooperation and mutual assistance among the European Union custom Authorities // Intellectual economics = Intelektinė ekonomika: mokslo darbų žurnalas. – Vilnius: Mykolo Romerio universitetas, 2007, No. 2(2), p. 60-67. – ISSN 1822-8011

turi veto teisę ir gali bet kada vetuoti sprendimą, kai tik jis pažeidžia vienos ar kitos valstybės nacionalinius interesus.

Europos Parlamentas yra vienintelė tiesiogiai renkama Europos Sąjungos institucija, kurią kas penkerius metus renka dabar jau 28 valstybių narių piliečiai. Parlamentas, dalyvaudamas įvairiuose debatuose su kitomis ES institucijomis atstovauja ES piliečių interesus.

Europos parlamentui priklauso trys pagrindinės funkcijos:

1. Parlamentas kartu su Taryba priima ES teisės aktus, susijusius su dauguma ES vykdomų politikų (įstatymų leidyba);
2. Kontroliuoja Komisiją ir kitas ES institucijas;
3. Tvirtina ES biudžetą.

Iki įsigaliojant Lisabonos sutarčiai, Parlamento įstatymų leidyba buvo gana ribota, tačiau po Lisabonos sutarties ratifikavimo, Parlamento vaidmuo sustiprėjo ne tik ES teisės aktų priėmimo, bet ir jų parengimo. Patvirtinus Lisabonos sutartį visų prekybos susitarimų įgyvendinimas buvo pavestas ES kompetencijai, o sutarčių ratifikavimas buvo pavestas Tarybos ir Parlamento kompetencijai.¹⁹ Todėl ES Parlamento veikla buvo išplėsta trimis esminėmis kryptimis:

1. Europos Parlamentas ir Taryba, priimdami reglamentus pagal įprastą teisėkūros procesą, patvirtina priemones, apibrėžiančias bendros prekybos politikos įgyvendinimo sistemą.²⁰
2. Parlamentui buvo suteikiamas didesnis vaidmuo autorizuojant tarptautinius prekybos susitarimus: „a) gavus Europos Parlamento pritarimą šiais atvejais:<...>“²¹
3. ES Parlamentas įgavo didesnę vaidmenį dar ir tame, jog Komisija teisiniais pagrindais yra įpareigota ateityje teikti visą informaciją apie vykdomas derybas Europos Parlamentui: „Komisija teikia reguliarias ataskaitas apie derybų eigą specialiam komitetui ir Europos Parlamentui.“²²

Remiantis visa šiame skyriuje išdėstyta ES Bendrosios prekybos politikos sprendimų priėmimo mechanizmo analize, galima daryti išvadą, jog Bendroji prekybos politika yra ilgas, sudėtingas ir daug teisinių reglamentų bei sutarčių reikalaujantis procesas, norint kad prekybos politika būtų vykdoma

¹⁹ Dur A., Zimmermann H. Introduction: The EU in International Trade Negotiations // Journal of Common Market Studies (JCMS). – 2007 Volume 45. No. 4. p. 771-787. <http://onlinelibrary.wiley.com/doi/10.1111/j.1468-5965.2007.00747.x/abstract> [žiūrėta 2013 10 18]

²⁰ Sutartis dėl Europos Sąjungos veikimo, 207 straipsnis, 2 dalis: 55 tomas, Europos Sąjungos oficialusis leidinys, 2012/C 32. – Europos Centrinis Bankas, 2012, [žiūrėta 2013 rugsėjo 7 d.]. Prieiga per internetą: <http://www.ecb.europa.eu/ecb/legal/pdf/c_32620121026lt.pdf>.

²¹ Sutartis dėl Europos Sąjungos veikimo, 218 straipsnis, 6 dalis: 55 tomas, Europos Sąjungos oficialusis leidinys, 2012/C 32. – Europos Centrinis Bankas, 2012, [žiūrėta 2013 rugsėjo 7 d.]. Prieiga per internetą: <http://www.ecb.europa.eu/ecb/legal/pdf/c_32620121026lt.pdf>.

²² Sutartis dėl Europos Sąjungos veikimo, 207 straipsnis, 3 dalis: 55 tomas, Europos Sąjungos oficialusis leidinys, 2012/C 32. – Europos Centrinis Bankas, 2012, [žiūrėta 2013 rugsėjo 7 d.]. Prieiga per internetą: <http://www.ecb.europa.eu/ecb/legal/pdf/c_32620121026lt.pdf>.

efektyviausiai. Nors visos trys aukščiau išnagrinėtos ES institucijos yra svarbios formuojant prekybos politiką, tačiau didžiausias vaidmuo mano nuomone yra Europos Komisijos, kuri atlieka vykdomosios valdžios funkcijas ir yra daugiausiai tiesiogiai susijusi su Bendrosios prekybos politikos formavimu bei vykdymu ne tik inicijuojant teisės aktų rengimą ar atliekant kontrolės funkcijas, tačiau ir dalyvaujant derybose su kitomis šalimis ar tarptautinėmis organizacijomis, o konkrečiau – bendradarbiaujant ir derantis su PPO.

1.4. ES užsienio prekybos reguliavimo instrumentų vaidmuo

Vystantis Bendrajai ES prekybos politikai neužtenka įsteigti tam atsakingas institucijas ar priimti atitinkamus teisės aktus. Be viso to yra sukurta nemažai įvairių prekybos režimą su trečiosiomis šalimis reguliuojančių priemonių ar vykdomų veiksmų, kurie naudojami Bendrosios prekybos politikos įgyvendinimui ir darniam funkcionavimui. Tokių priemonių yra daug ir įvairių ir nuolat kintančių, tačiau analizuojant įvairius šaltinius, galima išskirti du pagrindinius tokių priemonių blokus:

1 lentelė. Pagrindiniai užsienio prekybos reguliavimo instrumentai

Tarifiniai reguliavimo instrumentai	Netarifiniai reguliavimo instrumentai	Prekybos apsaugos instrumentai
Muitų mokesčiai	Techninės prekybos kliūtys	Antidempingo priemonės
Tarifinės kvotos	Sanitarinės – fitosanitarinės priemonės	Kompensaciniai muitai
Muitų suspendavimas	Prekių importo ir eksporto muitinės procedūros	Protekciniai muitai
	Prekių kilmės taisyklių nustatymas	
	Importo ir eksporto licencijavimas	
	Kiti prekių importui ar eksportui taikomi draudimai, ribojimai ir specialūs reikalavimai.	

Šaltinis: Sudaryta autoriaus remiantis atlikta literatūros analize.

Labiausiai paplitę ir geriausiai daugumai žinomi yra tarifiniai reguliavimo instrumentai – muitai, kurie taikomi prekėms, importuojamoms į ES teritoriją iš trečiųjų šalių. Muitų tarifai yra nustatomi vadovaujantis ES įsipareigojimais PPO, kurių pagrindu taikomi didžiausi galimi muitų tarifai, taip pat remiantis preferencinės prekybos sutarčių įsipareigojimais.²³ ES Taryba taip pat gali priimti vienokius ar kitokius sprendimus dėl muitų suspendavimo, taikytinus importuojamoms prekėms, prieš tai įvertinus, kokia yra ES vidaus rinkos situacija ir tam tikros produkcijos konkurencijos lygis.²⁴ ES pagal teisės aktų nuostatas taip pat gali riboti tam tikrą vienokių ar kitokių prekių kiekį, kuris gali būti importuojamas į ES teritoriją per nustatytą laikotarpį taikant mažesnę muto normą, negu nustatyta Bendrojo muitų tarifo ar preferencinių susitarimų pagrindu.

Kita ne mažiau svarbi prekybos reguliavimo instrumentų grupė – prekybos apsaugos instrumentai. Jais valstybės naudojasi siekdamos apsisaugoti nuo nesąžiningos prekybos. Vienas iš ryškiausių, mano nuomone, tokios prekybos pavyzdžių galėtų būti dempingas, kuomet trečiųjų šalių valstybės savo gaminamas prekes parduoda Europos Sąjungai mažesne kaina negu yra jų savikaina arba vidaus rinkos vertė. Tuomet Europos Komisijos atlikto tyrimo pagrindu dažniausiai yra nustatomi antidempingo muitai, kurie gali būti taikomi konkreitiems produktams iki 6 mėnesių, jeigu ES Taryba nenumatė kitaip.

Taip pat gali būti taikomi kompensaciniai muitai importuojamoje šalyje. Šis muto mokestis renkamas norint kompensuoti už valstybės dotacijas, suteiktas eksportuojančių šalių įmonėms, kurių pagrindu jos gali pigiau pagaminti, perdirbti ar eksportuoti prekes, taip įgydamos pranašumą importuojančių šalių vidaus rinkoje. Tokiu būdu yra iškraipomos natūralios konkurencijos sąlygos vidaus rinkose.

Protekcinį muitų taikymas yra pagrįstas staigiu ir reikšmingu kokios nors vienos importuojamos prekės poveikiu vidaus rinkai, kuris gali turėti įtakos vietinės pramonės sužlugimui ar didelės žalos patyrimui, todėl gali būti imamasi griežtų protekcinį priemonių, šalies rinkai apsaugoti.

Dar viena didelė ir reikšminga prekybos instrumentų grupė yra netarifiniai reguliavimo instrumentai. Taikant technines prekybos kliūtis ir sanitarines – fitosanitarines priemones valstybės siekia apsaugoti žmonių ar gyvūnų gyvybę ir sveikatą bei išspręsti su aplinkosauga susijusius klausimus. Tam importuojančių šalių prekės turi atitikti privalomus kokybės, sveikatingumo, saugos reikalavimus, nustatytus techniniuose reglamentuose – privalomuose standartuose, o importuojami žemės ūkio ir maisto produktai, siekiant importuojančią šalį apsaugoti nuo ligų išplitimo, papildomai turi atitikti nustatytą

²³ Preferencinės prekybos sutartys yra laisvosios prekybos sutartis ir muitų sąjungos sutartis.

²⁴ Muitai gali būti suspenduojami tuo atveju, kai Europos Sąjungoje negalima gauti tam tikrų žaliavų, pusgaminių ar sudedamųjų dalių arba jeigu ir įmanoma, tai tik labai ribotą kiekį.

sanitarinių ir fitosanitarinių taisyklių reikalavimus.²⁵ Šie reikalavimai yra nustatyti pagal PPO numatytas tarptautines standartų rengimo procedūrų taisykles, taikytinas visoms PPO šalims narėms, tame tarpe ir ES.

Netarifiniam prekybos reguliavimui priskiriamos ir prekių importo bei eksporto muitinės procedūros. Šios procedūros taikytinos tuomet, kai į ES muitų teritoriją įvežamos prekės iš trečiųjų šalių. To pagrindu turi būti sumokami numatyti muitai bei kiti mokesčiai ir atlikti importo formalumai ir tik tuomet importuojamos prekės gali būti laisvai disponuojamos ES muitų teritorijoje. Pačios muitinės procedūros ir taisyklės išdėstytos Europos Parlamento ir Tarybos 2008 m. priimtu reglamentu nustatytame Bendrijos muitinės kodekse, įsigaliojusiam 2013 m.²⁶

Galima būtų išskirti vieną nemažą grupę muitinės procedūrų, kurias pagalba trečiųjų šalių pagamintas prekes galima taikyti ES teritorijoje remiantis nustatytais teisės aktais. ES teritorijoje jos gali būti gabenamos, naudojamos ar perdirbamos be jokių nustatytų importo muitų ar kitų taikytinų mokesčių.²⁷ Šiai grupei muitinės procedūrų turėtų būti skiriamas didesnis dėmesys, nes jos svarbios ir naudingos daugelio šalių eksporto plėtrai, o ypač tai liečia nedideles ir turinčias mažus gamtinių išteklių resursus valstybes.

Prekių kilmės taisyklių nustatymas taip pat nemažiau svarbus ir dėmesio reikalaujantis procesas vykdant užsienio prekybos politiką trečiųjų šalių atžvilgiu. Importuojamos prekės iš trečiųjų šalių į ES teritoriją turi atitikti tam tikrus prekių kilmę patvirtinančius reikalavimus. Reikalavimai yra nurodyti preferencinių susitarimų metu įtrauktame Kilmės protokole. Importuojamos prekės turi ne tik atitikti visas preferencinės kilmės įgijimo taisykles, kurios yra žymiai griežtesnės už nepreferencines kilmės taisykles, bet ir turėti preferencinę kilmę reglamentuojančius dokumentus. Tik tuomet, kai įsitikinama, jog importuojamos prekės turi susitariančių šalių kilmę, gali būti taikomi sumažinti arba nuliniai muitų tarifai. Eksportuoti iš ES teritorijos ar importuoti į ją prekes galima tik tuomet, jei turima galiojančias importo ar eksporto licencijas. Šių licencijų galiojimas priklauso nuo to, kokia produkto rūšimi yra prekiaujama. Licencijas gali gauti tiek fiziniai, tiek juridiniai asmenys.

Lyginant visas analizuotas prekybos reguliavimo instrumentų grupes, galima teigti, jog nėra nei mažiau nei daugiau svarbesnių reguliavimo instrumentų, nes jie visi atlieka vienodai svarbų vaidmenį prekybos politikos formavime. Neveikiant vienam ar kitam instrumentui, gali būti patirta nemažai nuostolių valstybių užsienio prekybos režimui dar neįsibėgėjus, o valstybių ekonomikai padaryti didelę

²⁵ Radžiukynas J. ir kt. Europos Sąjungos bendroji prekybos politika: vadovėlis. – Vilnius: Mykolo Romerio universitetas, 2011. – 37 p. – ISBN 978-9955-19-310-4

²⁶ Tai Modernizuotas muitinės kodeksas

²⁷ Į šias procedūras įtraukiamas išorinis tranzitas, muitinis sandėliavimas, laikinasis įvežimas perdirbti, muitinės prižiūrimas perdirbimas, laikinasis išvežimas perdirbti, laikinasis įvežimas.

žalai, o ypač tai liečia mažų valstybių ekonomikas, kurios tik ir laikosi užsienio prekybos sektoriaus dėka, todėl, mano nuomone, būtina atkreipti dėmesį ne tik kaip veikia vienas ar kitas instrumentas, bet ir kaip galima tobulinti jų veikimo principus bei procedūras.

1.5. ES daugiašalis tarptautinis bendradarbiavimas

Europos Sąjungos tarptautiniai santykiai apibrėžiami daugiašalėmis, dvišalėmis ir vienašalėmis sutartimis, tačiau bene didžiausias dėmesys yra skiriamas daugiašaliams ES santykiams. Tokius santykius galima apibrėžti PPO daugiašaliais susitarimais su trečiosiomis šalimis.²⁸ ES institucijoms pavesta dalyvauti PPO rengiamuose derybų raunduose atstovaujant ES šalių narių interesus. Dalyvavimas derybų raunduose iš esmės patikėtas Europos Komisijos kompetencijai. Derybų metu priimami sprendimai prekybos liberalizavimo, prekių kilmės taisyklių nustatymo, tarptautinės prekybos paslaugomis, intelektinės nuosavybės teisių prekyboje reglamentavimo ir kitais su prekyba susijusiais klausimais.

Europos Sąjungos daugiašalius santykius galima nagrinėti per istorinę prizmę. Kaip jau buvo minėta šio darbo 1.2. skyriuje, nagrinėjant ES užsienio prekybos esminius raidos aspektus, daugiašaliai ES santykiai užsimezgė jau po Antrojo pasaulinio karo, kuomet siekiant liberalizuoti ir plėsti tarptautinę prekybą buvo įkurtas Bendrasis susitarimas dėl muitų tarifų ir prekybos (GATT)²⁹. Šio susitarimo pagrindu buvo reglamentuotos tarptautinės prekybos taisyklės. Viso to dalyvės buvo ir pirmosios šešios ES pradininkės. Šio susitarimo pagrindu vėliau buvo įkurta ir PPO³⁰. Pagrindinis GATT skirtumas nuo PPO buvo tas, jog PPO buvo pagrįsta šalių narių naryste, o tuo tarpu GATT pagrindas buvo valstybių dalyvavimas daugiašaliuose susitarimuose.

PPO narėmis gali būti ne tik pavienės valstybės, bet ir šalių grupės. Viena iš jų ir yra Europos Sąjunga, kuri dalyvauja PPO veikloje kaip vienas darinys, o ne kaip atskiros valstybės³¹. Valstybės PPO narės, tame tarpe ir ES, privalo besąlygiškai laikyti PPO priimtų susitarimų bei kitų įsipareigojimų. Manau svarbu paminėti ir tai, jog kiekviena šalis PPO narė, dalyvaudama daugiašaliuose susitarimuose privalo laikytis pagrindinių principų:

1. Didžiausio palankumo prekyboje principas (DPP);
2. Nacionalinio statuso režimas;
3. Kiekybinių apribojimų ar panašių priemonių prekyboje panaikinimas;

²⁸ Bartels L. The Trade and Development Policy of the European Union // The European Journal of International Law (EJIL), 2007, vol. 18 no. 4, p. 747. <http://www.ejil.org/pdfs/18/4/241.pdf> [žiūrėta 2013 10 27]

²⁹ GATT įkurtas 1948 m.

³⁰ PPO įkurta 1995 m.

³¹ ES tapo PPO nare nuo 1995 m.

4. Tarifinių įsipareigojimų ir nuolaidų sąrašai;

Visos PPO derybos vyksta tam tikruose rengiamuose raunduose. Jų metu šalys ar šalių grupės derasi dėl įvairių prekybos liberalizavimo sąlygų. Tokie derybų raundai buvo rengiami jau nuo pat GATT įkūrimo ir tęsiasi iki šiol. Daugumoje pradinių raundų buvo vykdomos derybos tik dėl muitų tarifų mažinimo, tačiau įsteigus PPO ir pradėjus vadovautis vienu iš taikytinų PPO principų, kuris yra apibrėžiamas, kaip kiekybinių apribojimų prekyboje panaikinimas³², buvo pradėtos derybos ir dėl netarifinių reguliavimo priemonių. Tokios derybos buvo jau Tokijo raundo metu, o dar daugiau dėmesio buvo skiriama Urugvajaus raundo suvažiavime.

Urugvajaus raundo metu buvo įsteigta PPO, o susitarimas įsigaliojo, kaip jau ir anksčiau buvo minėta – 1995 m. Buvo svarstomas kvotų taikymo klausimas su tam tikromis išlygomis žemės ūkio sektoriuje, kuris buvo tęsiamas ir paskutiniame vykusiame Dohos raunde. Šio raundo metu buvo paliestos ne tik jau minėtos probleminės sritys, tačiau buvo įtrauktas ir prekybos paslaugomis liberalizavimas, intelektinės nuosavybės bei ūkio subsidijavimo problemų svarstymas.

Dar minėtina ir tai, jog su lyg kiekvieno raundo organizavimu, šalių narių skaičius PPO vis augo, o įkūrus PPO narių skaičius siekė netoli pusanthro šimto, tačiau dauguma narių buvo silpnos ekonomikos šalys. Kadangi sparčiai augo narių skaičius PPO, didėjo ir ginčų bei nesutarimų tikimybė įgyvendinant PPO susitarimus, todėl vėlyvesnis PPO kertinis tikslas buvo sukurti tinkamą ir visiems priimtina ginčų sprendimo mechanizmą, kuris vėliau pasiteisino, todėl PPO tapo valstybių narių ginčų sprendimo šalininke.

Dohos derybų raundas oficialiai prasidėjo 2001 m., kuomet Ministrų suvažiavimo metu šiam raundui įgyvendinti buvo priimta Dohos plėtros darbotvarkė. Šio raundo darbotvarkė buvo žymiai platesnė nei prieš tai buvusių derybų raundų. Ji daugiau specializavosi į besivystančių šalių prioritetus. ES kaip didžiausias PPO ekonominis darinys turi nemažą įtaką derybų proceso metu priimant vienus ar kitus sprendimus. O kadangi Europos Komisija Tarybos jai suteiktais įgaliojimais gina ES šalių narių interesus, atidžiau išanalizavus Dohos raundo derybų turinį galima išskirti pagrindinius ES siektinus prioritetus, kuriais vadovaujantis ES siekia skatinti prekybos tarp besivystančių šalių plėtrą (Kinijos, Indijos, Brazilijos atžvilgiu), skatinti neribotai atverti rinką mažai išvystytų šalių ekonomikoms, taip prisidedant prie skurdžių šalių prekybos paramos ir vystymosi, taip pat pirmenybė buvo teikiama ir žemės ūkio politikos klausimams, susijusiems su žemės ūkio produkcijos eksporto subsidijų panaikinimu bei ūkininkų gaunamos paramos tarifų mažinimu, grindžiant visa tai kaip prekybos iškraipymus.

³² Šis principas grindžiamas tuo, jog siekiant apsaugoti vietos gamintojus neturi būti taikomos jokios protekcionizmo priemonės, išskyrus muitus, todėl būtina panaikinti kiekybinius apribojimus – kvotas.

Kadangi Dohos derybų raundas vyko tarp gana skirtingų valstybių, nuo pačių stipriausių (JAV, Japonija, ES) iki silpnos ekonomikos dar tik besivystančių šalių (Kinija, Indija, Brazilija), todėl derybos vystėsi gana komplikotai, o šalių prioritetai dauguma klausimų kardinaliai skyrėsi. Pasak P. Gylio (2008), “Žemės ūlio produkcijos eksporto subsidijavimas, intelektinės nuosavybės, investicijų ir konkurencijos klausimai – tai kliūtys, neleidžiančios baigti darbų, numatytų pradedant Dohos raundą”.³³

Derybos vyko keliais etapais ir buvo numatyta jas užbaigti iki 2005 m., tačiau atėjus šiam laikui paaiškėjo, jog tai nei teoriškai, nei praktiškai nebuvo įmanoma. O dėl sparčiai besivystančios ekonomikos šalių – Kinijos, Indijos, Brazilijos augimo tempų ir kylančių jų prieštaravimų, daugiašalės derybos tapo labiau komplikotos ir reikalaujančios daugiau laiko jas užbaigti.

Svarbu akcentuoti ir tai, jog Europos Sąjunga plėtoja ne tik daugiašalius prekybinius santykius, bet ir sudaro dvišales prekybines sutartis su trečiosiomis šalimis, tokiu būdu siekdama sukurti laisvos prekybos zonas. Dvišalių susitarimų pagrindu ES siekia ne tik palengvinti, bet ir skatinti susitariančių šalių tarpusavio prekybą. Šiam pagrindui gali būti numatytos sudaryti dvejopo pobūdžio sutartys: asociacijos susitarimai arba laisvos prekybos sutartys.

Laisvos prekybos sutartys gali būti sudaromos plėtojant prekybą su trečiosiomis šalimis ar šalių grupėmis siekiant sumažinti arba visiškai panaikinti prekių muitus tarp susitariančių šalių. Vienas ryškiausių tokios sutarties pavyzdžių mano nuomone yra ES sudaryta laisvos prekybos sutartis su ELPA šalimis (Norvegija, Islandija, Lichtenšteinas ir Šveicarija, kuri neprijungė prie šios sutarties). Šis sutartis sudaryta 1972 m. buvo išplėsta į Europos ekonominės erdvės sutartį, įsigaliojusią nuo 1994 m., pagal kurią buvo ne tik nustatytas nulinis arba sumažintas muitų tarifas, bet ir įsigaliojo laisvas prekių, paslaugų, kapitalo ir žmonių judėjimas.

Kiti nemažiau svarbūs susitarimai ES dvišaliuose santykiuose yra vykdomi asociacijos sutarčių pagrindu. Asociacijos sutarčių apimtys yra traktuojamos žymiai platesniu mastu, nes į jų turinį įtraukiamos ne tik laisvos prekybos vykdymo sąlygos, bet ir aptariamasis ekonominis tarpusavio bendradarbiavimas, pagalbos suteikimas technikos bei finansų klausimais, konkurencinės sąlygos ir kiti aspektai. Šiomis sutartimis nustatomi glaudžiausi ES ir trečiosios šalies tarpusavio ryšiai, kurių pagrindu sudaryta sutartis ateityje gali tapti pasirengimo ES narystei sutartimi.

Kadangi Asociacijos sutartys ne visada gali išsivystyti į pasirengimo narystei sutartis, todėl gali būti sudaromos plėtos asociacijos sutartys, kurių pagrindas yra tarp ES ir trečiųjų šalių susiklostę istoriniai ar kultūriniai ryšiai, geografinis atstumas ar dabartinė bei būsima migracija. Šiuo pagrindu siekiama plėtoti tarpusavio prekybos santykius bei visiškai liberalizuoti prekybos procesą.

³³ Gylis P. *Ekonomika, antieconomika ir globalizacija. Monografija.* – Vilnius: Vilniaus universiteto leidykla, 2008. – 312 p. – ISBN 978-9955-33-170-4

ES taip pat nepalieka nuošalyje ir santykių su silpnai išsivysčiusiomis šalimis. Todėl ES gali sudaryti ir vienašales prekybos sutartis su silpnos ekonomikos šalimis, kuomet ES, siekdama atverti savo rinkas silpnai išsivysčiusioms šalims pradeda taikyti sumažintus arba nulinius maito tarifus prekėms, importuojamoms iš silpnai išsivysčiusių šalių bei turinčioms tų šalių kilmės statusą. Šios sutartys yra taikomos vadovaujantis didžiausio palankumo prekyboje principu.

2. ES UŽSIENIO PREKYBOS STRUKTŪRINIŲ IR POLITIKOS POKYČIŲ VERTINIMAS

Statistinių duomenų analizė yra viena iš svarbiausių bet kokio tyrimo vertinimo metodologijos dalis, kurios duomenys gali parodyti itin svarbius ir reikšmingus vienos ar kitos srities pokyčius tendencijas ir leidžia daryti prielaidas ateities kintamumui.

Pradėjus analizuoti Europos Sąjungos užsienio prekybos pagrindinius rodiklius susiduriama su dideliu srautu duomenų, kuriuos norint apdoroti reikalinga tam skirti daug dėmesio. Pagrindinis statistinių duomenų šaltinis Europos Sąjungos mastu yra Eurostat duomenų bazė, kuri yra plačiai žinoma.

Ieškant duomenų ES užsienio prekybos klausimais galima pastebėti jog yra pirminis duomenų išskirstymas, kuomet duomenys yra padalinami į dvi dideles grupes, kurių pima: prekybą tarp Europos Sąjunga šalių ir prekybą su ne Europos Sąjungos šalimis. Kadangi ES traktuojama kaip 28 šalių grupė, kuri sudaro vieną didelį ekonominį bei politinį junginį ir jame galioja vienodos tarpusavio prekybos taisyklės bei teisės reglamentai, todėl didžiausias dėmesys šiuo metu yra skiriamas prekybai su ne ES šalimis ar šalių grupėmis (prekyba su trečiosiomis šalimis).

2.1. Europos Sąjungos užsienio prekybos balanso pokyčiai

Išorės prekyba yra išskirtinė Europos Sąjungos kompetencija ir galinga jėga, veikianti pasauliniu mastu. Šiai politikai yra skiriama labai daug dėmesio. Prekybos rodiklių pokyčiai rodo ES atvirumo lygį kitų šalių atžvilgiu arba rodo priklausomybę nuo kitų pasaulio valstybių, tokių kaip JAV, Kinija ar Rusija, kurias galima vadinti lyderėmis pasaulinėje prekyboje. Norint užtikrinti stabilų visos ES ekonomikos augimą, būtina veiksmingai plėtoti prekybos santykius su prekybos partneriais, užmegsti naujus ryšius prekybos klausimais. Prekybos plėtra turi didelės įtakos ne tik bendrai ekonomikos būklei bet ir bendrajam vidaus produkto (BVP) didėjimui.

Šaltinis: Sudaryta autoriaus remiantis Eurostat duomenimis.

http://epp.eurostat.ec.europa.eu/portal/page/portal/international_trade/data/main_tables

1 Pav. Europos Sąjungos užsienio prekyba (Mln. EUR)

Remiantis aukščiau pateikto paveikslo duomenimis, diagramoje atsispindi ES eksporto, importo ir nuo jų priklausančio prekybos saldo dinamika 2008 – 2012 metų laikotarpiu. Iš diagramos duomenų iš karto matyti, jog per visą nagrinėjamą laikotarpį ES prekybos balansas buvo deficitinis, o tai reiškia, jog visu šiuo laikotarpiu importo vertė viršijo eksporto vertę ir Euro erdvėje didesnė dalis prekių buvo importuojama nei eksportuojama.

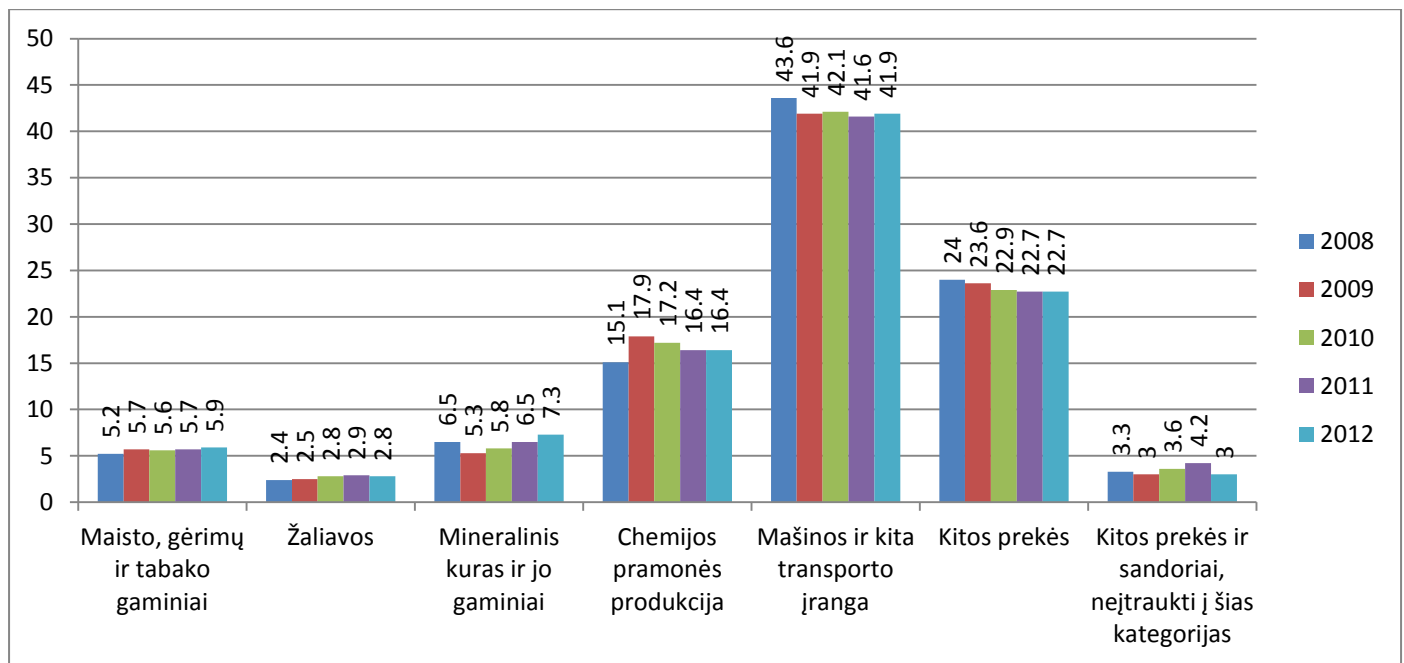
Didžiausias prekybos balanso neigiama reikšmė buvo 2008 metais, kuomet jis siekė -263,113 mln. EUR. Stebint tendencijas 2009 metais, stipriai smukus importo bei eksporto apimtims, didžiausia neigiama prekybos balanso reikšmė taip pat sumažėjo beveik du kartus. Tokiam apimčių smukimui didžiausios įtakos turėjo 2008-2009 metų pasaulinė finansų krizė, prasidėjusi JAV ir pamažu pasiekusi Europą bei visa likusį pasaulį. Dėl sumažėjusio vidaus vartojimo Europos Sąjungoje importas sumažėjo 22 proc., todėl 2009 m. ES užsienio prekybos balanso reikšmė buvo ženkliai mažiau neigiama lyginant su 2008 m. prekybos balansu ir siekė -132,571 mln. EUR. Per 2010 m. ES eksportas padidėjo 23 proc., o importas 24 proc. lyginant su 2009 m. duomenimis. O kadangi importo apimtys buvo šiek tiek didesnės nei eksporto – prekybos balanso neigiama reikšmė vėl padidėjo ir siekė -170,984 mln. EUR. Analizuojant 2011 m. importo ir eksporto pokyčius galima pastebėti, jog importas išaugo 12,8 proc., o eksportas – 14,8 proc. 2011 m. augimo tempai lyginant su 2010 m. duomenimis yra ženkliai mažesni, todėl galima teigti, kad ES vidaus produkcija vystoma menkliau. Todėl matoma, jog 2011 m. eksporto augimo tempai buvo

keliais procentais didesni nei importo, taigi ir prekybos balanso neigiama reikšmė šiais metais buvo mažesnė lyginant su prieš tai buvusiais metais. 2012 m. laikotarpiu pastebimas 8 proc. eksporto augimas ir 3,8 proc. importo augimas. Tokios tendencijos leidžia daryti prielaidą apie, nors ir lėtą, tačiau vis dar išliekantį ekonomikos augimą. Nors augimo tempai beveik du kartus lėtesni lyginant su 2011 m. duomenimis, tačiau eksportas 2012 m. augo du kartus greičiau už importą. Tokių pokyčių kontekste galima teigti, jog vietos produkcija ES vystoma efektyviau ir didėjanti pasiūla skatina konkurencinį pranašumą pasaulinės rinkos mastu. O prekybos balanso neigiama reikšmė dar šiek tiek sumažėjo lyginant su praėjusiais metais ir 2012 m. siekė -105,323 mln. EUR.

Įvertinus 2008 - 2012 m. ES užsienio prekybos tendencijas, galima daryti išvadą, jog didžiausią įtaką 2009 m. eksporto ir importo sumažėjimui turėjo pasaulinė finansų krizė, palietusi ne tik Europos regioną, bet ir viso pasaulio ekonomiką. Tačiau nuo 2009 iki 2012 m. pastebimas nuoseklus prekybos apimčių didėjimas, tačiau augimo tempai po truputį pradeda lėtėti. Nepaisant to, 2012 m. prekybos apimtys ne tik pasiekė ikikrizinį laikotarpį, bet ir ženkliai jį peraugo. Na, o užsienio prekybos balansas viso nagrinėjamo laikotarpio metu buvo neigiamas, o tai reiškia, jog ES importuojamoms prekėms bei paslaugoms buvo išleidžiama daugiau nei gaunama pajamų už eksportuojamas prekes bei paslaugas. Tokios tendencijos, kai perkant prekes iš užsienio išleidžiama daugiau nei gaunama už eksportuojamą produkciją, gali turėti įtakos valiutos kurso silpnėjimui. Tačiau valiutos kursas gali nepakisti, jeigu neigiamas prekybos balansas bus padengtas iš kitų gaunamų lėšų (paskolos, užsienio investicijos, pajamos iš turizmo ir kt.). Kadangi nuo 2010 m. iki 2012 m. pastebimas nuoseklus užsienio prekybos balanso neigiamos reikšmės mažėjimas, o 2012 m. skirtumas tarp eksporto bei importo buvo mažiausias, todėl galima daryti prielaidą, jog ir sekančiais metais užsienio prekybos balanso tendencijos turėtų išlikti panašios.

2.2. Eksporto prekinės ir geografinės struktūros pokyčiai

Eksportuojamų prekių grupių, klasifikuojamų pagal Standartinį tarptautinės prekybos klasifikatorių, lyginamoji svorio dalis 2008 – 2012 m. kinta labai dinamiškai (žr. 2 pav.). Tačiau stebint viso nagrinėjamo laikotarpio prekių grupių dinamiką, išryškėja kelios prekių grupės, kurių ES eksportuoja daugiausiai.

Šaltinis: Sudaryta autoriaus remiantis EUROSTAT duomenimis

<http://epp.eurostat.ec.europa.eu/tgm/table.do?tab=table&init=1&plugin=1&language=en&code=tet00061>

2 Pav. Europos Sąjungos eksporto struktūra pagal prekių grupes (%)

Stebint 2008 – 2012 m. ES eksporto tendencijas, 2009 m. 9,6 proc. išaugo maisto, gėrimų bei tabako gaminių eksportas (lyginant su 2008 m.) bei ženkliai išaugo chemijos pramonės produkcija (padidėjo 18,5 proc. lyginant su 2008 m.). Chemijos pramonės atsigavimą galėjo lemti išaugusi šios produkcijos paklausa pasaulinėje rinkoje bei pakilusios vienu ar kitu produktų kainos. 2009 m. duomenimis neženkliai, bet taip pat išaugo žaliavų eksportas, kurio prieaugis buvo 4,2 proc. Žaliavų bei maisto pramonės gaminių eksporto augimas 2009 m. pasaulinės finansų krizės metu gali būti aiškinamas tuo, jog šios produkcijos paklausa yra neelastinga, todėl nepriklausomai nuo kainų pokyčio, paklausa šiems produktams išlieka ir neturėtų kisti. Tačiau tuo pačiu laikotarpiu mineralinio kuro, tepalų, mašinų bei įrengimų ir kitų prekių eksportas į trečiąsias šalis sumažėjo (atitinkamai 18,5 proc., 3,9 proc. ir 1,6 proc.). Tokias tendencijas greičiausiai sąlygojo pasaulinės finansų krizės sukeltos pasekmės. 2010 m.

Stebint 2010 m. tendencijas, matomas žaliavų, mineralinio kuro bei mašinų ir kitų įrengimų eksporto didėjimas į trečiąsias šalis (atitinkamai 12 proc., 9,4 proc. ir 0,5 proc. augimas lyginant su 2009 m. statistika). Mineralinio kuro augimo tempų padidėjimas jaučiamas dėl aukštesnių naftos kainų nei 2009 m. Šio sektoriaus atsigavimas matomas stebint ir tolimesnių metų augimo tendencijas. Šiek tiek padidėjęs žaliavų bei mašinų ir kitų įrengimų eksportas gali būti traktuojamas kaip pasekmė atsigaunančių

rinkų, paveiktų 2008 – 2009 m. nusiaubusios pasaulinės finansų krizės. Maisto, gėrimų bei tabako produkcijos eksportas nors ir sumažėjo 1,6 proc., tačiau tolimesnių metų tendencijomis eksporto apimtys išaugo ir viršijo ikikrizinio laikotarpio apimtį, kurios 2012 m. išaugo 13,5 proc. lyginant su 2008 m. duomenimis. Taip pat padidėjo ir kitų prekių bei sandorių, neįtrauktų į šias kategorijas eksporto apimtys, kurios augo ir 2011 m. duomenimis. Deja, chemijos pramonės produkcijos bei kitų prekių eksportas sumažėjo beveik 4 proc.

2011 m. ir toliau matomas žaliavų bei mineralinio kuro eksporto apimčių augimas. Nepaisant ir toliau stipriai svyruojančių naftos kainų 2011 m., o ypač 2012 m. po gegužės mėnesio Saudo Arabijos pranešimo, jog naftos pasiūla rinkoje stipriai viršija paklausą ir tuomet stipriai nukritusių naftos kainų, 2012 m. ir toliau pastebimas mineralinio kuro eksporto srautų didėjimas. Nors žaliavų eksportas nagrinėjamo laikotarpio pabaigoje ir sumažėjo 3,4 proc., tačiau ateinančiais metais turėtų išlikti stabilus. Deja, chemijos pramonės produkcijos bei kitų prekių eksporto srautai ir toliau mažėjo (atitinkamai 4,7 proc. ir 0,9 proc.) dėl padidėjusios konkurencijos bei sumažėjusios užsienio paklausos. 2012 m. apimtys nekito ir išliko tokios pačios. Mašinų bei kitų įrengimų eksportas 2011 m. sumažėjo 1,2 proc., tačiau 2012 m. eksporto apimtys neženkliai, bet vėl išaugo 0,7 proc. Kadangi apimčių svyravimai per pastarus metus buvo gana neženklūs, galima teigti, jog mašinų ir įrengimų eksportas išliko gana stabilus, tačiau 2012 m. jo apimtys taip ir nepasiekė prieš tai buvusio prieškrizinio laikotarpio ir nukrito 3,9 proc. lyginant su 2008 m. duomenimis.

Remiantis 2 paveiksle pateiktais duomenimis, mašinos ir kiti transporto įrengimai viso nagrinėjamo laikotarpio metu užima didžiausią ES eksporto dalį lyginant su kitomis prekių grupėmis. Nemaža dalis iš Europos Sąjungos į kitas pasaulio valstybes eksportuojama ir chemijos pramonės gaminių, tačiau mažiausiai iš ES regiono išvežama žaliavų, kurios sudaro mažiausią eksporto dalį lyginant su kita eksportuojama produkcija.

Eksporto geografinės struktūros pokyčiai – ne mažiau svarbūs analizuojant užsienio prekybos plėtrą bei tendencijas. 1 lentelėje galima matyti 20 pagrindinių ES prekybos partnerių 2008 – 2012 m. laikotarpiu. Lentelė atspindi eksporto srautus ir jų dinamiką pasirinktu laiko momentu, o duomenys išreikšti procentine išraiška.

2 lentelė. Pagrindiniai Europos Sąjungos eksporto partneriai (%)

Partneris/Metai	2008	2009	2010	2011	2012
Europos Sąjunga (ES-27)	100	100	100	100	100
JAV	18,8	18,5	17,8	16,9	17,3
Kinija	5,9	7,5	8,3	8,7	8,5
Rusija	7,9	6	6,3	6,9	7,3
Šveicarija	7,6	8,1	8,1	9,1	7,9
Norvegija	3,3	3,4	3,1	3	3
Japonija	3,2	3,3	3,2	3,1	3,3
Turkija	4,1	4	4,5	4,7	4,5
Indija	2,4	2,5	2,6	2,6	2,3
Pietų Korėja	1,9	2	2,1	2,1	2,2
Brazilija	2	2	2,3	2,3	2,3
Kanada	1,9	2	2	1,9	1,9
Singapūras	1,7	1,9	1,8	1,7	1,8
Pietų Afrika	1,6	1,5	1,6	1,7	1,5
Saudo Arabija	1,6	1,7	1,7	1,7	1,8
Taivanas	0,9	0,9	1,1	1	0,9
Honkongas	1,7	1,8	2	2	2
Australija	2	2	2	2	2
Alžyras	1,2	1,3	1,1	1,1	1,2
Libija	0,4	0,6	0,5	0,1	0,4
Meksika	1,7	1,5	1,6	1,5	1,7

Šaltinis: sudaryta autoriaus remiantis EUROSTAT duomenimis

<http://epp.eurostat.ec.europa.eu/tgm/table.do?tab=table&init=1&plugin=1&language=en&pcode=tet00040>

Remiantis aukščiau pateiktos lentelės duomenimis, galima pastebėti, jog didžiausia dalis ES eksporto tenka eksporto srautams į Jungtines Amerikos Valstijas (JAV), kurie 2008 m. sudarė 18,8 proc. viso ES eksporto. Į JAV iš ES buvo eksportuojama chemijos pramonės produkcijos bei mineralinio kuro kurie sudarė iki 26,5 proc. visos eksportuojamos produkcijos. Ne mažiau svarbi prekybos partnerė yra Rusija bei Šveicarija, kurioms tenka 7,9 proc. ir 7,6 proc. viso ES eksporto. Į Rusiją eksportuojama 11 proc. visų maisto, gėrimų ir tabako gaminių bei 9,3 proc. visų eksportuojamų mašinų ir kitų įrenginių. Šveicarijai tenka 9 proc. visos iš ES eksportuojamos chemijos pramonės produkcijos. Nemažiau svarbus eksporto partneris yra Kinija, į kurią iš ES 2008 m. buvo išvežama 5,9 proc. visos eksportuojamos produkcijos. Svarbu akcentuoti ir tai, jog 16,4 proc. visų žaliavų yra eksportuojama būtent į Kiniją ir daugiau nei 10 proc. – į Turkiją.

Apžvelgus bendrą ES eksporto situaciją prieškriziniu 2008 m. laikotarpiu, jau 2009 m. matomos pirmosios eksporto tendencijos, kurios tiesiogiai buvo paveiktos pasaulinės recesijos, aprėpusios viso pasaulio rinkas. 2009 m. ES eksportas į JAV neženkliai, bet šiek tiek sumažėjo ir siekė 18,5 proc. viso ES eksporto. Į JAV eksportuojamo mineralinio kuro dalis sumažėjo 13,2 proc. Viso to priežastis greičiausiai

buvo pasaulinės ekonominės krizės padariniai. Tačiau chemijos pramonės gaminių eksportas išaugo 2,6 proc. Tai galėjo lemti padidėjusi chemijos pramonės produktų paklausa. Eksportas į Rusiją sumažėjo 24 proc. ir 2009 m. siekė tik 6 proc. viso ES eksporto. Maisto, gėrimų ir tabako gaminių eksportas į Rusiją neženkliai, bet sumažėjo beveik 12 proc., o mašinų ir įrengimų eksporto apimtys smuko daugiau nei 33 proc. ir apėmė tik 6,2 proc. visų iš ES eksportuojamų mašinų ir įrengimų. Tai galima traktuoti kaip pasaulinės recesijos pasekmes, dėl kurių, praktiškai daugumoje pasaulio valstybių tiek importo, tiek eksporto apimtys ženkliai sumažėjo. Priešingai nei eksportas į Rusiją, eksportuojamos produkcijos į Šveicariją apimtys išaugo maždaug 6,6 proc. ir siekė 8,1 proc. Nors chemijos pramonės produkcijos eksportas ir sumažėjo 1 proc., tačiau bendrą eksporto augimą galėjo lemti 8,2 proc. išaugęs maisto produktų bei kitų prekių, neįtrauktų į prieš tai minėtas kategorijas, eksportas. Eksportas į Kiniją išaugo 27 proc. ir siekė 7,5 proc. Eksporto apimčių augimą galėjo lemti 25,6 proc. išaugęs žaliavų eksportas ir 29,6 proc. padidėjusios mašinų bei kitų įrengimų eksporto apimtys. Stebint eksporto tendencijas į Turkiją, matomas nežymus 2,4 proc apimčių sumažėjimas, kurio pasėmės galėjo būti 16,5 proc. nukritęs žaliavų eksportas iš ES.

Analizuojant tolimesnes eksporto tendencijas, 2010 m. matomas eksporto apimčių augimas į daugumą prekybos partnerių. Tai lėmė daugumos valstybių atsigavusi ekonomika po recesijos laikotarpio ir po truputį auganti daugumos prekių paklausa pasaulyje. Nors į daugumą šalių eksportas iš ES ir didėjo, tačiau to paties negalima buvo pasakyti apie eksporto srautus į JAV. Eksportas į JAV ir toliau mažėjo. 2010 m. eksporto apimtys į JAV krito 3,7 proc., o 2011 m. – 5 proc. Tam turėjos įtakos sumažėjęs mineralinio kuro, chemijos pramonės produktų bei mašinų ir įrengimų eksportas iš ES. 2010 – 2011 m. laikotarpiu eksporto apimtys į Rusiją ir Šveicariją padidėjo. Eksportas į Rusiją per du metus vidutiniškai išaugo maždaug 7 proc., o į Šveicariją – 12,3 proc. Eksporto į Rusiją didėjimui daugiausiai įtakos turėjo išaugęs mašinų ir kitų transporto įrengimų, chemijos pramonės gaminių bei maisto produktų eksportas, o Šveicarijos eksporto augimą daugiausiai lėmė padidėjusios chemijos pramonės gaminių bei kitų prekių eksporto apimtys. Eksporto į Kiniją augimo tempai per pastaruosius kelis metus buvo gana spartūs. Per 2010 m. jis išaugo 10,6 proc., o per 2011 m. – beveik 5 proc. To priežastimi galėjo būti 10,3 proc. išaugęs žaliavų eksportas ir vidutiniškai 10 proc. išaugęs mašinų ir kitų transporto įrengimų eksportas į Kiniją. Šių dviejų metų laikotarpiu ne mažiau svarbia ES eksporto partnere tapo Turkija, į kurią 2010 m. eksportas išaugo net 12,5 proc., o 2011 m. eksporto apimtys padidėjo 4,4 proc. Tokį augimą galėjo lemti išaugusi pasaulinė paklausa ir padidėjusios žaliavų eksporto apimtys per paskutinius kelis metus.

Nagrinėjamo laikotarpio pabaigoje bendras ES eksporto augimas pradėjo mažėti. Eksporto apimtys į Rusiją vis dėlto padidėjo 5,8 proc., nes išaugo mašinų ir kitų transporto priemonių eksporto apimtys. Po ilgai mažėjančių eksporto apimčių į JAV, 2012 m. ES eksportas į šią šalį atsigavo ir po truputį pradėjo

kilti. Per metus eksportas išaugo apie 2,4 proc. Šį augimą galėjo lemti padidėjęs žaliavų bei mašinų ir kitų įrengimų eksportavimas į šalį. Deja, eksportas į kitas prekybos partneres pradėjo mažėti. Eksporto apimtys į Šveicariją nusmuko net 13 proc. tokiam smukimui didžiausią įtaką galėjo turėti sumažėjęs maisto produkcijos, chemijos pramonės gaminių bei mašinų ir kitų transporto įrengimų transportavimas į šalį. Beveik 4,3 proc. sumažėjusio eksporto į Turkiją padariniiais galėjo tapti smukęs žaliavų eksportas, o 2,3 proc. sumažėjusį eksportą į Kiniją lėmė smukęs žaliavų bei mašinų ir kitų įrengimų eksportas į šalį.

Remiantis ES eksporto geografinės struktūros pokyčiais vadovaujantis 1 lentelės duomenimis, pastebima tendencija, jog eksportas į JAV nagrinėjamu laikotarpiu pamažu smuko ir tik paskutiniaisiais 2012 m. šiek tiek išaugo. Lėtus eksporto augimo tempus į JAV, kurie pastebimi tik paskutiniaisiais nagrinėjamo laikotarpio metais galėjo lemti dar nuo 2006 metų užsitęsę nesutarimai tarp JAV ir ES prekybos politikos, o pagrindinė dėl dar vis JAV taikomų pakankamai griežtų prekybos apribojimų ES atžvilgiu, kurie ir riboja laisvą prekybą tarp šių dviejų kontinentų. Žvelgiant į tolimesnes ateities perspektyvas, nuo 2013 m. pradžios suaktyvėjusios derybos tarp ES ir JAV dėl transatlantinės erdvės plėtros gali atverti naujas galimybes laisvesnei tarpusavio prekybos plėtrai ir ateinančiais metais deryboms pasibaigus sėkmingai tarpusavio prekyba turėtų suaktyvėti o prekybos apimtys turėtų ženkliai padidėti.

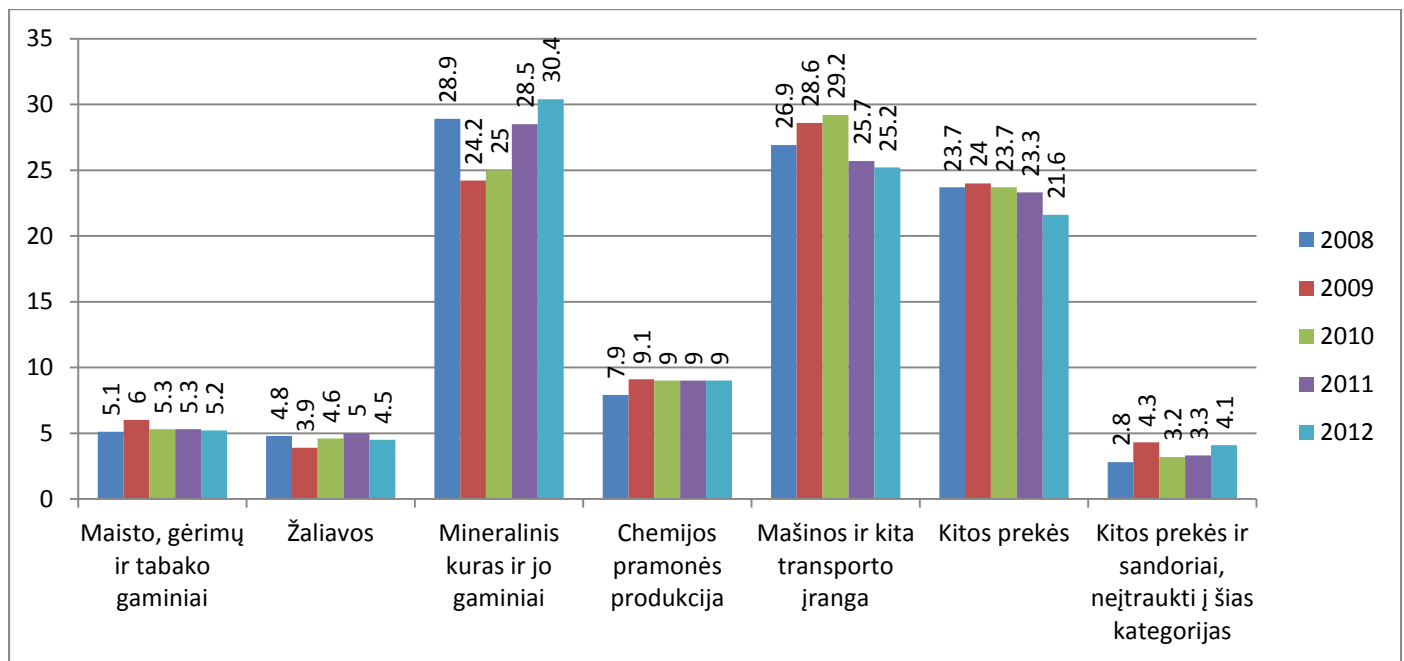
Tuo tarpu išaugusiam eksportui į Kiniją bei Turkiją 2008 – 2012 m. laikotarpiu turėjo įtakos padidėjusios žaliavų bei mašinų ir kitų transporto įrengos eksporto apimtys. Todėl Kinija 2011 m. tapo trečia pagal svarbą ES prekių eksporto rinka. Eksporto į Kiniją apimtys ne daug kuo atsiliko nuo apimčių į Šveicariją, kuri visada buvo viena iš pagrindinių ES eksporto partnerių. Nepamirštant esminių įvykių, vykstančių šį pusmetį ES aukščiausiose institucijose, kurie yra svarbūs ne tik pačiai ES, bet ir Lietuvai, kuri pirmininkauja ES Tarybai iki pat 2013 m. pabaigos, būtina paminėti, jog visai neseniai pasirašytas ES ir Kinijos susitarimas, numatantis prekybines kompensacijas Kinijai dėl Bulgarijos ir Rumunijos Pasaulio prekybos organizacijos įsipareigojimų pasikeitimo joms įstojus į ES turės įtakos bendros prekybos politikos efektyvumo užtikrinimui ES atžvilgiu. Kadangi tai yra pirmasis dvišalis susitarimas, pasirašytas tarp ES ir Kinijos, viso to pagrindu planuojamas antrasis svarbus žingsnis sėkmingo tarpusavio bendradarbiavimo skatinimui. Numatomos derybos dėl ES ir Kinijos investicijų sutarties. Ši sutartis turėtų atverti Kinijos rinką sėkmingoms ES investicijoms. Tokios derybos turėtų užtikrinti didesnę būsimų investicijų saugumą ir lygias konkurencines sąlygas. Šie pokyčiai prekybiniuose santykiuose tarp ES ir Kinijos turėtų paskatinti ir taip augančias prekybos apimtis tolimesnėje perspektyvoje. Na, o šiais metais vėl atnaujintos derybos tarp ES ir Turkijos dėl narystės į ES, atveria galimybes naujoms ateities perspektyvoms ne tik bendrais aspektais bet ir prekybos klausimais.

Grįžtant prie eksporto tendencijų, eksporto apimtys į Šveicarijos rinką ženkliai pradėjo augti 2010 – 2011 m. laikotarpiu. Tam turėjo įtakos ne tik išaugęs chemijos pramonės gaminių, bet ir kitų prekių

eksportas į Šveicarijos rinką. Taip pat nemaži eksporto augimo tempai tuo pačiu laikotarpiu matomi ir į Rusijos rinką. Nors eksporto į Rusiją apimtys buvo mažesnės nei į Šveicariją, bet augimo tendencijos akivaizdžiai matomos. Išaugusias eksporto apimtis į Rusiją lėmė padidėjęs chemijos pramonės produktų bei mašinų ir kitų transporto įrengimų eksportas. Deja, tokių pačių tendencijų negalima pastebėti kalbant apie maisto pramonės produktų eksportą į Rusiją. Smukusiam maisto produkcijos eksportui greičiausiai turėjo įtakos Rusijos taikomi prekybos suvaržymai visos ES atžvilgiu atitinkamai neaplenkiant ir Lietuvos santykių su Rusija. Tačiau tokių suvaržymų taikymas daugiausiai grindžiamas politinėmis priežastimis (Lietuvos atžvilgiu), kurios žinoma yra neteisėtos ir pažeidžia PPO principus. Kadangi Lietuvai šis 2013 m. pusmetis yra gana dėkingas tuom, jog yra galimybė mažai ES valstybei nariai būti išgirstai, Lietuva nepraleido progos pasisakyti ir dėl Rusijos prekybos ribojimų, taikomų lietuviškiems pieno produktams, kurie turi įtakos Lietuvos eksporto plėtrai ateityje. O kadangi Lietuva – ES šalis narė, jos interesai turėtų būti ginami visos ES vardu vadovaujantis lygiateisiais visos ES ir Rusijos ekonominio bendradarbiavimo principais. Todėl, kol nebus išspręstas Rusijos taikomų prekybos apribojimų klausimas, vargu ar galima tikėtis gerų tapusavio prekybinių santykių ar augančių prekybos apimčių žiūrint į ateities perspektyvas.

2.3. Importo prekinės ir geografinės struktūros pokyčiai

Analizuojant 2008 – 2012 m. ES importo duomenis, kuriuose atsispindi importo prekinės struktūros pokyčiai, pastebimos skirtingos prekinės struktūros tendencijos, lyginant su eksporto struktūriniais pokyčiais (žr. 3 paveikslą). Kadangi žemiau esančioje diagramoje duomenys pateikti procentais, teigtina, jog į ES prekių yra importuojama daugiau nei iš jos eksportuojama.

Šaltinis: Sudaryta autoriaus remiantis EROSTAT duomenimis

<http://epp.eurostat.ec.europa.eu/tgm/table.do?tab=table&init=1&plugin=1&language=en&code=tet00061>

3 Pav. Europos Sąjungos importo struktūra pagal prekių grupes (%)

Remiantis 2008 – 2012 m. importo apimčių tendencijomis galima pastebėti vyraujančias skirtingas prekių grupes, kurios užima didžiąją dalį viso ES importo. 2008 m. net 28,9 proc. visų importuojamų prekių sudarė mineralinio kuro ir tepalų gaminiai. 26,9 proc. buvo importuojama mašinų ir kitos transporto įrangos ir 23,7 proc. kitų, į šias kategorijas neįtrauktų prekių. Šiek tiek mažesnis procentas į ES teritoriją buvo importuojama chemijos pramonės produkcijos, kuri sudarė 7,9 proc. viso ES importo. Maisto, gėrimų ir tabako gaminių importas į ES sudarė tik 5,1 proc. viso importo, o kitos prekės ir sandoriai, neklasifikuojami niekur kitur pagal SITC klasifikatorių tesudarė 2,8 proc.

2009 m. pastebimos jau pirmosios preliminarios importo srautų tendencijos. Per 2009 m. sumažėjo tik žaliavų ir mineralinio kuro bei tepalų produktų importas. Pastarojo importo apimtys smuko daugiau nei 16 proc., o žaliavų importavimas sumažėjo beveik 19 proc. To priežastis buvo pasaulį paveikęs 2008 – 2009 m. ekonomikos ir finansų nuosmukis. Mineralinio kuro importo apimtis paveikė dar ir dėl recesijos smukusios naftos kainos, kurios siekė rekordines žemumas 2008 m. pabaigoje ir 2009 m. pradžioje. Na, o maisto, gėrimų bei tabako gaminių, chemijos pramonės produkcijos, mašinų bei kitos transporto įrangos ir kitų prekių importas į ES išaugo (atitinkamai 17,6 proc., 15,2 proc., 6,3 proc. ir 1,3 proc.). Tai daugiausiai lėmė išaugusi šių produktų paklausa ES viduje.

Stebint 2010 m. importo tendencijas ir toliau matomas mašinų ir kitos transporto įrangos importuojamos produkcijos dalies augimas. Šių prekių importas per 2010 m. išaugo daugiau nei 2 proc., nes paklausa šioms prekėms dar vis išlieka gana nemaža. Per 2009 m. smukęs žaliavų ir mineralinio kuro importas 2010 m. ekonomikai po truputį pradėdant atsigausti po dar vis jaučiamos recesijos, pradėjo augti. Žaliavų importas per šiuos metus išaugo beveik 18 proc., o mineralinio kuro importo apimtys padidėjo daugiau nei 3 proc. Tokių apimčių augimui turėjo įtakos dinamiškai kintanti naftos kaina pasaulinėje rinkoje. Chemijos pramonės produkcijos importo apimtys per 2010 m. nukrito tik 1 proc. ir sudarė 9 proc. visos į ES teritoriją importuojamos produkcijos. Chemijos pramonės produktų apimtys nuo 2010 m. iki 2012 m. nepakito ir išliko tos pačios iki pat nagrinėjamo laikotarpio pabaigos sudarydamos 9 proc. viso importo. Žymėtina ir tai, jog chemijos pramonės produkcijos importo apimtys 2012 m. išaugo beveik 14 proc. lyginant su 2008 m. duomenimis ir viršijo ikikrizinio laikotarpio importo mastus. Na, o maisto, gėrimų ir tabako bei kitų prekių importo apimtys sumažėjo per pastaruosius metus atitinkamai 11,6 proc. ir 1,2 proc. Maisto pramonės produkcijos importo apimtys beveik nesikeitė išlikdamos tos pačios ir 2011 m. sudarydamos 5,3 proc. viso importo. Ir tik 2012 m. maisto produktų importo apimtys neženkliai, bet sumažėjo vos keliais procentais, tačiau vadovaujantis bendromis visų analizuojamų metų tendencijomis, maisto produkcijos importas buvo gana stabilus ir ženkliai nekito sudarydamas per 5 proc. viso ES importo.

2011 m. duomenimis mineralinio kuro ir tepalų bei žaliavų importas į ES teritoriją ir toliau sparčiai augo. Žaliavų metinis prieaugis siekė 8,7 proc., o mineralinio kuro ir tepalų gaminių kiekis išaugo net 14 proc. per 2011 m. laikotarpį. Išaugusios mineralinio kuro ir žaliavų importo apimtys iš dalies kompensavo ženkliai sumažėjusį mašinų ir kitos transporto įrangos importo kiekį per 2011 – 2012 m. laikotarpį. Šių gaminių importas iš esmės pradėjo sparčiai kristi tik nuo 2011 m. ir per šiuos metus importo apimtys smuko net 12 proc., o per 2012 m. dar smuktelėjo 2 proc. O išaugęs mineralinio kuro ir tepalų importas 2012 m. augo ir toliau siekdamas 6.6 proc. metinį prieaugį. Žaliavų importo apimtys išaugusios per 2011 m., sekančių metų duomenimis pradėjo smukti ir per 2012 m. žaliavų importas nukrito 10 proc. sudarydamas vos 4,5 proc. viso ES importo. 2011 – 2012 m. laikotarpiu krito ir kitų prekių importas į ES, kuris 2012 m. sudarė per 20 proc. visos ES importuojamos produkcijos.

Remiantis 3 paveiksle pavaizduotomis importo struktūros tendencijomis 2008 – 2012 m. galima pastebėti, jog pati importo struktūra ženkliai skiriasi nuo jau prieš tai nagrinėtos eksporto struktūros. ES importo struktūra susideda pagrįdė iš kelių didelių prekių grupių, importuojamų į ES teritoriją. Didžiausią dalį importo sudaro mašinos ir transporto įranga bei mineralinis kuras ir tepalų gaminiai. Mašinų ir transporto įrangos importo spartus augimas pastebimas iki 2010 m., o nuo 2011 m. šios grupės produkcijos importas pradėjo kristi ir 2012 m. jis vis dar sudarė daugiau nei 25 proc. viso ES importo.

Stebint mineralinio kuro ir tepalų produktų importo apimtis, matomas ženklus jų augimas. Dėl pasaulinės finansų krizės 2009 m. smukusios šių produktų importo apimtys 2010 m. pradėjo stipriai augti ir spartūs augimo tempai išliko iki pat 2012 m. per kuriuos šių produktų importas išaugo 25,6 proc. lyginant su 2009 m. ekonominio nuosmukio paveiktais duomenimis ir viršijo ikikrizinio laikotarpio importo mastus sudarydamas daugiau nei 30 proc. viso ES importo. Kadangi dideli importo augimo tempai nėra palankūs nei ES nei bet kurios kitos valstybės ekonominių rodiklių rodmenims, išaugusios mineralinio kuro ir tepalų importo apimtys 2011 m. lėmė ES prekybos deficitą, kurį iš dalies kompensavo dėl mašinų ir transporto įrangos bei chemijos pramonės gaminių importo ženkliaus sumažėjimo susidaręs prekybos perviršis. Minėtina dar ir tai, jog nemažai į ES teritoriją yra importuojama ir chemijos pramonės gaminių, kuire sudaro 9 proc. viso ES importo apimčių.

Tokias prekybos tendencijas daugiausiai lėmė dėl pasaulinės ekonominės recesijos pasikeitusi ES vidaus paklausa, konkurencingumas vidaus rinkoje bei nuolat kintančios naftos kainos pasaulinėje rinkoje, kurios veikia visų pasaulio valstybių ekonomikas. Nuo to neapsaugota net ir viena iš pagrindinių prekybos lyderių pasaulyje – ES. Įvertinus importo struktūros pokyčius bei pačias importo apimtis teigtina, jog importo apimtys yra didesnės nei eksporto apimtys, todėl visa tai sąlygoja ir deficitinį ES prekybos balansą, tačiau pastebima ir tai, jog nagrinėjamo laikotarpio pabaigoje skirtumas tarp importo ir eksporto kasmet mažėja. Tam turi įtakot vis sparčiau atsigaunanti pasaulio, tame tarpe ir ES, ekonomika, po 2008-2009 m. visą pasaulį nusiaubusios ekonominės recesijos.

Importo geografinės struktūros pokyčiai yra ne mažiau svarbūs už eksporto, todėl 2 lentelėje pateikti duomenys atspindi pagrindinius 20 ES importo partnerių 2008 – 2012 m. nagrinėjamu laikotarpiu, o patpateikti duomenys yra išreikšti procentine išraiška.

3 lentelė. Pagrindiniai Europos Sąjungos importo partneriai (%)

Partneris/Metai	2008	2009	2010	2011	2012
Europos Sąjunga (ES-27)	100	100	100	100	100
JAV	11,5	12,5	11,3	11,1	11,5
Kinija	15,7	17,4	18,5	17,0	16,2
Rusija	11,3	9,6	10,5	11,6	11,9
Šveicarija	5,2	6,5	5,6	5,4	5,8
Norvegija	6,1	5,6	5,2	5,4	5,6
Japonija	4,8	4,7	4,4	4,0	3,6

3 lentelės tęsinys kitame puslapyje

Partneris/Metai	2008	2009	2010	2011	2012
Europos Sąjunga (ES-27)	100	100	100	100	100
Turkija	2,9	2,9	2,8	2,8	2,7
Indija	1,9	2,1	2,2	2,3	2,1
Pietų Korėja	2,5	2,6	2,6	2,1	2,1
Brazilija	2,3	2,1	2,2	2,3	2,1
Kanada	1,6	1,6	1,6	1,8	1,7
Singapūras	1,0	1,2	1,2	1,1	1,2
Pietų Afrika	1,6	1,6	1,3	1,3	1,1
Saudų Arabija	1,4	1,0	1,1	1,6	1,9
Taivanas	1,5	1,4	1,6	1,4	1,3
Honkongas	0,8	1,1	0,9	0,6	0,6
Australija	0,9	0,8	0,8	0,9	0,8
Alžyras	1,8	1,4	1,4	1,6	1,8
Libija	2,2	1,7	1,9	0,6	1,8
Meksika	0,9	0,8	0,9	1,0	1,1

Šaltinis: Sudaryta autoriaus remiantis EUROSTAT duomenimis

<http://epp.eurostat.ec.europa.eu/tgm/table.do?tab=table&init=1&plugin=1&language=en&pcode=tet00040>

Remiantis 2 lentelėje pateiktais duomenimis, 2008 m. didžiausia dalis ES importo teko prekėms iš Kinijos, kurios sudarė 15,7 proc. Beveik 27 proc. visų mašinų bei transporto įrangos buvo įvežama būtent iš Kinijos ir beveik 18 proc. iš JAV. 30 proc. visų kitų prekių taip pat buvo įvežama iš Kinijos. Kitas svarbus ne tik eksporto, bet ir importo partneris buvo JAV – viena didžiausių pasaulio prekybos lyderių. Importas iš JAV sudarė 11,5 proc. viso ES importo. Daugiausiai iš JAV buvo importuojama chemijos pramonės gaminių, kurie sudarė 28,7 proc. visų prekių ir beveik 21 proc. chemijos produkcijos buvo įvežama iš Šveicarijos. Ne mažiau prekių buvo importuojama ir iš Rusijos, kurios importo dalis į ES siekė 11,3 proc. Iš Rusijos daugiausiai buvo importuojama mineralinio kuro ir tepalų produktų, kurie sudarė apie 27 proc. visos importuojamos produkcijos. Nemaža dalis importo tenka ir prekėms iš Norvegijos, kurios sudaro kiek daugiau nei 6 proc. viso importo į ES bei prekėms iš Šveicarijos, iš kurios importuojama vos daugiau nei 5 proc. produkcijos. Minėtina ir tai, kad nors Brazilija ir nėra viena iš pirmaujančių importo partnerių dvidešimtyje, tačiau daugiau nei 16 proc. visų žaliavų ir beveik 12 proc. maisto, gėrimų ir tabako gaminių į ES importuojama būtent iš Brazilijos.

Remiantis 2009 m. tendencijomis importas iš Kinijos išaugo beveik 11 proc. per metus. Tai lėmė 6,6 proc. padidėjęs mašinų bei transporto įrangos importas ir beveik 8 proc. išaugęs kitų prekių importas į ES. Taip pat 8,7 proc. padidėjo importuojamų prekių dalis iš JAV, o to priežastis galėjo būti beveik 4 proc. per metus išaugusi chemijos pramonės gaminių dalis importe. Stebėtina ir tai, jog 25 proc. išaugo importo srutai iš Šveicarijos. Tai daugiausiai lėmė 15,3 proc. išaugęs chemijos pramonės gaminių

importas. Priešingai nei prieš tai, 2009 m. tendencijomis pastebimas importo srautų mažėjimas iš Rusijos ir Norvegijos (atitinkamai 15 proc. ir 8,2 proc.). Tokiam importo srautų sumažėjimui didžiausios įtakos turėjos dėl 2008 – 2009 m. prasidėjusio ekonominio nuosmukio sumažėjusi vidaus paklausa ES bei 2009 m. sparčiai pradėjusios augti naftos kainos. Tai parodo ir per 2009 m. daugiau nei 8 proc. sumažėję mineralinio kuro bei tepalų produktų importo srautai iš Rusijos. Stebėtina ir tai, jog per 2009 m. beveik 2 proc. žaliavų importas iš Brazilijos išaugo, o maisto, gėrimų ir tabako gaminių importas sumažėjo 3,4 proc. per metus.

Stebint 2010 - 2011 m. bendras tendencijas, importo apimtys ir toliau augo iki pat 2012 m. Tačiau remiantis 2 lentelės duomenimis importas iš vienos didžiausių prekybos lyderių - JAV nuo 2010 m. pradėjo mažėti. Per 2010 m. importo apimtys sumažėjo daugiau nei 9,5 proc., o 2011 m. jos smuktelėjo dar beveik 2 proc. Tokioms tendencijoms įtakos turėjo beveik 15 proc. sumažėjęs mašinų bei transporto įrangos importas ir 5 proc. smukusi chemijos pramonės produkcijos importo dalis iš JAV į ES teritoriją 2010 m. laikotarpiu. Sekančiais metais tendencijos išlieka panašios, kuomet per 2011 m. iš JAV importuojamų chemijos pramonės produktų dalis sumažėjo 7,8 proc., tačiau importuojamų mašinų ir transporto įrangos dalis padidėjo daugiau nei 7 proc. Minėtina ir tai, jog kitų prekių importas iš JAV, kuris 2009 m. sudarė virš 10 proc. visų importuojamų prekių, 2010 – 2011 m. sumažėto atitinkamai 6,8 proc. ir 4,2 proc. per dvejus pastaruosius metus.

Kadangi Kinija visuomet buvo ir yra iki šiol svarbiausia į ES rinką importuojamų prekių tiekėja, jos importuojamų prekių srautų tendencijos negali likti nepastebėtos. Per 2010 m. metus importo srautai iš Kinijos ir toliau augo, galbūt ne taip sparčiai kaip tikėtasi, tačiau procentinis rodiklis siekė 6,3 proc. metinio prieaugio, o bendras importas iš Kinijos sudarė daugiau nei 18 proc. viso ES importo. Importo augimo tempas iš Kinijos buvo jau sulėtėjęs lyginant su 2009 metų 10,8 proc. metiniu prieaugiu. Stebint 2011 m. importo tendencijas, importas iš Kinijos per pastaruosius metus sumažėjo 8 proc. Importo augimui 2010 m. daugiausiai įtakos turėjo 12,8 proc. per metus išaugęs mašinų ir kitos transporto įrangos importas. Nors kitų prekių importas iš Kinijos per 2010 – 2011 m. ir sumažėjo, tačiau tai, kaip matome, neturėjo didelės įtakos importo augimui 2010 m. laikotarpiu. Analizuojant tolimesnius 2011 m. importo srautus, mašinų ir transporto įrangos importas iš Kinijos sumažėjo vos 1 proc., o kitų prekių importo apimtys smuko 4 proc., kas greičiausiai ir lėmė bendrą importo apimčių iš Kinijos mažėjimą 2011m. laikotarpiu.

Tuo tarpu importas iš Rusijos per 2010 – 2011 m. gana sparčiai augo. 2010 m. importo apimčių metinis prieaugis siekė 9,4 proc., o 2011 m. importas iš Rusijos išaugo 10,5 proc. ir sudarė 11,6 proc. viso ES importo. Taigi, remiantis 2011 m. duomenimis Rusija savo importo rodikliais pralenkė JAV ir tapo antra pagal dydį produkcijos į ES tiekėja. Tokias augimo tendencijas daugiausiai lėmė per 2010 m. ne tik

4 proc. išaugęs žaliavų importas, tačiau ir 6,8 proc. išaugusi mineralinio kuro bei tapalų produktų importo dalis, kuri 2011 m. sudarė beveik 40 proc. viso importo iš Rusijos. Tam didelės įtakos turėjo ir 2011 m. antroje pusėje sparčiai pradėjusios šokinėti naftos kainos pasaulinėje rinkoje, kurios paveikė importo apimtis visame pasaulyje.

Tuo tarpu importas iš Šveicarijos ir Norvegijos per 2010 m. ženkliai krito (atitinkamai 14 proc. ir 7 proc.). Tokiam apimčių kritimui didelės įtakos turėjo daugiau nei 10 proc. smukęs chemijos pramonės produktų importas iš Šveicarijos vidaus rinkos ir daugiau nei 7 proc. kritęs mineralinio kuro importas iš Norvegijos rinkos. 2011 m. tendencijos buvo kiek kitokios. Importo apimtys iš Šveicarijos ir toliau mažėjo. Apimtys per pastaruosius metus sumažėjo 3,6 proc. Tam įtakos turėjo beveik 3 proc. sumažėjęs chemijos pramonės produkcijos importas į ES. Priešingai nei Šveicarijos atveju, importas iš Norvegijos per 2011 m. išaugo 3,8 proc. Tam įtakos galėjo turėti išaugusi paklausa ES vidaus rinkoje.

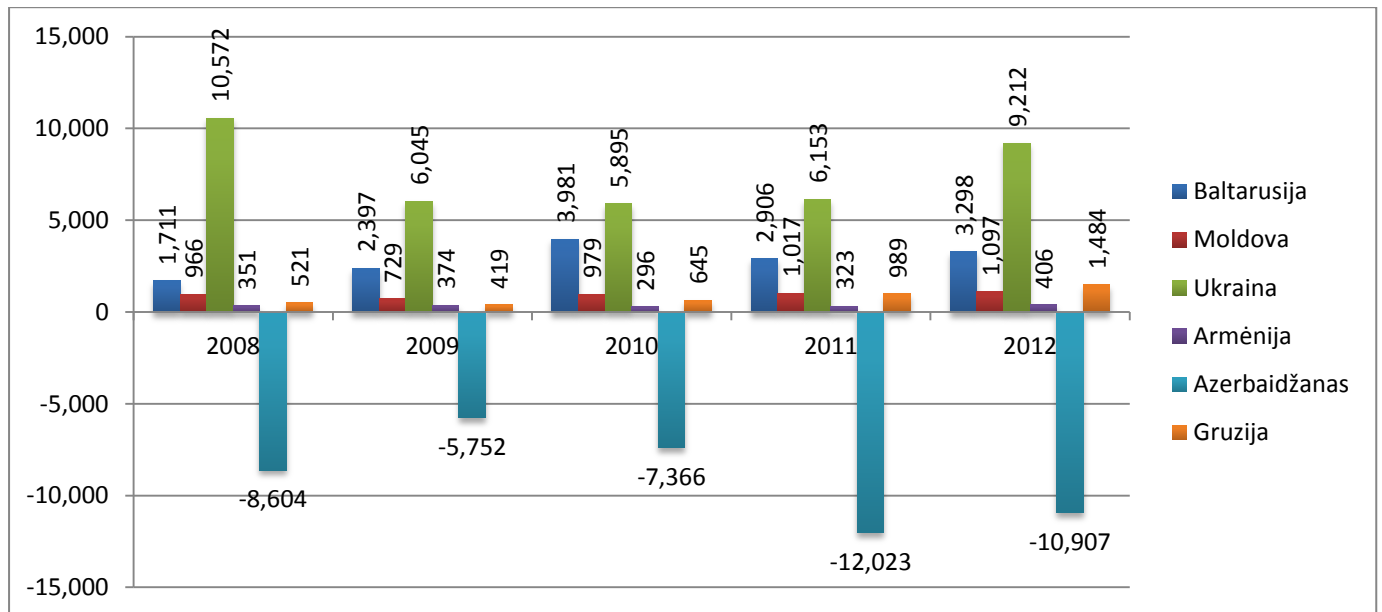
Kadangi Brazilija yra pagrindinė maisto produktų ir žaliavų importo partnerė, žymėtina ir tai, jog per 2010 – 2011 m. metų laikotarpį maisto, gėrimų bei tabako gaminių importo dalis iš Brazilijos į ES teritoriją išaugo atitinkamai 4,4 proc. ir 6 proc., tačiau žaliavų importas sumažėjo 3 proc., o 2011 m. krito dar 0,6 proc.

Stebint paskutines 2012 m. nagrinėjamo laikotarpio tendencijas, pastebimas nemažas bendras importo apimčių augimas. Beveik daugumos pagrindinių, prieš tai aptartų ES importo partnerių apimtys išaugo paskutiniaisiais nagrinėjamo laikotarpio metais. Nors šiuo metu didžiausios ES importo partnerės Kinijos importo apimtys į ES ir smuko 4,7 proc. nagrinėjamo laikotarpio pabaigoje sudarydamos 16,2 proc. viso ES importo, (tokį importo apimčių sumažėjimą lėmė 4,8 proc. sumažėjęs chemijos pramonės produktų importas į ES ir 1,5 proc. kritęs mašinų ir kitos transporto įrangos importas į ES teritoriją), tačiau importuojamos produkcijos apimtys iš JAV pakilo 3,6 proc. per pastaruosius metus ir sudarė 11,5 proc. viso ES importo. Tam įtakos turėjo per metus 7,5 proc. išaugęs mašinų ir transporto įrangos importas, 3,8 proc. išaugusios chemijos pramonės produkcijos apimtys bei 1 proc. pakilęs žaliavų importas. Importo iš Rusijos metinis prieaugis per 2012 m. siekė 2,6 proc. pagrindinės metinio prieaugio priežastys galėjo būti 5,8 proc. išaugęs žaliavų importas, kuriam įtakos turėjo 2012 m. viduryje dramatiškai smukusios naftos kainos pasaulinėje rinkoje. Importas iš Šveicarijos padidėjo 7,4 proc. per pastaruosius metus, o importo apimtys iš Norvegijos pakilo 3,7 proc. Tai greičiausiai lėmė išaugusi šių šalių produkcijos paklausa ES vidaus rinkoje. Stebėtina ir tai, jog iš Brazilijos importuojamų žaliavų apimtys per pastaruosius metus nukrito 4,4 proc., o maisto, gėrimų ir tabako gaminių importas sumažėjo 2,4 proc., nors prieš tai buvusiais metais buvo stebimas šių produktų importo apimčių augimas. Tokių tendencijų priežastis galėjo būti šios produkcijos paklausos mažėjimas ES viduje.

Vadovaujantis gautais statistinių duomenų analizės rezultatais, galima daryti išvadas, jog pagrindinė ir didžiausia ES importo partnerė yra Kinija, iš kurios importas siekia apie 16 proc viso ES importo. Iš Kinijos rinkos daugiausiai importuojama ne tik mašinų ir kitų transporto įrengimų, bet ir chemijos pramonės produktų bei kitų prekių. Antroji ne mažiau svarbi importo partnerė pagal apimtis yra Rusija. Importas iš Rusijos sudarė apie 11 proc. visos ES importuojamos produkcijos. Iš jos daugiausiai importuojama mineralinio kuro ir tepalų produktų bei žaliavų. Dar viena svarbi ne tik eksporto, bet ir importo partnerė yra JAV, iš kurios importui tenka daugiau nei 11 proc. viso ES importo apimčių. Iš šios šalies daugiausiai įvežama chemijos pramonės produktų ir mašinų bei transporto įrengimų. Nemažai produkcijos į ES importuojama ir iš Šveicarijos bei Norvegijos. Didžiausia dalis importuojamos produkcijos iš šių šalių tenka įvežtiems chemijos pramonės produktams bei mineraliniui kurui ir tepalų produktams, na o daugiausiai žaliavų bei maisto, gėrimų ir tabako gaminių nagrinėjamo laikotarpio duomenimis buvo įvežama iš Brazilijos, tačiau pastaraisiais metais importo apimtys iš šios šalies palaipsniui pradėjo mažėti.

2.4. Europos Sąjungos prekyba su Rytų partnerystės programos valstybėmis

Kaip vieną iš gana aktualių ES prekybos politikos perspektyvų galima traktuoti Rytų plėtros partnerystės programą, į kurią įeina derybos su šešiomis Rytų šalimis (Baltarusija, Moldova, Ukraina, Armėnija, Azerbaidžanas ir Gruzija). Ši programa šiuo metu gana aktyviai plėtojama ir kol kas dar ne visiškai aišku, kaip šis plėtros etapas pasibaigs. Todėl, mano nuomone, pakankamai svarbu apžvelgti ir įvertinti, kaip vystėsi ES prekyba su šiomis Rytų šalimis iki pastarųjų metų.

Šaltinis: Sudaryta autoriaus remiantis EUROSTAT duomenimis

<http://appsso.eurostat.ec.europa.eu/nui/submitViewTableAction.do;jsessionid=9ea7d07d30d682421b518f9d4a75a9c8da58f340e0d5.e34MbxSaxaSc40LbNiMbxNaNuLe0>

4 Pav. Europos Sąjungos prekybos balansas su Rytų partnerystės programos valstybėmis (Mln/EUR)

Stebint 2008 – 2012 m. tarpusavio prekybos tendencijas iš prekybos balanso duomenų, pateiktų 4 paveiksle matyti, jog ES prekybos balansas beveik su visomis šiomis šešiomis šalimis buvo teigiamas išskyrus prekybą su Azerbaidžanu. Su šia šalimi visu nagrinėjamu laikotarpiu ES prekybos balansas buvo neigiamas. Todėl galima teigti, jog ES prekybos su Azerbaidžanu kontekste žymiai daugiau prekių buvo importuojama iš šios šalies nei į ją eksportuojama. Stebint visų metų tendencijas, 2008 m. ES prekybos balansas su Azerbaidžanu siekė -8,604 mln. eurų, tačiau per sekančius metus prekybos balanso neigiama reikšmė sumažėjo kiek mažiau nei per pusę ir 2009 m. siekė tik -5,752 mln. eurų. Tokius pokyčius, žinoma, sąlygojo visiems gerai žinoma situacija - pasaulines rinkas apėmusi ekonominė recesija, kurios dėka daugumos šalių prekybos apimtys ženkliai smuko, o tuo pačiu sumažėjo ir vidaus paklausa, todėl ES taip pat nėra išimtis. Per sekančius metus neigiama balanso reikšmė vėl šiek tiek išaugo, tačiau didžiausią neigiamą reikšmę prekybos balansas su Azerbaidžanu buvo pasiekęs 2011 m., kuomet balansas buvo -12,023 mln. eurų, taigi per 2010 m. neigiama balanso reikšmė šoktelėjo beveik dvigubai, na o 2012 m. neigiama balanso reikšmė nežymiai, bet smuktelėjo siekdama -10,907 mln. eurų.

Kalbant apie ES prekybą su Armėnija, galima išvelgti panašias visų metų tendencijas, kuomet visu nagrinėjamu laikotarpiu prekybos balansas yra teigiamas ir mažai kintantis. Teigtina ir tai, jog ES

panašiomis proporcijomis ne tik eksportuoja į Armėnijos rinką, bet ir importuoja iš jos. O prekybos balanso svyravimai viso laikotarpio metu kito neženkliai nuo 296 mln. eurų iki 406 mln. eurų. Taigi ES prekybos santykiai su Armėnija klostėsi gana nuosekliai ir didelių šuolių nebuvo pastebėta.

Iš 4 paveiksle pateiktų duomenų matyti, kad didžiausia teigiama prekybos balanso reikšmė buvo ES prekybiniuose santykiuose su Ukraina. Vadinasi ES žymiai daugiau prekių eksportuodavo į Ukrainos rinką nei importuodavo iš šios šalies, tokiu būdu skatindama bendrą ES ekonomikos augimą. 2008 m. duomenimis ES ir Ukrainos tarpusavio prekybos balansas siekė 10,572 mln. eurų, tačiau dėl 2008 – 2009 m. susidariusios prastos ekonominės situacijos visose pasaulio rinkose prekybos apimtys smuko beveik du kartus ir 2009 m. siekė tik 6,045 mln. eurų. Panaši prekybos balanso vertė tarp šių dviejų prekybos partnerių išliko ne tik 2010 m., bet ir 2011 m. Ir tik 2012 m. teigiama prekybos balanso reikšmė išaugo iki 9,212 mln. eurų, tačiau per šį laikotarpį taip ir nepasiekė ikikrizinio laikotarpio vertės.

Kiek mažesnės ES prekybos apimtys yra su Baltarusija. 2008 m. prekybos balansas tarp šių dviejų prekybos partnerių siekė tik 1,711 mln. eurų, tačiau per sekančius kelis metus prekyba išaugo daugiau nei trimis kartais ir 2010 m. siekė 3,981 mln. eurų. Kadangi ES daugiau prekių eksportuodavo į Baltarusiją nei iš jos importuodavo, tokį balanso augimą per trejus metus galėjo sąlygoti išaugusi paklausa Baltarusijos vidaus rinkoje. Na o žvelgianti į tolimesnių metų tendencijas, per pastaruosius trejus metus prekybos balanso apimtys mažai tepasikeitė ir išliko gana stabilios. O 2012 m. prekybos balansas siekė 3,298 mln. eurų ir lyginant su prieškriziniu laikotarpiu teigiama balanso reikšmė išaugo daugiau nei du kartus.

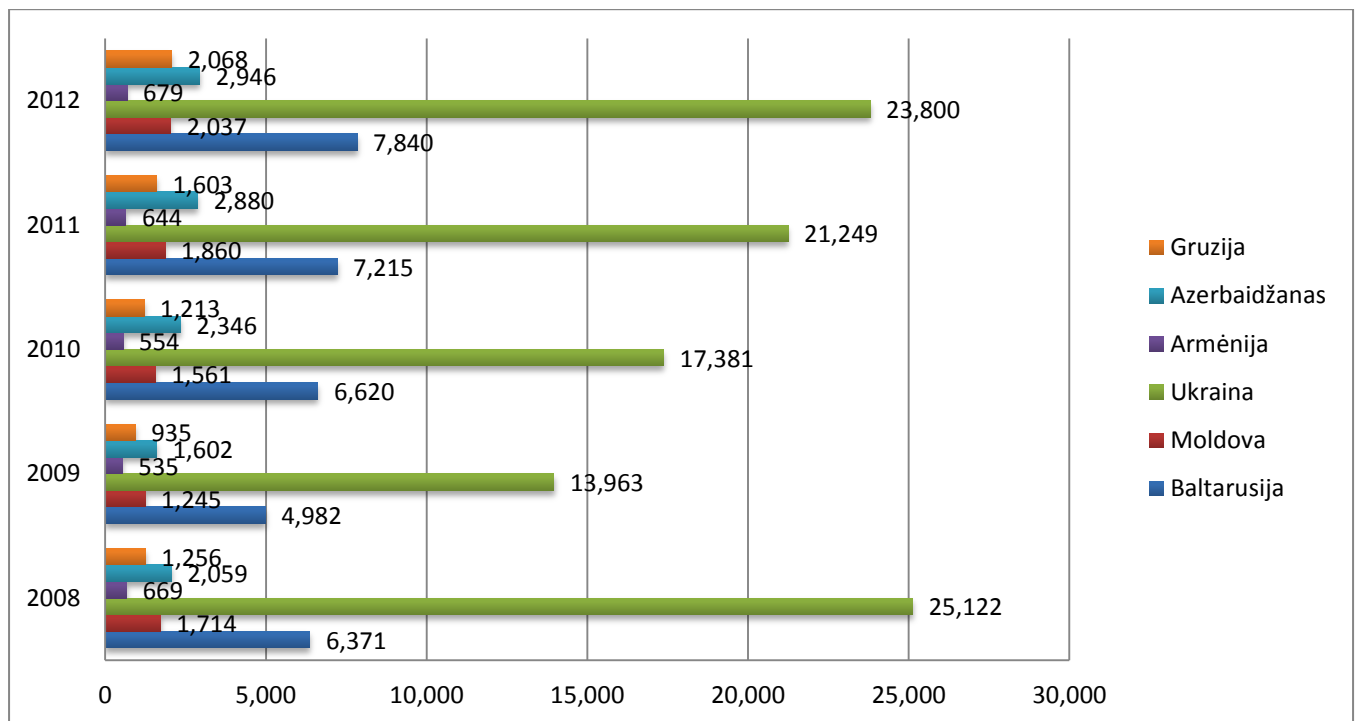
Toliau kalbant apie ES prekybos santykius su Moldova ir Gruzija, 2008 – 2012 m. tendencijos iš esmės lieka gana panašios. Abiejų šalių prekybos balansas su ES viso nagrinėjamo laikotarpio metu išlieka teigiamas, todėl galima teigti, jog šioje situacijoje didesnė dalis ES produkcijos yra eksportuojama į Moldovos bei Gruzijos rinkas nei importuojama iš šių valstybių į ES teritoriją. Viso nagrinėjamo laikotarpio metu stebimas nuoseklus prekybos balanso augimas ir lyginant ikikrizinio laikotarpio duomenis su pastaraisiais 2012 m. duomenimis, ES prekybos balansas su Moldova neženkliai, tačiau išaugo ir 2012 m. siekė 1,097 mln. eurų. O tuo tarpu Gruzijos situacija buvo kiek kitokia. Lyginant ES prekybos balanso su Gruzija duomenis ikikriziniu laikotarpiu ir nagrinėjamo laikotarpio pabaigoje, prekybos balansas išaugo maždaug tris kartus ir 2012 m. siekė 1,484 mln. eurų. Tokį augimą greičiausiai lėmė išaugusi vartojimo paklausa Gruzijos vidaus rinkoje ir atitinkamai padidėjusios ES eksporto apimtys į Gruziją.

Stebint bendras ES prekybos balanso tendencijas su Rytų bloko šalimis, matomas bendras prekybos augimas, kuris ženkliai pastebimas 2010 – 2012 m. laikotarpiu. Tokio augimo priežastis galima traktuoti kaip pasaulio ekonomikos atsigavimą po 2008 – 2009 m. ekonominės krizės, tame tarpe ir ES bei

jos prekybos partnerių. Ekonomikai atsigaunant po ištiktos recesijos vidaus ir išorės paklausa bei vartojimas pradeda vėl augti, skatindamos tarptautinės prekybos apimtį. Tai žinoma paaiškina ir ES bei jos Rytų partnerių tarpusavio prekybos santykių dinamiką. Iš 4 paveikslo duomenų matyti, jog aktyviausiai prekyba vyko su Ukraina ir Azerbaidžanu, tačiau būtina paminėti, jog ES daugiausiai savo produkcijos eksportuoja į Ukrainą, todėl su ja prekybos balansas yra ženkliai teigiamas, o daugiausiai produktų importuoja būtent iš Azerbaidžano, taigi su juo prekybos balansas pasiekia ženkliai didžiausią neigiamą reikšmę lyginant su kitomis Rytų prekybos partnerėmis.

Tokios prekybos tendencijos vyravo būtent iki šių dienų, tačiau turint omenyje, jog šie metai yra gana svarbūs ES prekybos santykiams su Rytų partnerėmis, nes po 3-iojo Rytų partnerystės viršūnių susitikimo Vilniuje atitinkamai priimti vieni ar kiti sprendimai Rytų šalių prekybos su ES atžvilgiu gali vienaip ar kitaip sąlygoti prekybos srautus iš Rytų ir atitinkamai į Rytus.

Kadangi prekybos balanso rodiklių duomenys vertinant ES ir Rytų partnerių prekybos santykius parodo tik bendras tendencijas, todėl manau tikslinga būtų aptarti ir atskirus eksporto bei importo srautus ir jų pokyčius 2008 – 2012 m. laikotarpiu, kurie galėtų pasakyti daugiau nei bendros balanso tendencijos. Pradedant nuo ES eksporto srautų į Rytų partnerių rinkas, aiškias tendencijas galima pastebėti 5 paveiksle pateiktuose duomenyse. 2008 m. didžiausi eksporto srautai buvo būtent į Ukrainos rinką. ES eksportas į Ukrainą sudarė 25,122 mln. eurų viso ES eksporto ir tai daugiausiai lėmė didelės mašinų ir transporto įrangos eksporto apimtys. 2008 m. duomenimis, šių prekių eksportas į Ukrainą sudarė daugiau nei pusę visos ES eksportuojamos produkcijos į Rytų šalių rinkas ir siekė 10,979 mln. eurų viso ES eksporto. Panašios tendencijos vyravo ir eksporto srautams į Baltarusiją, kuomet ES eksportuojamos produkcijos vertė į šią šalį 2008 m. siekė 6,371 mln. eurų ir pusė šios vertės sudarė mašinų bei transporto įrangos eksportas, tačiau šių produktų į Baltarusijos rinką ES eksportavo beveik keturis kartus mažiau nei į Ukrainą.

Šaltinis: Sudaryta autoriaus remiantis EUROSTAT duomenimis.

<http://appsso.eurostat.ec.europa.eu/nui/submitViewTableAction.do>

5 Pav. Europos Sąjungos eksportas į Rytų partnerystės programos valstybes (Mln/EUR)

Žvelgiant į tolimesnių metų tendencijas, galima drąsiai teigti, jog ES eksporto lyderių pozicijas ir toliau užima Ukraina ir Baltarusija. Tai yra pagrindinės ES eksporto rinkos. Turint omenyje 2008 – 2009 m. recesijos laikotarpį, kuomet smuko viso pasaulio vartojimas, tai palietė ir šio šalių bloko prekybos srautus. Atitinkamai 2009 m. duomenimis matyti, jog ES eksportas į Ukrainą smuko daugiau nei 44 proc., o eksportas į Baltarusiją per metus nukrito maždaug 22 proc. Tokiam apimčių smukimui daugiausiai įtakos turėjo net 59 proc. kritęs mašinų bei transporto įrangos eksportas į Ukrainą ir maždaug 25 proc. sumažėjęs šių prekių eksportas į Baltarusijos rinką. Tačiau jau nuo 2010 m. matomas gana akivaizdus šių rinkų atsigavimas ir spartus eksporto augimas. Per 2010 – 2012 m. ES eksportuojamos produkcijos vertė išaugo 37 proc. ir 2012 m. siekė 23,800 mln. eurų. Tokiam eksporto augimui greičiausiai įtakos turėjo per pastaruosius metus 50 proc. išaugęs mašinų bei kitų įrengimų eksportas ir beveik 33 proc. padidėjęs chemijos gaminių eksportas į Ukrainą. Analogiškai galima tą patį pasakyti ir apie ES eksporto srautų pokyčius į Baltarusijos rinką, kuomet per 2010 – 2012 m. eksportas į Baltarusiją išaugo daugiau nei 18 proc. ir jo vertė 2012 m. siekė 7,840 mln. eurų, o tam daugiausiai įtakos turėjo daugiau nei 14 proc.

išaugęs mašinų ir transporto įrangos eksportas. Taigi, verta paminėti, jog ES eksportuojamos produkcijos dalis į Ukrainą 2012 m. taip ir nepasiekė ikikrizinio 2008 m. lygio ir sumažėjo vos daugiau nei 5 proc., o eksporto dalis į Baltarusiją 2012 m. ne tik pasiekė prieškrizinį 2008 m. laikotarpį, bet ir išaugo 23 proc.

Žymiai mažesni eksporto srautai iš ES tenka Azerbaidžanui lyginant su prieš tai aptartomis Ukraina ir Baltarusija. Stebint 2008 – 2012 m. eksporto į Azerbaidžaną tendencijas, jokių esminių pokyčių per visą nagrinėjamą laikotarpį nepastebima. ES eksporto vertė į šią šalį išlieka pakankamai stabili, tik 2009 m. ekonominės recesijos paveikta pasaulio rinka paveikė ir ES bei Azerbaidžano eksporto srautus, kuomet iš ES į šią šalį atitinkamai buvo eksportuojama net 54 proc. mažiau nei 2008 m. Tam įtakos galėjo turėti 34 proc. smukusios mašinų bei transporto įrangos eksporto apimtys, tačiau nuo 2010 m. ES eksportas į Azerbaidžaną vėl pamažu pradėjo augti ir 2012 m. ne tik pasiekė ikikrizinio laikotarpio apimtį, bet netgi 43 proc. viršijo 2008 m. eksporto vertę, o mašinų bei transporto įrangos eksporto dalis per trijų metų laikotarpį išaugo daugiau nei 14 proc., tačiau vertinant 2012 m. duomenis, ES eksporto dalis į Azerbaidžaną buvo net 8 kartus mažesnė lyginant su eksporto dalimi į Ukrainą, taigi galima teigti, jog eksportui į Azerbaidžaną teko tik nedidelė dalis viso ES eksporto į Rytų partnerių rinkas.

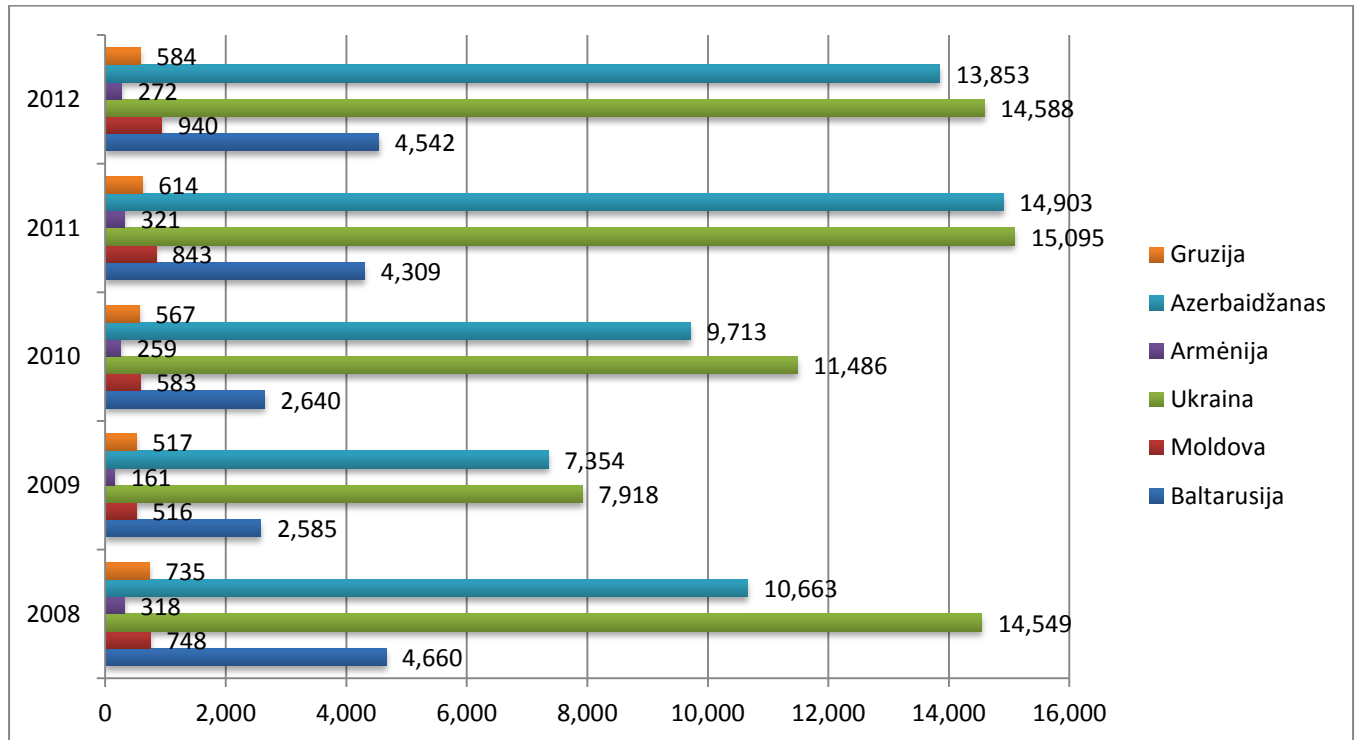
Toliau sekanti Moldovos ir Gruzijos rinka nepasižymi dideliu ES produktų eksporto potencialu. Eksportui į šias šalis tenka tik labai nedidelė dalis visos ES eksportuojamos produkcijos. Viso nagrinėjamo laikotarpio metu eksporto srautai iš ES buvo gana stabilūs ir per daug nekintantys nepaisant 2009 m. ekonominės ir finansų krizės paveiktos pasaulio ekonomikos, kuomet pastebimas akivaizdus viso pasaulio vartojimo sumažėjimas. Didžiausia dalis ES eksporto į šias šalis tenka mašinų ir transporto įrangos bei mineralinio kuro produktams. Eksportas į Moldovos ir Gruzijos rinkas 2012 m. išaugo (atitinkamai 19 proc. ir 65 proc.) lyginant su 2008 m. duomenimis ir ženkliai viršijo ikikrizinio laikotarpio duomenis.

Na, o mažiausia ES eksporto dalis teko eksportui į Armėniją, kuomet 2012 m. eksportas į šią šalį sudarė tik 1,7 proc. viso ES eksporto į Rytų partnerystės šalių bloką, kurio vertė buvo tik 679 mln. eurų. Didžiausia eksporto dalis į Armėniją teko mašinų ir transporto įrangos produkcijai. Vertinant bendras eksporto tendencijas į Armėniją 2008 – 2012 m. didelių kasmetinių svyravimų nebuvo matyti, todėl augimo tendencijos buvo menkos, o nagrinėjamo laikotarpio pabaigoje buvo žymėtinas vos 1,5 proc. vertės prieaugis lyginant su prieškriziniu 2008 m. laikotarpiu.

Eksporto srautų analizės pabaigoje galima daryti išvadą, jog pagrindiniai ES eksporto partneriai nagrinėjamu laikotarpiu buvo Ukraina ir Baltarusija ir tik labai maža dalis ES produkcijos buvo eksportuojama į Moldovą, Gruziją, Azerbaidžaną bei Armėniją. Taip pat minėtina ir tai, jog didžiausią ES eksporto dalį į Rytų bloko valstybes be abejonės sudarė būtent mašinų ir transporto įrangos eksportas ir galbūt nedidelė dalis chemijos pramonės gaminių. Taigi, tokios tendencijos vyravo iki 2012 metų, tačiau

šių metų 3-iojo Rytų partnerystės viršūnių susitikimo metu Vilniuje priimti sprendimai gali turėti didelę reikšmę tolimesnėms ES ir Rytų bloko šalių prekybos tendencijoms.

Analizuojant ir vertinant kiekvienos šalies ar šalių bloko prekybos tendencijas ne mažiau svarbu apžvelgti ir importo dinamiką nagrinėjamu laikotarpiu. Šių srautų tendencijos parodo kaip aktyviai šalis importuoja prekes iš kitų valstybių ar valstybių grupių. Būtent tokios prekybos tendencijos ir atspindimos 6 paveiksle.

Šaltinis: Sudaryta autoriaus remiantis EUROSTAT duomenimis.

<http://appsso.eurostat.ec.europa.eu/nui/submitViewTableAction.do>

6 Pav. Europos Sąjungos importas iš Rytų partnerystės programos valstybių (Mln/EUR)

Remiantis 6 paveikslo duomenimis, per visą 2008 – 2012 m. laikotarpį matomos dvi ryškios ES importo partnerės, iš kurių įvežama didžiausia dalis pagaminamos produkcijos. 2008 m. duomenimis daugiausiai produkcijos buvo importuojama iš Ukrainos, kuomet importo vertė tuo metu siekė 14,549 mln. eurų. Kiek mažiau buvo importuojama iš Azerbaidžano, kuomet importo vertė siekė 10,663 mln. eurų per 2008 m. Ir tai buvo dvi pagrindinės ES importo partnerės. Taip pat nemažai buvo importuojama ir iš Baltarusijos, tačiau iš jos importuojama buvo tris kartus mažiau nei iš Ukrainos. Žymėtina ir tai, jog

didžiausią dalį importo sudarė mineralinio kuro importas į ES rinką. Įdomus faktas ir tas, jog net 99 proc. visos importuojamos produkcijos iš Azerbaidžano buvo būtent mineralinio kuro produktai. Kaip jau buvo matyti iš eksporto srautų pokyčių, tos pačios tendencijos vyrauja ir importo srityje. 2009 m. duomenimis taip pat matomas importo srautų ženklus smukimas, kurį sąlygojo dėl pasaulinės ekonominės krizės smukęs vidaus vartojimas ES ir kitų šalių bei šalių blokų rinkose. Importas iš Ukrainos smuko daugiau nei 45 proc., o importo srautai iš Azerbaidžano sumažėjo 31 proc. Tokias tendencijas greičiausiai lėmė sumažėjęs mineralinio kuro importas iš Ukrainos, Azerbaidžano ir Baltarusijos (atitinkamai 60 proc., 31 proc. ir 51 proc.). Dėl sumažėjusio vartojimo ir produktų paklausos šalių vidaus rinkose atitinkamai ženkliai krito ir naftos kainos pasaulinėse biržose, kas sąlyginai paveikė importo srautus pasaulinėje prekyboje.

Analizuojant tolimesnes tendencijas, jau nuo 2010 m. iki 2011 m. matomas spartus importo augimas. Per šį laikotarpį importas iš Ukrainos ir Azerbaidžano išaugo atitinkamai 90 proc. ir 102 proc. lyginant su 2009 m. “duobe”. Tokiems importo šuoliams didelę įtaką padarė ženkliai išaugęs vidaus rinkų vartojimas ir pamažu atsigaunanti pasaulio ekonomika. Importo apimčių augimui taip pat nemažą įtaką turėjo per 2010 – 2011 m. išaugęs mineralinio kuro importas iš Azerbaidžano, Baltarusijos bei Ukrainos (atitinkamai 104 proc., 73 proc. ir 96 proc.) lyginant su 2009 m. apimtimis ir daugiau nei 74 proc. išaugęs žaliavų importas iš Ukrainos. 2011 m. buvo didžiausias importo augimo pikas, kuomet importo vertės prieaugis buvo matomas didžiausias. Tiesa, 2012 m. ES importo apimtys labai neženkliai sumažėjo, tačiau išliko didelės. Importas iš Ukrainos ir Azerbaidžano sumažėjo vos 3 proc. ir 7 proc., o importo dalis iš Baltarusijos 2012 m. priešingai – išaugo 5,4 proc. lyginant su 2011 m. duomenimis. Šiuos pokyčius greičiausiai lėmė 2012 m. sumažėjęs mineralinio kuro importas iš Ukrainos ir Azerbaidžano atitinkamai 20,6 proc. ir 7,4 proc., o importo iš Baltarusijos prieaugio priežastis galėtų būti 12,6 proc. išaugusios mineralinio kuro importo apimtys bei 4,8 proc. padidėjęs įvežamas žaliavų kiekis į ES vidaus rinką.

Bendrai vertinant ES importo srautų dinamiką iš Rytų partnerių 2008 – 2012 m. laikotarpiu, galima teigti, jog vyrauja dvi pagrindinės ES importo partnerės – Azerbaidžanas ir Ukraina, iš kurių ES importuoja daugiausiai produkcijos į ES vidaus rinką. Importas iš Ukrainos 2012 m. padidėjo tik 0,2 proc., taigi galima sakyti importo apimtys nagrinėjamo laikotarpio pabaigoje vėl pasiekė ikikrizinį laikotarpį, o importo vertė siekė 14,588 mln. eurų. Priešingai nei Ukrainos atveju, importas iš Azerbaidžano 2012 m. išaugo beveik 30 proc., o jo vertė siekė 13,853 mln. eurų lyginant su 2008 m., todėl galima daryti išvadą, jog importas iš Azerbaidžano ne tik vėl pasiekė prieškrizinį laikotarpį, bet ir ženkliai jį pralenkė. Tam įtakos turėjo ne tik išaugusi prekių paklausa bei vidaus vartojimas ES, bet ir nuo 2010 m. sparčiai kilusios mineralinio kuro importo apimtys. Nemaža dalis produkcijos į ES importuojama ir iš Baltarusijos. Nors importo apimtys 2012 m. ir sumažėjo 2,5 proc. lyginant su 2008 m. duomenimis taip ir nepasiekdamos

prieškrizinio laikotarpio vertės, tačiau bendra tendencija viso nagrinėjamo laikotarpio metu išliko didėjanti ir laikotarpio pabaigoje importo iš Baltarusijos vertė siekė 4,542 mln. eurų, o didžiausia dalis importuojamos produkcijos buvo mineralinis kuras, chemijos pramonės gaminiai ir dalis žaliavų.

Grįžtant prie likusių trijų prekybos partnerių – Moldovos, Gruzijos ir Armėnijos – importo srautai iš šių šalių į ES vidaus rinką nėra dideli ir sudaro labai mažą dalį visos ES importuojamos produkcijos iš Rytų šalių bloko. Importas iš Moldovos ir Gruzijos rinkų viso nagrinėjamo laikotarpio metu išlieka gana pastovus ir mažai kintantis. Importas iš Moldovos 2012 m. išaugo 25,6 proc. lyginant su prieškriziniu laikotarpiu. Tam greičiausiai įtakos turėjo 104 proc. išaugęs maisto, gėrimų ir tabako gaminių importas ir net 532 proc. šoktelėjęs mašinų ir transporto įrangos importas, tačiau nepaisant tokių augimo šuolių, iš Moldovos importuojamos produkcijos dalis vis dėlto išlieka gana maža. Viso nagrinėjamo laikotarpio metu panašios tendencijos išlieka ir importo srautams iš Gruzijos, tačiau 2012 m. duomenimis importo apimtys iš Gruzijos sumažėjo 20,5 proc. lyginant su prieškrizinio laikotarpio apimtimis. Tai greičiausiai lėmė daugiau nei 42 proc. sumažėjusi mineralinio kuro importuojama dalis ir 41 proc. smukęs chemijos pramonės gaminių importas į ES vidaus rinką. Nepaisant šių tendencijų daugiausiai iš Gruzijos importuojama žaliavų, kurių apimtys, priešingai nei bendras importo rodiklis, 2012 m. išaugo beveik 10 proc. lyginant su 2008 m. apimtimis. Ir labai maža dalis importuojamos produkcijos tenka importui iš Armėnijos, kurio apimtys kinta labai neženkliai, o 2012 m. importo apimtys buvo beveik tokios pat kaip ir prieškriziniu laikotarpiu. Jų vertė laikotarpio pabaigoje siekė vos 272 mln. eurų. Minėtina ir tai, jog didžiausia dalis importuojamos produkcijos tenka žaliavų importui, kuris 2012 m. siekė 51 mln. eurų ir tai yra labai nedidelė dalis viso ES importo iš Rytų šalių bloko.

Žvelgiant į tolimesnes ateities perspektyvas šiandien daugumai ekonomistų suprantama, jog Rytų partnerės ir glaudus bendradarbiavimas su šiomis šalimis turi strateginę reikšmę visai Europos Sąjungai. Po neseniai pasibaigusio 3-iojo Rytų partnerystės viršūnių susitikimo Vilniuje, jau tapo aiškios tolimesnės Rytų partnerių bendradarbiavimo su ES perspektyvos ne tik bendrais integracijos į Europą klausimais, bet ir prekybos klausimais.

Pirmiausia grindžiant tuo, jog Armėnija jau šiek tiek anksčiau pareiškė savo siekius jungtis prie Rusijos plėtojamos muitų sąjungos, galima daryti išvadą, jog prieš tai aptarti ES prekybos srautai su Armėnija ateityje turėtų išlikti panašūs arba gali dar sumažėti, jeigu Armėnija nuspręstų didesnę savo rinkos dalį orientuoti ne į vakarus, o į rytus.

Po 3-iojo Rytų partnerystės viršūnių susitikimo sėkmingai parafuotos ES Asociacijos sutartys su Moldova ir Gruzija, kurios taip pat apima ir platesnius laisvos prekybos susitarimus. ES vadovų nuomone, patvirtinus preliminarinius šių sutarčių tekstus Vilniuje, jau kitais metais bus tikimasi pasirašyti galutines sutartis su Moldova ir Gruzija. Įvertinus tokius pokyčius, galima teigti, jog prieš tai išanalizuotos ES

prekybos apimtys su šiomis šalimis, kurios iki šiol nebuvo labai didelės, ateityje turėtų ženkliai išaugti dėl liberalizuotos ir mažiau kliūčių turinčios prekybos.

Kitas svarbus Rytų partneris yra Azerbaidžanas, iš kurio ES importuoja didelę dalį mineralinio kuro, todėl derybų metu Vilniuje buvo svarbu aptarti tolimesnį tarpusavio bendradarbiavimą su ES remiantis bendrais interesais ir skiriant daugiau dėmesio prekybos sritims. Pačios ES nuomone, Asociacijos sutartis su Azerbaidžanu padėtų pagrindą glaudesniajam tarpusavio bendradarbiavimui, tačiau konkrečių veiksmų šiuo klausimu nebuvo padaryta neskaitant to, jog viršūnių susitikime buvo pasirašyta sutartis dėl supaprastinto vizų režimo. Tačiau bendrame kontekste, turint omenyje tai, jog iki šiol ES gana aktyviai bendradarbiavo su Azerbaidžanu prekybos klausimais, ypač importo srityje, ateities perspektyvos turėtų augti, o prekybos apimtys ir toliau didėti.

Paskutinis svarbus momentas, įvykęs 3-iojo Rytų partnerystės viršūnių susitikimo metu, kuris greičiausiai turės įtakos tolimesniems ES ir Ukrainos prekybos santykiams buvo tai, jog beveik paskutiniu momentu Ukrainos vyriausybė atsisakė su ES pasirašyti ilgai lauktą Asociacijos sutartį ir laikinai nutraukė sutarties ruošimo procesą, grįsdama savo sprendimą tuo, jog privalo pirmiau ne tik didinti šalies ekonomikos konkurencingumą, gerinti demokratinius standartus ar tobulinti įstatymų leidybą, bet ir turi stiprinti prekybą su Rusija. Kadangi matomas akivaizdus Rusijos spaudimas Ukrainos atžvilgiu dėl ekonominių Rusijos interesų, Ukraina lengvai pasiduoda Rusijos įtakai ir nuo to kenčia glaudesnių santykių su ES galimybės. Iš prieš tai buvusios statistinių duomenų analizės matyti, jog Ukraina ir ES gana aktyviai prekiauja tarpusavyje tiek importo, tiek eksporto klausimais ir Ukrainos sprendimas vis dėlto nepasirašyti Asociacijos sutarties su ES nepalengvins tolimesnių tarpusavio prekybos santykių, o prekybos apimtys turėtų išlikti panašios kaip ir anksčiau, o galbūt ir dalinai sumažėti.

3. ATRANKINIO TYRIMO REZULTATŲ ANALIZĖ

3.1. Tyrimo apžvalga

Atlikto tyrimo tema: ES vykdomos užsienio prekybos politikos atitikimo mažų valstybių ekonominiams interesams analizė.

Tyrimo tikslas – nustatyti ES vykdomos užsienio prekybos politikos poziciją mažų valstybių ekonomikos atžvilgiu ir atskleisti mažų valstybių galimybes skatinti savo konkurencingumą ir įtaką pasaulinėje rinkoje.

Tyrimo uždaviniai:

- išsiaiškinti ar bendra ES užsienio prekybos politika yra palanki mažų valstybių ekonomikoms;
- išanalizuoti esmines prekybos kliūtis eksportuojant produkciją į trečiąsias (ne ES) šalis;
- apžvelgti globalizacijos poveikį mažų valstybių užsienio prekybai;
- išnagrinėti mažų šalių valstybinių institucijų įtaką užsienio prekybai;
- aptarti mažų valstybių konkurencinių sąlygų gerinimo galimybes;
- įvertinti mažų valstybių galimybes daryti įtaką ES priimamiems sprendimams.

Tyrimo metodai. Siekiant nustatyti ES vykdomos užsienio prekybos politikos poziciją mažų valstybių ekonomikų atžvilgiu ir atskleisti mažų valstybių galimybes skatinti savo konkurencingumą ir įtaką pasaulinėje rinkoje, buvo atliktas kokybinis tyrimas. Šiam tyrimui atlikti buvo pasirinktas vienas iš daugelio metodų – ekspertinis vertinimas. Ekspertams, giluminio interviu metu buvo pateikti devyni klausimai, kuriais jie turėjo išreikšti savo nuomonę arba pateikti savo vertinimą.

Tyrimo metu buvo apklausti aštuoni ekspertai. Ekspertais buvo pasirinkti kompetentingi asmenys, puikiai išmanantys tarptautinės prekybos klausimus. Dalis šių ekspertų priklausė akademinėi bendruomenei, o dalis jų buvo iš viešojo sektoriaus įstaigų, dirbantys tarptautinio bendradarbiavimo srityje atitinkamuose departamentuose (LR ūkio ministerijos valstybės tarnautojai ir LR užsienio reikalų ministerijos valstybės tarnautojai). Visi šie ekspertai buvo apklausti individualiai – giluminio interviu metodu.

Tiek akademinės bendruomenės nariams, tiek viešajame sektoriuje dirbantiems valstybės tarnautojams buvo pateikti 9 klausimai, į kuriuos jie turėjo atsakyti arba išreikšti savo nuomonę.

Atliekamo tyrimo klausimynas buvo sudarytas iš šių klausimų:

1. Kaip vertinate Rusijos prekybos ribojimus, taikomus lietuviškiems pieno produktams? Ar tokie

prekybos ribojimai yra pagrįsti ar tai daugiau dėl politinių priežasčių?

2. Ar Lietuva pirmininkaudama Europos Tarybai gali daugiau pasiekti dėl Rusijos taikomų prekybos apribojimų nei nepirmininkaudama Tarybai? Kodėl?
3. Dabartiniu metu prasidėjo ES ir JAV derybos dėl platesnės transatlantinės laisvos prekybos erdvės. Kaip vertinate tokią ES ir JAV santykių plėtrą ir ar iš viso tokio, iki šiol turbūt didžiausio integracinio susitarimo, galima pasiekti?
4. Kaip manote, kokios galėtų būti šių derybų pasekmės Europos Sąjungai ir kaip šis susitarimas praplėstų ES rinką?
5. Šiuo metu ne mažiau svarbus santykių plėtros etapas – aktyviai plėtojama Rytų partnerystės programa. Kokios perspektyvos būtų Rytų partnerystės programai ir kokia jos galima įtaka Lietuvos užsienio prekybai?
6. Visi šie prieš tai aptarti įvykiai ES Tarybos darbotvarkėje vienaip ar kitaip paskatins jau ir taip stiprėjančias konkurencines sąlygas ES prekyboje. Ko turėtų imtis mažų valstybių verslas, norėdamas atlaikyti vis stiprėjančias konkurencines sąlygas?
7. Kokiais būdais Jūsų nuomone galėtų prisidėti valstybinės institucijos siekdamos palengvinti užsienio prekybinius santykius (tai galioja daugiau mažų valstybių ekonomikai)?
8. Kaip vertinate ES poziciją santykiuose su PPO?
9. Ar ES užsienio prekybos politika pakankamai dėmesio skiria mažų valstybių ekonominiams interesams ir kaip tai atitinka Lietuvos ekonominius interesus?

Tyrimo etika. Ekspertinis tyrimas buvo atliekamas vadovaujantis pagrindiniais tyrimo etikos principais ir jų nepažeidžiant:

- *Geranoriškumo principu;*
- *Pagarbos asmens orumui principu;*
- *Teisingumo principu;*
- *Teisės gauti tikslią informaciją principu;*

Tyrimo imtis. Bendras respondentų skaičius atliekamame tyrime – aštuoni respondentai. Penki iš jų buvo viešajame sektoriuje dirbandys valstybės tarnautojai ir trys iš jų – akademinės bendruomenės nariai.

Tyrimo duomenų analizė – 5 priedas.

3.2. Tyrimo rezultatai

1. Kaip vertinate Rusijos prekybos ribojimus, taikomus lietuviškiems pieno produktams? Ar

tokie prekybos ribojimai yra pagrįsti ar tai daugiau dėl politinių priežasčių?

Visų apklaustų respondentų nuomonė šiuo klausimu vienareikšmiškai sutapo. Visi respondentai Rusijos prekybos ribojimus, taikomus lietuviškiems pieno produktams vertino neigiamai ir visi respondentai teigė, jog tai buvo daugiau dėl politinių priežasčių. Įvertinus respondentų nuomones, galima būtų išskirti tokias pagrindines Rusijos prekybos ribojimų Lietuvos atžvilgiu tendencijas:

- Bet kokie neteisėti (be išankstinio įspėjimo) prekybos režimo suvaržymai iškraipo rinką ir konkurencines sąlygas;
- Tokius ribojimus sąlygoja prasti dvišaliai politiniai santykiai.
- Nors buvo bandyta ieškoti paaiškinimų vykdomam pieno produktų ribojimui, tačiau jie buvo be galo silpni, nepagrįsti ar net išgalvoti ir tam trūko mokslinio ar bet kokio kito pagrindimo.
- Tokie Rusijos veiksmai prieš lietuviškus pieno produktus galėjo būti dalinai priklausomi ir nuo suinteresuotų grupių Rusijos rinkoje.
- Rusija pradėjo taikyti tokius netarifinius reguliavimo instrumentus, nes jais lengviausiai galima manipuliuoti todėl, kad kokybės reikalavimai gali būti realiai apibrėžti arba dažnai būna išgalvoti.

2. Ar Lietuva pirmininkaudama Europos Tarybai gali daugiau pasiekti dėl Rusijos taikomų prekybos apribolimų nei nepirmininkaudama Tarybai? Kodėl?

Daugumos respondentų nuomone Lietuvos pirmininkavimas ES Tarybai nebuvo traktuojamas kaip kertinis dalykas, kuris padėjo Lietuvai sulaukti atitinkamos pagalbos prieš Rusijos taikomas ribojimo priemones. Respondentai grindė savo nuomonę tuo, jog pirmininkaujanti šalis turi būti objektyvi ir ji tik vadovauja vienai iš ES institucijų ir negali būti šališka nei savo, nei kitų valstybių atžvilgiu. Visų valstybių narių problemos turi būti vienodai svarbios. Šių respondentų nuomone būtent Lietuvos pirmininkavimas ir galėjo iššaukti tokį Rusijos sprendimą riboti pieno produktų importą, nes šiuo metu Lietuva buvo visų dėmesio centre, todėl buvo puiki proga tuo pasinaudoti. Tačiau keli iš jų pasisakė, jog Lietuvos pirmininkavimas galėjo padėti pasiekti daugiau šioje susiklosčiusioje situacijoje nei tuo atveju, jeigu Lietuva nebūtų pirmininkavusi. Respondentai savo nuomonę grindė tuo, jog pirmininkavimo metu ES kur kas rimčiau žiūri į pirmininkaujančią šalį kylančias prekybines problemas, ypač jei tai kyla dėl politinių priežasčių. ES Komisija taip pat supranta, kad kylančias problemas stipriai įtakoja ir tai, jog tarkime šiuo atveju Lietuva šiuo metu pirmininkauja ES, todėl ir šių problemų sprendimui, tam tikra prasme, skiria didesnę vaidmenį, nei būtų kitu atveju.

Remiantis gautais tyrimo rezultatais, galima daryti išvadą, jog teisiškai Pirmininkavimas ES Tarybai ir tokios problemos sprendimas nėra tarpusavyje susiję, tačiau praktinė pusė yra ta, jog pirmininkaujanti šalis ES Tarybai tuo metu atsiduria visų dėmesio centre ir yra pagrindinis taikiny,

kuriam gali būti vienaip ar kitaip pakenkta ir atitinkamai ES kur kas rimčiau žiūri ir reaguoja į pirmininkaujantiems šalims kylančias problemas ir atitinkamai imasi vienu ar kitu veiksniu visa tai spręsti.

3. Dabartiniu metu prasidėjo ES ir JAV derybos dėl platesnės transatlantinės laisvos prekybos erdvės. Kaip vertinate tokią ES ir JAV santykių plėtrą ir ar iš viso tokio, iki šiol turbūt didžiausio integracinio susitarimo, galima pasiekti?

Visi respondentai ES ir JAV derybas dėl platesnės transatlantinės laisvos prekybos erdvės vertina teigiamai ir dauguma mano, jog šio susitarimo įmanoma pasiekti ir tai žymiai praplės abiejų šalių rinkas ir atvers daugiau galimybių plėtojant prekybą tarp šių šalių, tačiau vienas iš respondentų nors ir įvertino derybas teigiamai, bet išsakant savo nuomonę, jo argumentuose jaučiami daugiau neigiami nuomonės aspektai. Jo nuomone šios dvi (ES ir JAV) rinkos yra per daug skirtingos, kad galėtų rasti tinkamus ir vieningus sprendimus, palankius abiem pusėms. Jis ES poziciją šiose derybose vertina kaip silpnesnę, o JAV – turinčią aukštesnes derybines pozicijas dėl savo žymiai drąsesnės monetarinės politikos.

4. Kaip manote, kokios galėtų būti šių derybų pasekmės Europos Sąjungai ir kaip šis susitarimas praplėstų ES rinką?

Daugumos respondentų nuomonė ES ir JAV susitarimas dėl platesnės transatlantinės laisvos prekybos erdvės ženkliai praplėstų ne tik ES, bet ir JAV rinką. Tai duotų naudos abiem šalims, tačiau dalis respondentų išskiria ir neigiamas šio susitarimo pasekmes.

Teigiamos pasekmės:

- būtų suvienodinti tarifai, harmonizuoti standartai bei reglamentai, kurių pasekoje būtų atvertos rinkos prekybai ir paslaugoms bei viešiesiems pirkimams;
- didėja konkurencinės sąlygos, kurių rezultatas būtų mažesnės įvairių monopolijų veikimo galimybės;
- atvertos didelės naujos rinkos;
- laisva ir be protekcionizmo prekyba;
- išaugtų prekių įvairovė ir didesnės prekių eksportavimo bei importavimo galimybės;

Neigiamos pasekmės:

- padaugėtų genetiškai modifikuotų produktų ES rinkoje;
- kadangi JAV derybinės pozicijos yra aukštesnės, ji išsiderėtų geresnes sąlygas;
- ES rinka taptų mažiau apsaugota nuo nepageidaujamų produktų srauto į Europą;
- JAV turi daugiau svertų bei galimybių palaikyti esmines šakas, todėl ES rinkoje padidėtų konkurencija, kurią ES gamintojams būtų sunku įveikti ir gali tapti sudėtinga konkuruoti su JAV gamintojų produkcija, kuri yra žymiai pigesnė nei ES (pvz.: elektronikos prekės);

5. Šiuo metu ne mažiau svarbus santykių plėtros etapas – aktyviai plėtojama Rytų partnerystės programa. Kokios perspektyvos būtų Rytų partnerystės programai ir kokia jos galima įtaka Lietuvos užsienio prekybai?

Visi respondentai Rytų partnerystės programą vertina teigiamai ir akcentuoja jos naudą ne tik Lietuvai, bet ir visai Europos Sąjungai. Respondentų nuomone tiek Lietuvai, tiek ES atsivertę naujos importo bei eksporto perspektyvos, o pati Rytų partnerystė traktuojama kaip viena pagrindinių ateityje galimų ES plėtros krypčių. Po sėkmingų derybų atsiras naujos galimybės plėtoti verslą, išaugs šalių bendroji pridėtinė vertė, išaugs konkurencija, kurios dėka sumažės monopolijų perspektyvos.

Sėkmingas sutarčių parafavimas su Gruzija ir Moldova rodo, jog Rytų šalys motyvuotai žiūri į programos teikiamą naudą ir eina Europos integracijos keliu, tačiau respondentai išskiria nemažą Rusijos įtaką, daromą Rytų šalims, kurių vieni ar kiti sprendimai ES atžvilgiu priklauso nuo Rusijos daromo spaudimo šalims.

Tačiau visi respondentai palankiai vertina Rytų partnerystės programos įgyvendinimą ir mato teigiamą naudą ne tik ES bet ir Lietuvai. Lietuvos gautina nauda vertinama dar daugiau nei ES atžvilgiu, nes prekyba tarp Lietuvos ir Rytų partnerių vystoma gana aktyviai ir tai yra vienos iš pagrindinių mūsų prekybos partnerių, tad panaikinus prekybinius barjerus prekyba dar labiau suintensyvėtų, todėl nauda Lietuvos užsienio prekybai įvardinama kaip neabejotina.

6. Visi šie prieš tai aptarti įvykiai ES Tarybos darbotvarkėje vienaip ar kitaip paskatins jau ir taip stiprėjančias konkurencines sąlygas ES prekyboje. Ko turėtų imtis mažų valstybių verslas, norėdamas atlaikyti vis stiprėjančias konkurencines sąlygas?

Respondentai stiprėjančias konkurencines sąlygas traktuoja kaip teigiamą reiškinį, naudingą visam verslui. Auganti konkurencija skatina verslą diegti naujoves ir gerinti gaminamos produkcijos kokybę. Taip pat konkurencija įvardinama, kaip teigiamas reiškinys, kuris stabdo monopolijų atsiradimą rinkoje. Išanalizavus respondentų pateiktus atsakymus, galima išskirti tokius pagrindinius rodiklius, ko turėtų imtis mažų valstybių verslas, siekdamas atlaikyti vis stiprėjančias konkurencines sąlygas:

- specializacija ir jos pagrindu sukurta kooperacija;
- įsijungimas į vertės ir tiekimo grandines;
- konkurencingumo didinimas;
- gaminamos produkcijos kokybės gerinimas;
- investicijų į gamybos potencialą didinimas, gamybą grindžiant ne tik investavimu, bet ir inovacijomis;
- savo prekėmis konkuruoti su aukštos pridėtinės vertės prekėmis, gaminamomis vakarų valstybėse;

- gilinti savo gamybos potencialą specifinėse gamybos sferose;
- daugiau plėtoti ekologišką produkciją;

Mažų valstybių konkurencinis pranašumas respondentų nuomone yra lankstumas, mobilumas ir atvirumas naujoms rinkoms.

7. Kokiais būdais Jūsų nuomone galėtų prisidėti valstybinės institucijos siekdamos palengvinti užsienio prekybinius santykius (tai galioja daugiau mažų valstybių ekonomikai)?

Respondentų nuomone, valstybinės institucijos, siekdamos palengvinti užsienio prekybinius santykius, turėtų aktyviai ieškoti naujų rinkų, supažindinti trečiųjų šalių žmones su investavimo galimybėmis ir perspektyvomis, taip pat skatinti eksportą per organizuojamas mugės, konferencijas. Ne mažiau svarbu yra per šalių ambasadas ir ekonominius patarėjus aktyviai integruoti verslą į augančios konkurencijos rinkas, ugdyti kvalifikuotą darbo jėgą ir atlikti išsamesnę verslo aplinkos analizę. Taip pat turėtų daugiau įsiterpti į žemiausio lygio įmonių bendradarbiavimą (įmonė į įmonę), propaguoti lengvatas eksportui bei gerinti įstatyminę bazę. Valstybinės institucijos turėtų daugiau skatinti tiesioginį šalių bendradarbiavimą su kitų valstybių vartotojais.

8. Kaip vertinate ES poziciją santykiuose su PPO?

Daugumos respondentų nuomone PPO šiuo metu yra stagnacinėje būklėje ir per pastarąjį dešimtmetį išvystytoms šalims nepavyksta susitarti su menkiau išvystytomis šalimis, todėl nepriimami jokie esminiai sprendimai. Kaip jau visiems žinoma, ES atstovauja išvystytų šalių interesus, tačiau derybos su PPO iki šių metų IX PPO ministrų konferencijos buvo sustojusios ir jokie reikšmingi pokyčiai nebuvo priimti. Nors ES pozicija PPO Dohos plėtos darbotvarkės (DDA) derybose siekia būti subalansuota, kad visos pasaulio šalys pagal savo galias prisidėtų prie DDA raundo užbaigimo, tačiau kolkas šis procesas vyksta labai lėtai ir sudėtingai.

9. Ar ES užsienio prekybos politika pakankamai dėmesio skiria mažų valstybių ekonominiams interesams ir kaip tai atitinka Lietuvos ekonominius interesus?

Bendrai vertinant visų respondentų nuomonę dėl ES užsienio prekybos politikos atitikimo mažų valstyvių ekonominiams interesams galima teigti, jog daugumos nuomone ES prekybos politika yra subalansuota tinkamai ir atitinka tiek visų ES šalių esminius interesus, tiek atskirų vartotojų ir importuotojų interesus, tačiau visuomet išliks vyraujanti nuomonė, jog būtų galima daugiau atsižvelgti į mažesnių šalių ekonominius interesus, tačiau šis tikslas nėra lengvai pasiekiamas, o taip pat tai nebūtų visiškai teisinga didžiųjų valstybių atžvilgiu. Tačiau daugumos nuomonė sutapo, jog mažų valstybių ekonominiai interesai iš esmės dažnai ginami pavėluotai ir dažnai vyrauja tendencija, jog didžiųjų valstybių interesai įgyvendinami lengviau nei mažųjų valstybių interesai, nes dažnai didžiosios valstybės turi didesnę galią ES priimamiems sprendimams nei mažos šalys, nebent tai būtų ne viena šalis, bet šalių

grupė (pvz.: Baltijos šalys), nes atskiros valstybės neturi jokios įtakos priimamiems sprendimams ES institucijose.

3.3. Tyrimo išvados

- Atlikto tyrimo analizė parodė, jog bendra ES užsienio prekybos politika nėra palanki mažų valstybių ekonomikai. Šią tendenciją atspindi subjektyvių nuostatų analizė, kurios metu išaiškėjo, jog pavienės valstybės negali daryti jokios įtakos priimamiems sprendimams ES funkcionavime, nebent tai būtų ne vienos valstybės interesai, o konkrečios šalių grupės interesas, kuris bus atstovaujamas ES valdymo organuose, tuomet bus galima tikėtis šiai šalių grupei palankaus sprendimo.
- Remiantis atlikto tyrimo duomenų analize, galima teigti, jog esminės prekybos kliūtys eksportuojant į trečiąsias (ne ES) šalis yra ne tik muitų tarifai, bet ir netarifiniai barjerai bei kitos rinkos apsaugos priemonės, sanitariniai ir fitosanitariniai apribojimai. Netarifinių reguliavimo instrumentų reikšmė paskutiniu metu labai išaugo, nes šiuos ribojimus yra pakankamai lengva pritaikyti siekiant apsaugoti savo šalies rinką. Jais nesudėtinga manipuliuoti, nes kokybės reikalavimai gali būti realiai apibrėžti arba dažnai būna išgalvoti.
- Globalizacijos poveikis tiek mažų, tiek didelių valstybių užsienio prekybai yra milžiniškas. Bandyti globalizacijos poveikį paneigti nėra prasmės, o bandyti nuo jo apsisaugoti – ekonomiškai nenaudinga, o kadangi šis procesas yra neišvengiamas, mažoms valstybėms geriausia yra stengtis būti kuo labiau atviroms ir kiek įmanoma daugiau pasinaudoti globalizacijos teikiamais privalumais bei stengtis sumažinti galimas neigiamas pasekmes.
- Valstybinės institucijos, siekdamos palengvinti valstybių užsienio prekybinius santykius, turėtų aktyviai skatinti eksportą per organizuojamas muges, konferencijas, supažindinti trečiųjų šalių žmones su investavimo galimybėmis ir perspektyvomis, ieškoti naujų rinkų prieigų, stengtis aktyviai integruoti verslą į augančios konkurencijos rinkas, remiantis šalių ambasadų ir ekonominių patarėjų teikiamomis galimybėmis, ugdyti kvalifikuotą darbo jėgą ir atlikti išsamesnę verslo aplinkos analizę. Taip pat ne mažiau svarbu yra stengtis įsiterpti į žemiausio lygio įmonių bendradarbiavimą (įmonė į įmonę), propaguoti lengvatas eksportui bei gerinti įstatyminę bazę, o taip pat aktyviau skatinti tiesioginį šalių bendradarbiavimą su kitų valstybių vartotojais.
- Atliekamo tyrimo metu, gauti respondentų atsakymai parodė, jog mažų valstybių konkurencinis pranašumas yra traktuojamas kaip lankstumas, mobilumas bei atvirumas naujoms rinkoms, o

stiprėjančios konkurencinės sąlygos yra įvardinamos kaip teigiamas reiškinys, nes auganti konkurencija skatina verslą diegti naujoves ir gerinti gaminamos produkcijos kokybę. Todėl mažos valstybės, norėdamos atlaikyti stiprėjančias konkurencines sąlygas, vienareikšmiškai privalo gerinti gaminamos produkcijos kokybę, didinti investicijas į savo gamybos potencialą, pačią gamybą grindžiant ne tik investavimu, bet ir inovacijomis. Taip pat ne mažiau svarbu yra ne tik gilinti savo gamybos potencialą specifinėse gamybos sferose, bet ir leisti savo prekėms konkuruoti su aukštos pridėtinės vertės prekėmis, gaminamomis vakarų valstybėse.

4. ES IR TREČIŲJŲ ŠALIŲ BENDRADARBIAVIMO GALIMYBIŲ TOBULINIMO KRYPTYS

Europos Sąjunga, kaip viena iš didžiausių pasaulinės prekybos lyderių, skiria daug dėmesio prekybos skatinimui tarp ES ir trečiųjų (ne ES) šalių. Kadangi ES rinkoje prekyba vyksta laisvai ir be jokių muitų ir apribojimų, didžiausias dėmesys nukreipiamas į prekybinius santykius su trečiosiomis (ne ES) šalimis. Prekybos skatinimui ir liberalizavimui ES turi sukūrusi ir įgyvendinusi daug įvairių priemonių, tačiau išsamiau išanalizavus ES taikomus instrumentus prekybos skatinimui su trečiosiomis šalimis, manau šiuo metu aktyviausiai yra plėtojamas vienas iš įrankių – ES Rinkų prieigos strategija, kuriai pastaruoju metu skiriama nemažai dėmesio.

Šios strategijos taikymą galima pagrįsti tuo, jog ES rinkos dalyviai, aktyviai plėtoja savo prekių eksportą į trečiųjų (ne ES) šalių rinkas ir todėl eksportuotojai susiduria su daugybe kliūčių. Šias kliūtis trečiosios šalys pasitelkia į pagalbą, norėdamos apsaugoti savo vidaus gamintojus. O šiuo metu ekonominėje aplinkoje muitų tarifai nebetraktuojami kaip pagrindinė kliūtis eksporto plėtrai į kitas valstybes. Yra begalės kitų priemonių, kuriomis pasitelkiama, siekiant apsaugoti savo šalies vidaus rinką. Tai gali būti įvairios rinkos reguliavimo priemonės – netarifiniai barjerai, kaip neseniai buvęs konfliktas tarp Lietuvos ir Rusijos dėl prekybos ribojimų, taikomų lietuviškiems pieno produktams, diskriminaciniai techniniai standartai, sanitariniai ir fitosanitariniai apribojimai, muitinės procedūros, apribojimai tiesioginėms užsienio investicijoms ir kt.³⁴ Tokie apribojimai įgauna vis svarbesnę reikšmę eksportuotojams bandant įeiti į trečiųjų šalių rinkas.

Todėl Europos Komisija, stengdamasi bendradarbiauti su ES šalių diplomatais, bando teikti siūlymus įvairiems instrumentams, kurių pagalba galėtų būti efektyviau sprendžiamos ES eksportuotojų problemos ne tik gerinant prekybines sąlygas, bet kartu ir investicinę aplinką tose rinkose, į kurias eksportuoja ES rinkos dalyviai.

Taigi, vienas iš tokių gana aktyviai plėtojamų instrumentų ir yra ES Rinkų prieigos strategija (Market Access Strategy, MAS). Ši strategija buvo pradėta plėtoti jau nuo 1996 m.³⁵ Tiesa, 2007 m. ji buvo atnaujinta. Strategijos tikslas yra stiprinti daugiašalius ir dvišalius prekybos susitarimus ir užtikrinti, kad trečiųjų šalių rinkos būtų atviros ES eksporto srautams. Taip pat, įgyvendinant strategiją siekiama teikti eksportuotojams informaciją apie patekimo į vieną ar kitą trečiųjų šalių rinką sąlygas ir sistemą, kaip kovoti su iškilusiomis kliūtimis prekyboje prekėmis, paslaugomis, intelektine nuosavybe bei

³⁴ <https://www.urm.lt/index.php?3979225723> - gruodžio 7d., 16:30, 2013 m.

³⁵ <http://ec.europa.eu/trade/policy/accessing-markets/> - gruodžio 7d., 16:30, 2013 m.

investicijomis.³⁶ Pagrindinis bendradarbiavimas vyksta, ypač trečiųjų šalių sostinėse, tarp Europos Komisijos, ES valstybių narių diplomatų ir verslininkų, siekiant efektyviau šalinti trečiųjų šalių taikomas prekybos kliūtis.

ES Rinkų prieigos strategijos numatytiems veiksams įgyvendinti, daugelyje ES eksporto rinkų, yra įsteigtos Europos Komisijos atstovybės, kuriose veikia Rinkų prieigos komandos. Tai – įvairaus formato susitikimai, kuriuose Europos Komisijos, ES šalių diplomatai ir verslo atstovai aptaria toje šalyje egzistuojančias prekybos kliūtis ir ieško būdų kaip jas pašalinti. Apie trečiosiose šalyse sutinkamus prekybos barjerus eksportuotojai gali pranešti toje šalyje veikiančioms tiek savo šalies diplomatinėms atstovybėms, tiek Europos Komisijos atstovybėms.³⁷

Rinkų prieigos duomenų bazė buvo sukurta kaip pagrindinis šios strategijos veiklos instrumentas. Tai yra visiškai nemokama, internetinė paslauga ES eksportuotojams, kurioje galima rasti visą informaciją apie patekimo į maždaug 100 trečiųjų šalių rinkas sąlygas. Taip pat ten galima rasti ir viešai publikuotą informaciją apie šiuo metu maždaug 500 esančių rinkos prieigos barjerų, apie kuriuos verslas pranešė Komisijai. Šios duomenų bazės informacija yra gerai struktūrizuota ir aiški, todėl tampa vis populesnė tarp daugelio vartotojų.

Daugiau apie Rinkų prieigos duomenų bazę - <http://madb.europa.eu/madb/indexPubli.htm>

Minėtoje Rinkų prieigos duomenų bazėje galima rasti daug ir įvairaus pobūdžio informacijos apie patekimo į trečiųjų šalių rinkas sąlygas, kurios gali būti naudingos ES eksportuotojams, norintiems praplėsti savo eksporto rinkas į naujas erdves. Šioje duomenų bazėje pateikiama žemiau aprašyta informacija:

- **Taikomi muitų tarifai** – įvedus atitinkamą prekės kodą ir šalį, į kurią tą prekę norima eksportuoti, galima sužinoti kokį maito tarifą ar kitus mokesčius minėta šalis taiko eksportuotojams.
- **Importo formalumų gidas eksportuotojui** – informacija apie konkrečioje trečiojoje (ne ES) šalyje taikomas importo procedūras ir reikalaujamus pateikti dokumentus konkrečiai prekei.
- **Statistiniai duomenys** – ES šalių narių prekybos su trečiosiomis (ne ES) šalimis statistiniai duomenys.
- **Skundų registras** – šiame skundų registre galima lengvai ir greitai pranešti Europos Komisijai apie trečiojoje (ne ES) šalyje sutiktas prekybines kliūtis, užpildant elektroninę skundo formą. Taipogi galima sekti jau užregistruoto skundo dėl tam tikro prekybos barjero sprendimo eigą.
- **Prekybos barjerai** – pasirinkus atitinkamus kriterijus (sektorius, šalis, priemonės), galima rasti informaciją apie specifinius prekybos barjerus, su kuriais susiduria ES eksportuotojai atitinkamoje

³⁶ Venckus A. Lithuania's National Interests in the Formation of the EU Common Trade Policy // Lithuanian Foreign Policy Review: peer reviewed journal, Institute of International Relations and Political Science. - Vilnius: Vilnius University, 2008, No. 21, p. 149. - ISSN 1392-5504. <http://www.lfpr.lt/index.php?id=117> [žiūrėta 2013 12 05]

³⁷ <https://www.urm.lt/index.php?3979225723> - gruodžio 7d., 16:30, 2013 m.

trečiojoje (ne ES) šalyje.

- **Sanitarinės ir fitosanitarinės priemonės**– žemės ūkio perdirbamosios pramonės, ES šalių narių, Europos Komisijos ir Pasaulio prekybos organizacijos pateikta informacija apie trečiosiose (ne ES) šalyse taikomus sanitarinius ir fitosanitarinius prekybos barjerus. Sanitariniai ir fitosanitariniai prekybos barjerai klasifikuojami pagal šalis, produktus, priemones.
- **Prekybos kliūčių reglamentas**– ES Tarybos Reglamentas, numatantis galimybę ES įmonėms ar verslo asociacijoms pateikti skundą Europos Komisijai dėl trečiosiose (ne ES) šalyse sutiktų prekybos barjerų (importo apribojimai, diskriminaciniai mokesčiai ir pan.). Skundo pateikėjas turi pateikti įrodymus, jog prekybos barjeras prieštarauja tarptautinėms prekybos taisyklėms ir dėl jo patiriama žala. Jeigu pateikiama pakankamai įrodymų, Europos Komisija, naudodama PPO ginčų sprendimo procedūras ir dvišalius kontaktus, pradeda patikrinimo procedūrą. Prieš oficialiai pateikiant skundą, rekomenduojama neformaliai pasikonsultuoti su Europos Komisija. Europos Komisija yra parengusi **Prekybos kliūčių reglamento pavyzdį**, kuriame išsamiai paaiškinama, kaip turi būti parengtas skundas.
- **Dažniausiai užduodami klausimai**– atsakymai į dažniausiai užduodamus klausimus apie naudojamą Rinkų prieigos duomenų bazę.

Vartotojo gidas – išsamus ir detalus paaiškinimas kaip naudotis kiekvienu Rinkų atvėrimo duomenų bazės skyriumi.³⁸

Kadangi Rinkų prieigos strategija yra grindžiama glaudžiu Europos Komisijos, valstybių narių institucijų bei verslo bendradarbiavimu, jis atitinkamai sudaro galimybes ES įmonėms užmegzti tiesioginius ryšius su perspektyviomis trečiųjų šalių rinkomis, tokiu būdu prisidedant prie prekybinių investicinių kliūčių, kurios yra sutinkamos trečiųjų šalių rinkose, šalinimo. O nacionaliniu lygiu atitinkamai Lietuvoje, šios strategijos įgyvendinimo koordinavimu užsiima Užsienio reikalų ministerija ir jos paskirtas Išorinių ekonominių santykių departamento Eksperto ir investicijų skatinimo skyrius. Todėl visais rūpimais klausimais, kurių negalima rasti Rinkų prieigos duomenų bazėje, galima kreiptis į šį skyrių ir gauti išsamesnės, eksportuotojui aktualios, informacijos.

Dar visai neseniai (Spalio 11d., 2013), Europos Komisijos ir Lietuvos Respublikos Užsienio reikalų ministerijos iniciatyva Vilniuje buvo surengta ES Rinkų prieigos strategijos įgyvendinimui skirta konferencija, kurios metu tiek Lietuvos, tiek ir Europos Sąjungos šalių verslas, valstybinės institucijos ir agentūros bei verslo analitikai galėjo išsamiau susipažinti su pačia strategija ir jos įgyvendinimu.

Konferencijos metu buvo rengiamos 3 sesijos, kurių metu aptarta:

³⁸ <https://www.urm.lt/index.php?3979225723> - gruodžio 8d., 16:30, 2013 m.

- ES Rinkų prieigos strategija, jos reikšmė ES prekybos politikai, ekonominiam augimui ir konkurencingumo didinimui;
- ES Rinkų prieigos strategijos įgyvendinimo priemonės;
- Sėkmingai veikiančios nacionalinės rinkų prieigos strategijos įgyvendinimo sistemos;
- Rusijos, Baltarusijos ir Kazachstano muitų sąjungos poveikis ES verslui;
- Maisto produktų ir gėrimų eksportuotojų problemos trečiųjų šalių rinkose;

Remiantis viešai pateikta surengtos konferencijos medžiaga, trumpai galima būtų pakomentuoti daugumą iš prieš tai paminėtų punktų:

Konferencijos pradžioje buvo bandoma nupiešti bendrą ES Rinkų prieigos strategijos paveikslą, o pasiekti rezultatai buvo įvardinti konkrečiais skaičiais. Įdomu buvo tai, jog net 67 pagrindiniai barjerai buvo dalinai arba visiškai pašalinti per 2008 – 2012 m. o pats šios strategijos rezultatas buvo įvardintas milijardais eurų, kuomet 2011 m. jis siekė 1,5 mlrd. eurų, o 2012 m. jis pasiekė net 2,2 mlrd. eurų per visus metus.

Remiantis konferencijos duomenimis ir apibendrinant tai, kas jau buvo prieš tai aptarta šiame skyriuje, galima išskirti du ES Rinkų prieigos strategijos ramsčius, kuriais vadovaujantis bandoma įgyvendinti ši strategija:

- Rinkų prieigos partnerystė – prekybos barjerų pašalinimas (teisėtos ir ekonominės analizės pagalba nustatomi esami barjerai, siekiama apsaugoti ES eksportuotojus nuo galimų naujų barjerų, bandomi pašalinti jau esami prekybos barjerai, o taip pat didelis dėmesys skiriamas smulkaus ir vidutinio verslo poreikiams);
- Rinkų prieigos duomenų bazė – informacija apie patekimo į trečiųjų šalių rinkas sąlygas.

Įdomu ir tai, jog ES Rinkų prieigos partnerystei įgyvendinti naudojama nemažai instrumentų, tokių kaip techniniai dialogai, švelni diplomatija (pvz.: specifinis demaršas, Prekybos darbo grupės su trečiosiomis šalimis), PPO komitetai ir ginčų sprendimai, įvairios politinės intervencijos (pvz.: aukščiausio lygio vadovų susitikimai), Laisvos prekybos susitarimų (FTA – LPS) įgyvendinimo kontrolė (pvz.: ES – Korėjos LPS).

Konferencijos metu taip pat buvo pristatyta keletas pagrindinių sėkmingų šios strategijos įgyvendinimo pavyzdžių trečiųjų šalių rinkose:

1. ES Rinkų prieigos strategija (Kinijos pavyzdys):

- Nuo 2000 m. Kinijoje, šalies viduje gaminamų regioninių lėktuvų pardavimui buvo suteikiamos PVM lengvatos (buvo atleista nuo PVM mokėjimo);
- Nuo 2013 m. rugpjūčio 1 d. Kinija nustojo taikyti tokią šališką praktiką;

- Šis atvejis traktuojamas, kaip turintis didelę komercinę svarbą.³⁹
- 2. ES Rinkų prieigos strategija (Brazilijos pavyzdys):
 - Nuo 2001 m. Brazilija pritaikė importo draudimą atrajotojams⁴⁰ ir jų produktams, importuojamiems į ES rinką, grindžiami importo draudimą tuo, jog buvo įtariamas kempinligės pavojus.
 - ES šiuo požiūriu išreiškė savo susirūpinimą dėl tokių ribojimų, nes jie buvo per daug ribojantys pačią prekybą ir peržengė tarptautinius Pasaulinės gyvūnų sveikatos organizacijos (OIE) standartus.
 - Brazilija ir toliau tęsė tokį importo ribojimą be jokio moksliskai pagrįsto pateisinimo. Po neseniai priimtų įstatymų pataisų Brazilijoje, šis draudimas, susijęs su kempinligės pavojumi, buvo pakoreguotas ir importo sąlyginė aplinka buvo priartinta prie galiojančių tarptautinių Pasaulinės gyvūnų sveikatos organizacijos standartų ribų.⁴¹

Tokie konkretūs pavyzdžiai tik dar kartą įrodo, jog ES plėtojama Rinkų prieigos strategija veikia tinkamai ir jos įgyvendinimas atneša nemažai naudos ES prekybiniuose santykiuose su trečiosiomis šalimis.

Remiantis ES Rinkų prieigos strategijos analize, galima daryti išvadą, jog stipresnės partnerystės pagrindu kuriama ir plėtojama rinkų prieiga yra pagrindinė Globaliosios Europos strategijos sudedamoji dalis bei reikšmingas įnašas į Lisabonos strategijos vystymą ir darbo vietų kūrimą. Todėl, stipri rinkų prieigos strategija yra pagrindinė bendros komercinės politikos funkcija ir svarbiausia sritis, kurioje ES galėtų suteikti tikrą ekonominę naudą savo šalims narėms bei Europos piliečiams ir verslui. ES politika, plėtojama nuo 1996 m. turi būti nuolat stiprinama ir pritaikoma prie greitai besikeičiančios pasaulinės ekonomikos, kurioje tiek naujos, potencialios rinkos, tiek jas ribojantys barjerai yra nuolat kintantys.

³⁹ <https://www.urm.lt/index.php?804847175> - gruodžio 8 d., 15:00, 2013.

⁴⁰ Atrajotojai – porakanopių žinduolių pobūris.

⁴¹ <https://www.urm.lt/index.php?804847175> - gruodžio 8 d., 15:45, 2013.

IŠVADOS IR SIŪLYMAI

1. Šio darbo metu buvo išanalizuota mokslinė literatūra, susijusi su darbo tematika, išskirta tarptautinės prekybos svarba, apžvelgta ES prekybos raida ir funkcionavimas, išsamiai išanalizuoti ES užsienio prekybos politikos ir struktūros pokyčiai, atliktas ekspertinis vertinimas, kuris padėjo įvertinti ES vykdomos užsienio prekybos politikos atitikimą mažųjų valstybių ekonominiams interesams ir įvertintos ES ir trečiųjų šalių bendradarbiavimo galimybės bei pateiktos tokių galimybių tobulinimo kryptys.
2. Išanalizavus tarptautinės prekybos svarbą pasaulio ekonomikos kontekste, galima daryti išvadą, jog pasaulio ekonomikos išsivystymo lygio spartus augimas skatina ne tik prekių bei paslaugų vartojimą visame pasaulyje, bet ir didina konkurencinį pranašumą pasaulinėje rinkoje. Todėl, auganti ekonominė tarpusavio priklausomybė ir stiprėjanti tarptautinė konkurencija meta iššūkį pasaulio valstybėms, siekiančioms padidinti savo konkurencinį pranašumą pasaulio rinkoje. Naujų šalių siekis didinti savo pranašumą tarp kitų valstybių stiprina Europos Sąjungos vaidmenį pasaulio ekonomikos kontekste, tuo pačiu ženkliai išauga ir tarptautinės prekybos svarba. Taigi, užsienio prekyba yra esminis kiekvienos šalies ekonomikos augimo bei užimtumo didinimo veiksnys. Visa tai nemažiau svarbu ir Europos Sąjungai bei ją sudarančioms valstybėms narėms, nes Europos Sąjunga traktuojama kaip integruotas valstybių darinys, kurio užsienio prekybos apyvarta yra didžiausia pagal savo apimtį. Europos Sąjunga, savo prekybos pajėgumais lenkia net ir tokias lyderes kaip JAV ar Kinija. Kadangi Europos Sąjunga pasaulio rinkoje pagal prekybos apimtį užima pirmaujančią poziciją, proporcingai didėja ne tik jos ekonominė galia bet ir reikšmė tarptautinėje arenoje.
3. Remiantis apžvelgtomis ES užsienio prekybos raidos tendencijomis, galima teigti, kad ES užsienio prekybos formavimui būdingi trys pagrindiniai ekonominės integracijos etapai, kuriais grindžiant ir buvo formuojama ES užsienio prekybos politika: Laisvos prekybos zonos formavimas, Muitų sąjungos kūrimas ir Bendrosios rinkos formavimas. Įvertinuis tai, galima daryti išvadą, jog užsienio prekybos formavimas yra ilgas ir nuolat kintantis procesas, kurio metu bendradarbiaujama su daugeliu užsienio prekybos partnerių, kurie vienaip ar kitai lemia ES vykdomos prekybos politikos metu priimamus sprendimus. Todėl norint efektyviai plėtoti užsienio prekybos politiką, būtina nuolat ieškoti naujų prekybos partnerių, skatinti konkurencines sąlygas vidaus rinkoje ir

- plėsti savo prekybinius ryšius sudarant naujas prekybos sutartis su užsienio partneriais, siekiant priimti abiemis šalims palankia prekybos sąlygas.
4. Išnagrinėjus ES užsienio prekybos politikos sprendimų priėmimo mechanizmą, galima daryti išvadą, jog pagrindinė institucija, atsakinga už ES Bendros prekybos politikos vykdymą yra Europos Komisija, kuri yra nepriklausoma nuo nacionalinių vyriausybių ir turinti teisę ne tik išreikšti vienokius ar kitokius pavienius interesus, bet ir ginti visos ES interesus. Kitas ne mažiau svarbus organas yra Europos Taryba, kuri yra svarbiausia ES sprendimų priėmimo institucija, kurią galima traktuoti kaip ES šalių vyriausybių atstovybę, atstovaujančią savo šalių interesus. Trečiasis ir ne mažiau svarbesnis už pastaruosius du yra Europos parlamentas. Ši institucija yra vienintelė, tiesiogiai renkama ES institucija, dalyvaujanti įvairiuose debatuose su kitomis ES institucijomis, atstovaudama ES piliečių interesus.
 5. Remiantis šių institucijų galiomis, galima teigti jog ES Bendrosios prekybos politikos sprendimų priėmimo mechanizmo kūrimas yra sudėtingas ir daug teisinių reglamentų reikalaujantis procesas, norint, kad prekybos politika būtų vykdoma efektyviai. Ir nors visos trys ES institucijos yra svarbios formuojant prekybos politiką, tačiau didžiausias vaidmuo tenka Europos Komisijai, kuri atlieka vykdomosios valdžios funkcijas ir daugiausiai tiesiogiai susijusi su Bendrosios prekybos politikos formavimu bei vykdymu.
 6. Apžvelgus prekybos reguliavimo instrumentų vaidmenį formuojant Bendrąją užsienio prekybos politiką, galima daryti išvadą, jog visų instrumentų taikymas yra vienodai svarbus ir turi atitinkamą reikšmę prekybos politikos formavime, nes neveikiant vienam ar kitam instrumentui, gali būti patirti milžiniški nuostoliai valstybių užsienio prekybos režimui dar neįsibėgėjus, o valstybių ekonomikai gali būti padaryta nesuskaičiuojama žala, o ypač tai liečia mažųjų valstybių ekonomikas, kurios tik ir laikosi užsienio prekybos sektoriaus dėka, todėl būtina atkreipti dėmesį ne tik kaip veikia vienas ar kitas instrumentas, bet ir kaip galima tobulinti jų veikimo principus bei pritaikymo procedūras.
 7. Išanalizavus ES tarptautinius santykius su trečiosiomis šalimis, galima teigti, jog ES tarptautinis bendradarbiavimas yra grinžiamas daugiašalėmis, dvišalėmis ir vienašalėmis sutartimis, tačiau didžiausias dėmesys yra skiriamas daugiašaliai ES bendradarbiavimui. Toks bendradarbiavimas apibrėžiamas Pasaulinės prekybos organizacijos (PPO) daugiašaliais susitarimais su trečiosiomis šalimis ir šiuo atveju ES institucijoms yra pavesta dalyvauti PPO rengiamuose derybų raunduose atstovaujant ES šalių narių interesus, tačiau didžiausia problema šiame etape iškyla tuomet, kai susikerta turtingų ir skurdžių valstybių prekybiniai interesai, kuomet neįmanoma rasti kompromiso ir galutinai susitarti tarpusavyje, tuomet PPO derybų procesas gali ne tik užsitęsti, bet ir visiškai

- sustoti. Taigi, šioje vietoje būtina ieškoti abiem šalims priimtino kompromiso objektyviai derinant besitariančių šalių interesus tarpusavyje.
8. Atliktos statistinių duomenų analizės metu įvertinus 2008 - 2012 m. ES užsienio prekybos tendencijas, galima teigti, jog didžiausią įtaką 2009 m. eksporto ir importo sumažėjimui turėjo pasaulinė finansų krizė, palietusi ne tik Europos regioną, bet ir viso pasaulio ekonomiką. 2012 m. prekybos apimtys ne tik pasiekė ikikrizinį laikotarpį, bet ir ženkliai jį peraugo. Na o užsienio prekybos balansas viso nagrinėjamo laikotarpio metu buvo neigiamas. Tokia tendencijos, kai perkant prekes iš užsienio išleidžiama daugiau nei gaunama už eksportuojamą produkciją, gali turėti įtakos valiutos kurso silpnėjimui. Tačiau valiutos kursas gali nepakisti, jeigu neigiamas prekybos balansas bus padengtas iš kitų gaunamų lėšų (paskolos, užsienio investicijos, pajamos iš turizmo ir kt.). Kadangi nuo 2010 m. iki 2012 m. pastebimas nuoseklus užsienio prekybos balanso neigiamos reikšmės mažėjimas, o 2012 m. skirtumas tarp eksporto bei importo buvo mažiausias, todėl galima daryti prielaidą, jog ir sekančiais metais užsienio prekybos balanso tendencijos turėtų išlikti panašios.
 9. Remiantis ES eksporto prekinės struktūros pokyčiais, mašinos ir kiti transporto įrenginiai, viso nagrinėjamo laikotarpio metu užima didžiausią ES eksporto dalį lyginant su kitomis prekių grupėmis. Taip pat nemaža dalis iš ES į kitas pasaulio valstybes eksportuojama ir chemijos pramonės gaminių, tačiau mažiausiai iš ES regiono išvežama žaliavų produkcijos, kuri sudaro mažiausią ES eksporto dalį lyginant su kita eksportuojama produkcija.
 10. Išanalizavus ES eksporto geografinės struktūros pokyčius, galima teigti, jog didžiausia dalis ES eksporto tenka eksporto srautams į Jungtines Amerikos Valstijas (JAV), kurie 2008 m. sudarė 18,8 proc. viso ES eksporto. Ne mažiau svarbi prekybos partnerė yra Rusija bei Šveicarija, kurioms tenka 7,9 proc. ir 7,6 proc. viso ES eksporto. Taip pat svarbus eksporto partneris yra Kinija, į kurią iš ES 2008 m. buvo eksportuojama 5,9 proc. visos eksportuojamos produkcijos. Svarbu akcentuoti ir tai, jog 16,4 proc. visų žaliavų yra eksportuojama būtent į Kiniją ir daugiau nei 10 proc. – į Turkiją.
 11. Didžiausią dalį ES importo sudaro mašinos ir transporto įranga bei mineralinis kuras ir tepalų gaminiai. Stebint mineralinio kuro ir tepalų produktų importo apimtį, matomas ženklus jų augimas. Dėl pasaulinės finansų krizės 2009 m. smukusios šių produktų importo apimtys 2010 m. pradėjo stipriai augti ir spartūs augimo tempai išliko iki pat 2012 m., per kuriuos šių produktų importas išaugo 25,6 proc. Kadangi dideli importo augimo tempai nėra palankūs nei ES nei bet kurios kitos valstybės ekonominių rodiklių rodmenims, išaugusios mineralinio kuro ir tepalų importo apimtys 2011 m. lėmė ES prekybos deficitą, kurį iš dalies kompensavo dėl mašinų ir

- transporto įrangos bei chemijos pramonės gaminių importo ženklus sumažėjimo susidaręs prekybos perviršis.
12. Įvertinus importo struktūros pokyčius bei pačias importo apimtis, galima teigti, jog importo apimtys yra didesnės nei eksporto apimtys, todėl visa tai sąlygoja ir deficitinį ES prekybos balansą, tačiau pastebima ir tai, jog nagrinėjamo laikotarpio pabaigoje skirtumas tarp importo ir eksporto kasmet mažėja. Tam turi įtakot vis sparčiau atsigaunanti pasaulio, tame tarpe ir ES ekonomika, po 2008-2009 m. visą pasaulį nusiaubusios ekonominės recesijos.
 13. Pagrindinė ir didžiausia ES importo partnerė yra Kinija, iš kurios importas siekia apie 16 proc viso ES importo. Iš jos daugiausiai importuojama ne tik mašinų ir kitų transporto įrengimų, bet ir chemijos pramonės produktų. Antroji svarbi importo partnerė pagal apimtis yra Rusija. Importas iš jos sudarė apie 11 proc. visos ES importuojamos produkcijos. Iš jos daugiausiai importuojama mineralinio kuro ir tepalų produktų bei žaliavų. Importas iš JAV sudaro 11 proc. viso ES importo apimčių. Iš jos daugiausiai įvežama chemijos pramonės produktų ir mašinų bei transporto įrengimų, o daugiausiai žaliavų bei maisto, gėrimų ir tabako gaminių nagrinėjamo laikotarpio duomenimis buvo įvežama iš Brazilijos, tačiau pastaraisiais metais importo apimtys iš šios šalies palaipsniui pradėjo mažėti.
 14. Apžvelgiant ES užsienio prekybos politikos perspektyvas ir plėtros galimybes, didžiausias dėmesys šiuo metu yra skiriamas ES santykių plėtrai su Rytų partnerystės šalimis. Plėtra į šias šalis, daugumos šaltinių duomenimis yra viena iš perspektyviausių ES užsienio prekybos kryptių, todėl Rytų plėtros partnerystės programai šiuo metu skiriama labai daug dėmesio ir siekiama priimti kuo palankesnius abiem šalims prekybinius sprendimus, taip siekiant visiškai liberalizuoti tarpusavio prekybą. Sėkmingas sutarčių parafavimas su Gruzija ir Moldova parodė, jog Rytų partnerystės programai priklausančios šalys motyvuotai žiūri į programos teikiamą naudą ir eina Europos integracijos link. Todėl, panaikinus prekybinius barjerus, prekyba su šiomis šalimis dar labiau suintensyvėtų, o galima ES užsienio prekybos sėkmė yra neabejotina.
 15. Atlikus ekspertinio vertinimo tyrimą ir išanalizavus gautus duomenis, galima būtų daryti išvadą, grindžiamą gautais tyrimo rezultatais, jog bendra ES užsienio prekybos politika nėra palanki mažų valstybių ekonomikai. Šią tendenciją atspindi subjektyvių nuostatų analizė, kurios metu išaiškėjo, jog pavienės valstybės neturi jokios įtakos ES sprendimų priėmimui užsienio prekybos klausimais, nebent tai būtų ne vienos valstybės interesai, o šalių grupės interesai, kurie bus atstovaujami ES valdymo organuose. Todėl ES institucijos turi labiau subalansuotai vertinti mažų šalių ekonominius interesus ir priimti atitinkamus sprendimus vykdam užsienio prekybos politiką.

16. Atlikto tyrimo respondentų atsakymai parodė, kad mažos valstybės, norėdamos atlaikyti stiprėjančias konkurencines sąlygas, vienareikšmiškai privalo gerinti gaminamos produkcijos kokybę, didinti investicijas į savo gamybos potencialą, pačią gamybą grindžiant ne tik investavimu, bet ir inovacijomis. Taip pat ne mažiau svarbu yra ne tik gilinti savo gamybos potencialą specifinėse gamybos sferose, bet ir leisti savo prekėms konkuruoti su aukštos pridėtinės vertės prekėmis, gaminamomis vakarų valstybėse.
17. Šiuo metu nauja ir perspektyvi ES ir trečiųjų šalių bendradarbiavimo galimybių tobulinimo kryptis yra ES Rinkų prieigos strategija. Išanalizavus šios strategijos įgyvendinimą, galima daryti išvadą, jog stipresnės partnerystės pagrindu kuriama ir plėtojama rinkų prieiga yra pagrindinė Globaliosios Europos strategijos sudedamoji dalis bei reikšmingas įnašas į Lisabonos strategijos vystymą, o stipri rinkų prieigos strategija yra pagrindinė ir šiuo metu svarbiausia sritis, kurioje ES galėtų suteikti tikrą ekonominę naudą savo šalims narėms bei savo verslui. Šios strategijos plėtojimas, prasidėjęs nuo 1996 m. turi būti nuolat stiprinamas ir pritaikomas prie greitai besikeičiančios pasaulinės ekonomikos, kurioje tiek naujos, potencialios rinkos, tiek jas ribojantys barjerai yra nuolat kintantys.

LITERATŪRA

Monografijos, mokomosios knygos:

1. Dužinskas R. Europos Sąjungos raida ir funkcionavimas: mokomoji knyga. – I dalis. Vilnius: Vilniaus pedagoginis universitetas, 2010. – 100 p. – ISBN 978-9955-20-517-3
2. Gylys P. Ekonomika, antieconomika ir globalizacija. Monografija. – Vilnius: Vilniaus universiteto leidykla, 2008. – 443 p. – ISBN 978-9955-33-170-4
3. Hix S. Europos Sąjungos politinė sistema. 2-asis leidimas. – Vilnius: Eugrimas, 2006. – 567 p. – ISBN 9955-682-02-7; ISSN 1392-1673.
4. Miškinis A. Tarptautinė prekybos politika: mokomoji knyga antros pakomosstudentams. – Vilnius: Vilniaus universiteto leidykla, 2008, p. 189. – ISBN 978-9955-33-350-0
5. Moravcsik A. Europos pasirinkimas: socialinis tikslas ir valstybės galia. Nuo Mesinos iki Maastrichto. – Vilnius: Margi raštai, 2008, 616 p. – ISBN 978-9986-09-360-2.
6. Pukelienė V. Ekonominė integracija / Teorija, ES politika ir procesai: vadovėlis. – Kaunas: Vytauto Didžiojo universitetas, 2008, p. 344. – ISBN 978-9955-12-432-0
7. Radžiukynas J. ir kt. Europos Sąjungos bendroji prekybos politika: vadovėlis. – Vilnius: Mykolo Romerio universitetas, 2011. – 468 p. – ISBN 978-9955-19-310-4
8. Moravcsik A. Europos pasirinkimas: socialinis tikslas ir valstybės galia. Nuo Mesinos iki Maastrichto. – Vilnius: Margi raštai, 2008. – 616 p. – ISBN 978-9986-09-360-2.

Moksliniai straipsniai:

9. Bartels L. The Trade and Development Policy of the European Union // The European Journal of International Law (EJIL), 2007, vol. 18 no. 4, p. 747. <http://www.ejil.org/pdfs/18/4/241.pdf> [žiūrėta 2013 10 27]
10. Dur A., Zimmermann H. Introduction: The EU in International Trade Negotiations // Journal of Common Market Studies (JCMS). – 2007 Volume 45. No. 4. p. 771-787. <http://onlinelibrary.wiley.com/doi/10.1111/j.1468-5965.2007.00747.x/abstract> [žiūrėta 2013 10 18]
11. Dužinskas R. Europos Sąjungos bendrosios rinkos formavimas ir funkcionavimas / Ekonomikos ir verslo socialiniai aspektai. Ekonominės ir socialinės politikos studijos: mokslinių straipsnių rinkinys (IX). Vilnius: leidykla “Edukologija”, 2012, p. 258. – ISBN 978-9955-20-799-3

12. Sotirovic V. B. "Fair trade" and the European Union // COST Action IS0803 Working Paper. - Oslo, Norway, 2010. - p. 1-12. <http://www.eastbordnet.org/working_papers/open_documents/Sotirovic_Fair_Trade_100507.pdf> [žiūrėta 2013 11 17]
13. Stankevičius R. Problems of international cooperation and mutual assistance among the European Union custom Authorities // Intellectual economics = Intelektinė ekonomika: mokslo darbų žurnalas. – Vilnius: Mykolo Romerio universitetas, 2007, No. 2(2), p. 60-67. – ISSN 1822-8011
14. Vaišvila A. Europos Sąjungos raidos tendencijų ir perspektyvų klausimu // Filosofija. Sociologija: mokslo darbų žurnalas. – Vilnius: Lietuvos mokslų akademija, 2004, Nr. 1. p. 15-22. – ISSN 0235-7186
15. Venckus A. Lithuania's National Interests in the Formation of the EU Common Trade Policy // Lithuanian Foreign Policy Review: peer reviewed journal, Institute of International Relations and Political Science. - Vilnius: Vilnius University, 2008, No. 21, p. 136-164. - ISSN 1392-5504. <http://www.lfpr.lt/index.php?id=117> [žiūrėta 2013 12 05]

Teisės aktai ir kiti oficialūs dokumentai:

16. Europos Bendrijos steigimo sutartis, 3 straipsnis. (Roma 1957 m. kovo 25 d., paskutinį kartą keista 2003 m. Stojimo sutartimi), Suvestinė redakcija (2004 m. gegužės 1 d.). Vienos universitetas, 2004 [žiūrėta 2013 m. rugpjūčio 27 d.]. Prieiga per internetą: <http://www.univie.ac.at/RI/eur/20040401/LT_EC_Treaty_Vienna.pdf>.
17. Europos Komisija. ES ir pasaulis / Europos Sąjungos užsienio politika: rankraštis. – Liuksemburgas: Europos Bendrijų oficialiųjų leidinių biuras, 2007. – 4p. – ISBN 978-92-79-06088-5
18. Europos Sąjungos sutartis (Mastrichtas, 1992 m. vasario 7 d., paskutinį kartą keista 2003.04.16. Stojimo sutartimi). Suvestinė redakcija (2004 m. lapkričio 1 d.) Lietuvos Respublikos žemės ūkio ministerija, 2004 [žiūrėta 2013 m. rugsėjo 6 d.]. Prieiga per internet: <http://www.zum.lt/min/failai/Lt_eutreaty20041101.pdf>.
19. Komisijos Komunikatas. 2020 M. EUROPA. Pažangaus, tvaraus ir integracinio augimo strategija. Briuselis, 2010 [žiūrėta 2013 09 18]. Prieiga per internetą: <http://ec.europa.eu/lietuva/documents/skelbimai/2020m_europa.pdf>.
20. Lisabonos sutartis, 2 straipsnis, Horizontalūs pakeitimai, Lisabona, 2007 [žiūrėta 2013 m. rugsėjo 6 d.]. Prieiga per internetą: <<http://eur-lex.europa.eu/JOHtml.do?uri=O J:C:2007:306:SOM:LT:HTML>>.

21. Sutartis dėl Europos Sąjungos veikimo. 55 tomas, Europos Sąjungos oficialusis leidinys, 2012/C 32. – Europos Centrinis Bankas, 2012, [žiūrėta 2013 rugsėjo 7 d.]. Prieiga per internetą: <http://www.ecb.europa.eu/ecb/legal/pdf/c_32620121026lt.pdf>.
22. Suvestinis Europos Aktas. II skirsnis, I poskirsnis, 13 straipsnis, 8a straipsnis. Europos komitetas prie LR Vyriausybės. Vertimo, dokumentacijos ir informacijos centras. Autentiškas vertimas [žiūrėta 2013 m. rugsėjo 5 d.]. Prieiga per internetą: <www3.lrs.lt/c-bin/eu/getfmt?C1=e&C2=29666>

Analitinės apžvalgos:

23. Swedbank makroekonomikos apžvalga: Pasaulio ekonomikos apžvalga, 2007 m. birželio mėn. Prieiga per internetą: <http://www.swedbank.lt/lt/previews/get/45/1219755434_br2008.01.pdf> [žiūrėta 2013 10 22]
24. Swedbank makroekonomikos apžvalga: Pasaulio ekonomikos apžvalga, 2007 m. rugsėjo mėn. Prieiga per internetą: <http://www.swedbank.lt/lt/previews/get/70/1219757660_w2007.09.pdf> [žiūrėta 2013 10 22]
25. Swedbank makroekonomikos apžvalga: Pasaulio ekonomikos apžvalga, 2008 m. sausio mėn. Prieiga per internetą: <http://www.swedbank.lt/lt/previews/get/69/1219757610_w2008.01.pdf> [žiūrėta 2013 10 22]
26. Swedbank makroekonomikos apžvalga: Pasaulio ekonomikos apžvalga, 2008 m. birželio mėn. Prieiga per internetą: <http://www.swedbank.lt/lt/previews/get/68/1219757374_w2008.06.pdf> [žiūrėta 2013 10 22]
27. Swedbank makroekonomikos apžvalga: Pasaulio ekonomikos apžvalga, 2008 m. spalio mėn. Prieiga per internetą: <http://www.swedbank.lt/lt/previews/get/174/1224076464_Pasaulio%20saliu%20apzvalga%202008%20m.%20spalis.pdf> [žiūrėta 2013 10 22]
28. Swedbank makroekonomikos apžvalga: Global Economic Outlook, 2010 m. kovo mėn. Prieiga per internetą: <http://www.swedbank.lt/lt/previews/get/1952/1286375885_2010_03_Ec_Outlook_Gl_E.pdf> [žiūrėta 2013 10 22]
29. Swedbank makroekonomikos apžvalga: Global Economic Outlook, 2010 m. rugpjūčio mėn. Prieiga per internetą: <http://www.swedbank.lt/lt/previews/get/1951/1286375757_2010_08_Ec_Outlook_Gl_E.pdf> [žiūrėta 2013 10 22]

30. Swedbank makroekonomikos apžvalga: The Global Economy, 2010 m. spalio mėn. Prieiga per internetą: < http://www.swedbank.lt/lt/previews/get/1974/1287572295_The_Global_Economy_2010_10_19.pdf> [žiūrėta 2013 10 22]
31. Swedbank makroekonomikos apžvalga: Global Economic Outlook, 2011 m. kovo mėn. Prieiga per internetą: <http://www.swedbank.lt/lt/previews/get/2308/1301997724_2011_03_global_outlook.pdf> [žiūrėta 2013 10 22]
32. Swedbank makroekonomikos apžvalga: The Global Economy, 2011 m. rugsėjo mėn. Prieiga per internetą:< http://www.swedbank.lt/lt/previews/get/2630/1316688631_the_global_economy_2011_09_22.pdf > [žiūrėta 2013 10 22]
33. Swedbank makroekonomikos apžvalga: The Global Economy, 2011 m. gruodžio mėn. Prieiga per internetą:< http://www.swedbank.lt/lt/previews/get/2779/1324474900_the_global_economy_2011_12_20.pdf > [žiūrėta 2013 10 22]
34. Swedbank makroekonomikos apžvalga: The Global Economy, 2012 m. kovo mėn. Prieiga per internetą:< http://www.swedbank.lt/lt/previews/get/2954/1332856026_the_global_economy_2012_03_23.pdf> [žiūrėta 2013 10 22]
35. Swedbank makroekonomikos apžvalga: The Global Economy, 2012 m. rugpjūčio mėn. Prieiga per internetą:< [http://www.swedbank.lt/lt/previews/get/3201/1345538820_global_economic_outlook_aug_2012\[1\].pdf](http://www.swedbank.lt/lt/previews/get/3201/1345538820_global_economic_outlook_aug_2012[1].pdf) > [žiūrėta 2013 10 22]
36. Swedbank makroekonomikos apžvalga: The Global Economy, 2012 m. lapkričio mėn. Prieiga per internetą:< http://www.swedbank.lt/lt/previews/get/3364/1353319409_the_global_economy_2012_11_19.pdf> [žiūrėta 2013 10 22]

Statistinių duomenų šaltiniai:

37. ES užsienio prekyba (Exports in million of ECU/EURO). EUROSTAT rodiklių duomenų bazė. <http://epp.eurostat.ec.europa.eu/tgm/table.do?tab=table&init=1&plugin=1&language=en&pcode=tet00002> [žiūrėta 2013 10 02]
38. ES užsienio prekyba (Imports in million of ECU/EURO). EUROSTAT rodiklių duomenų bazė. <http://epp.eurostat.ec.europa.eu/tgm/table.do?tab=table&init=1&plugin=1&language=en&pcode=tet00002> [žiūrėta 2013 10 02]
39. ES užsienio prekyba (Trade balance in million ECU/EURO). EUROSTAT rodiklių duomenų bazė. <http://epp.eurostat.ec.europa.eu/tgm/table.do?tab=table&init=1&plugin=1&language=en&pcode=tet00002> [žiūrėta 2013 10 02]

40. ES užsienio prekyba (Share of exports by partner (%)). EUROSTAT rodiklių duomenų bazė.
<http://epp.eurostat.ec.europa.eu/tgm/table.do?tab=table&init=1&plugin=1&language=en&pcode=tet00040> [žiūrėta 2013 10 02]
41. ES užsienio prekyba (Share of imports by partner (%)). EUROSTAT rodiklių duomenų bazė.
<http://epp.eurostat.ec.europa.eu/tgm/table.do?tab=table&init=1&plugin=1&language=en&pcode=tet00040> [žiūrėta 2013 10 02]
42. ES užsienio prekyba (Share of exports by product (%)). EUROSTAT rodiklių duomenų bazė.
<http://epp.eurostat.ec.europa.eu/tgm/table.do?tab=table&init=1&plugin=1&language=en&pcode=tet00061> [žiūrėta 2013 10 02]
43. ES užsienio prekyba (Share of imports by product (%)). EUROSTAT rodiklių duomenų bazė.
<http://epp.eurostat.ec.europa.eu/tgm/table.do?tab=table&init=1&plugin=1&language=en&pcode=tet00061> [žiūrėta 2013 10 02]

Internetiniai šaltiniai:

44. ES Rinkų prieigos strategija. Lietuvos Respublikos užsienio reikalų ministerija.
 <<https://www.urm.lt/index.php?3979225723>> [žiūrėta 2013 10 11]
45. ES užsienio prekyba (Share of imports by product (%)). EUROSTAT rodiklių duomenų bazė.
 <<http://epp.eurostat.ec.europa.eu/tgm/table.do?tab=table&init=1&plugin=1&language=en&pcode=tet00061>> [žiūrėta 2013 11 18]
46. EU requests WTO panel with Russia over vehicle exports. European Commission. Trade. Brussels.
 <<http://trade.ec.europa.eu/doclib/press/index.cfm?id=972>> [žiūrėta 2013 10 17]
47. Georgia and Moldova one step closer to a privileged trade relation with the EU. European Commission. Trade. Brussels.
 <<http://trade.ec.europa.eu/doclib/press/index.cfm?id=994>> [žiūrėta 2013 11 30]
48. Kasčiūnas L., Šukytė D. ES Rytų partnerystės ateitis – iššūkis ir galimybės Lietuvos užsienio politikai // Rytų pulsas: analitinia informacinis biuletenis, 2013, Nr. 3 (48), p. 1-7. -
 <[http://www.eesc.lt/uploads/news/id478/Rytu%20Pulsas%20Nr%20%203%20\(4%208\).pdf](http://www.eesc.lt/uploads/news/id478/Rytu%20Pulsas%20Nr%20%203%20(4%208).pdf)> [žiūrėta 2013 11 18]
49. The EU's Market Access Strategy. European Commission. <<http://ec.europa.eu/trade/policy/accessing-markets/>> [žiūrėta 2013 12 07]
50. The Transatlantic Trade and Investment Partnership: Why does it matter? The Organisation for Economic Co-operation and Development (OECD). <<http://www.oecd.org/regreform/facilitation/TTIP.pdf>> [žiūrėta 2013 10 11]

51. Trade and Employment: Challenges for Policy Research. World Trade Organisation (WTO).
<http://www.wto.org/english/res_e/booksp_e/ilo_e.pdf> [žiūrėta 2013 12 11]
52. ES Prekybos generalinis direktoratas (angl. DG Trade) <http://ec.europa.eu/trade/index_en.htm>.
53. Tarptautinė bendradarbiavimo ir plėtros organizacija (angl. OECD) <<http://www.oecd.org>>.
54. Jungtinių Tautų konferencija prekybos ir vystymo klausimais (angl. UNCTAD)
<<http://unctad.org/en/Pages/Home.aspx>>.
55. Tarptautinis valiutos fondas (angl. IMF) <<http://www.imf.org/external/index.htm>>.
56. Pasaulinė Prekybos Organizacija (angl. WTO) <<http://www.wto.org>>.
57. Lietuvos Respublikos Užsienio reikalų ministerija <<https://www.urm.lt>>.

Putnaitė J. Europos Sąjungos užsienio prekybos struktūrinių ir politikos pokyčių vertinimas / Viešojo sektoriaus ekonomikos magistro baigiamasis darbas. Vadovas doc. dr. R. Dužinskas. – Vilnius: Mykolo Romerio universitetas, Ekonomikos ir finansų valdymo fakultetas, 2013. – 106 p.

ANOTACIJA

Magistro baigiamajame darbe išanalizuoti ir įvertinti Europos Sąjungos užsienio prekybos struktūros ir politikos pokyčiai ir jų įtaka tolimesniam politikos vystymuisi. Taip pat ištirti ir įvertinti Europos Sąjungos ir mažųjų valstybių užsienio prekybos ryšiai ir pasiūlytos tobulinimo galimybės. Pirmoje darbo dalyje aptariama ir analizuojama Europos Sąjungos užsienio prekybos raida ir tendencijos, tarptautinės prekybos svarba, aptariamas ES vykdomos užsienio prekybos politikos instrumentų vaidmuo ir sprendimų priėmimo mechanizmas. Antroje darbo dalyje analizuojami ES užsienio prekybos pokyčiai ir tendencijos. Trečioje dalyje atliekamas ekspertinis tyrimas siekiant išsiaiškinti ES vykdomos užsienio prekybos politikos atitikimą mažųjų valstybių ekonominiams interesams. Ketvirtoje dalyje pateikiamos išvados vadovaujantis gautais darbo rezultatais, teikiami siūlymai.

Pagrindiniai žodžiai: užsienio prekyba, užsienio prekybos politika, užsienio prekybos politikos instrumentai, rinkų prieigos strategija, užsienio prekybos sprendimų priėmimo mechanizmas.

Putnaitė J. European Union structural and policy changes in foreign trade / Master's Work in Public Sector Economics. Supervisor assoc. prof. dr. R. Dužinskas. – Vilnius: Faculty of Economics and Finance Management, Mykolas Romeris University, 2013. – 106 p.

ANNOTATION

During the Master's thesis it was analyzed and evaluated the European Union's foreign trade policy and the structural changes, which influenced the further development of international trade. Also there was investigated and evaluated the relations of foreign trade between the European Union and the smaller countries and the opportunities for the improvement has been also proposed. In the first part of the thesis it was discusses and analyzes about the European Union's foreign trade policy development and it's changes, the importance of international trade, the tools of the EU's foreign trade policy and the role of decision-making mechanism. The second part analyzes the EU's foreign trade developments and trends. During the third part of analysis there was made an expert survey, which clarified and concluded the EU's external trade policy equivalence for the small business interests of the States. And the fourth section of the thesis presented the findings obtained in accordance with the results of all the work and the proposals have been submitted in addition to that.

Key words: foreign trade, foreign trade policy, the tools of foreign trade policy, market access strategy, foreign trade decision-making mechanism.

SANTRAUKA

Putnaitė J. Europos Sąjungos užsienio prekybos struktūrinių ir politikos pokyčių vertinimas / Viešojo sektoriaus ekonomikos magistro baigiamasis darbas. Vadovas doc. dr. R. Dužinskas. – Vilnius: Mykolo Romerio universitetas, Ekonomikos ir finansų valdymo fakultetas, 2013. – 106 p.

Pasaulio ekonomikos išsivystymo lygio spartus augimas skatina ne tik prekių bei paslaugų vartojimą visame pasaulyje, bet ir didina konkurencinį pranašumą pasaulinėje rinkoje. Todėl užsienio prekyba yra esminis kiekvienos šalies ekonomikos augimo bei užimtumo didinimo veiksnys. Visa tai nemažiau svarbu ir Europos Sąjungai bei ją sudarančioms valstybėms narėms, nes Europos Sąjunga traktuojama kaip integruotas valstybių darinys, kurio užsienio prekybos apyvarta yra didžiausia pagal savo apimtį.

Kadangi Europos Sąjunga pasaulio rinkoje pagal prekybos apimtį užima pirmaujančią poziciją, proporcingai didėja ne tik jos ekonominė galia bet ir reikšmė tarptautinėje arenoje. Todėl svarbu išsamiau išanalizuoti Europos Sąjungos užsienio prekybos politiką bei struktūrinius pokyčius. Išsami analizė padės įvertinti Europos Sąjungos ir šalių narių interesų skirtumus ir pateikti efektyvesnius būdus tokiems skirtumams šalinti.

Šio darbo tikslas yra išanalizuoti esminius Europos Sąjungos struktūros bei politikos pokyčius ir jų įtaką ne tik tolimesniam politikos vystymui, bet ir įvertinti ES vykdomos prekybos politikos atitikimą mažų valstybių ekonominiams interesams. Rengiamo darbo objektas – Europos Sąjungos užsienio prekybos struktūriniai, politikos pokyčiai, plėtra ir tendencijos.

Rengiant darbą buvo iškelta ir įvardinta problema, kuria ir buvo pagrįstas visas darbas – Kaip pagerinti Europos Sąjungos sprendimų priėmimo mechanizmą, kuris daugiau atitiktų mažų valstybių ekonominius interesus užsienio prekybos klausimais? Prieš atliekant šį darbą buvo išsikelti tokie uždaviniai: 1) išanalizuoti užsienio prekybos politikos teorinius aspektus; 2) aptarti Europos Sąjungos užsienio prekybos raidos ir struktūrinių pokyčių svarbą pasauliniame kontekste kartu įvertinant veiksnius, lėmusius šiuos pokyčius ir išanalizuoti šių veiksmų daromą įtaką tolimesnei tarptautinės prekybos vystymosi raidai; 3) įvertinti institucijų įtaką ES vykdomai užsienio prekybos politikai; 4) išanalizuoti teisės aktus, lemiančius užsienio prekybos tarpusavio ryšius su valstybėmis narėmis; 5) išnagrinėti ES užsienio prekybos pokyčius recesijos laikotarpiu ir po jos; 6) apžvelgti ES ir mažųjų valstybių (Lietuvos) užsienio prekybos ryšius bei tobulinimo galimybes; 7) aptarti ES užsienio prekybos perspektyvas bei tobulinimo kryptis;

Darbo metu buvo remtasi mokslinės literatūros ir esminių dokumentų analize bei apibendrinimu, prognozavimo metodu, lyginamąja analize, aprašomąja statistika bei ekspertiniu vertinimu pritaikant giluminio interviu metodą.

Rengiant darbą buvo aptariama ir analizuojama tarptautinės prekybos svarba, aptariamas ES vykdomos užsienio prekybos politikos instrumentų vaidmuo ir sprendimų priėmimo mechanizmas. Tuo pačiu buvo analizuojami ES užsienio prekybos pokyčiai ir tendencijos, o atliekamu ekspertiniu tyrimu buvo siekiama išsiaiškinti ES vykdomos užsienio prekybos politikos atitikimą mažųjų valstybių ekonominiams interesams.

Šio darbo analizė tik dar kartą patvirtina, jog bendra ES užsienio prekybos politika nėra palanki mažų valstybių ekonomikai. Šią tendenciją atspindi subjektyvių nuostatų analizė, kurios metu išaiškėjo, jog pavienės valstybės neturi jokios įtakos ES sprendimų priėmimui užsienio prekybos klausimais, nebent tai būtų ne vienos valstybės interesai, o šalių grupės interesai, kurie bus atstovaujami ES valdymo organuose. Tuomet bus galima tikėtis palankaus sprendimų priėmimo.

Atlikto tyrimo duomenų analizė parodė, jog mažos valstybės, norėdamos atlaikyti stiprėjančias konkurencines sąlygas, vienareikšmiškai privalo gerinti gaminamos produkcijos kokybę, didinti investicijas į savo gamybos potencialą, pačią gamybą grindžiant ne tik investavimu, bet ir inovacijomis.

SUMMARY

Putnaitė J. European Union structural and policy changes in foreign trade / Master's Work in Public Sector Economics. Supervisor assoc. prof. dr. R. Dužinskas. – Vilnius: Faculty of Economics and Finance Management, Mykolas Romeris University, 2013. – 106 p.

The rapid growth of the world economy is driven not only by goods and services, but taking all over the world. The foreign trade is essential for each country's economic growth. All of this is equally important for the European Union and its Member States, because the European Union is seen as a derivative of the integrated state with the largest foreign trade volume.

Since the European Union on the world market by trading volume occupies a leading position not only in proportion to the increase of its economic power but also a value in the international arena. Therefore, it is important to analyze more detailed the EU's external trade policy and structural changes. The detailed analysis will help to evaluate the difference of interests between the European Union and Member States also it will assist on presenting effective ways to eliminate such differences.

The aim of this study is to analyze the diversity of the structural and policy changes and to estimate how the EU trade policy matches to the interests of smaller states economy. Object - The European Union's foreign trade structural policy changes and development trends. Problem – How to improve the decision-making mechanism, which is more in line with the economic interests of the small states in foreign trade issues? Objectives: 1) To analyze the foreign trade policy and it's theoretical aspects, 2) To discuss the European Union's foreign trade development and structural changes in the global context, 3) To evaluate the influence of the EU institutions on foreign trade policy, 4) To analyze the legislation of foreign trade relations between the Member States, 5) To investigate the changes in the EU's foreign trade during the recession and after that, 6) To review the EU and the smaller countries (e.g.Lithuania) foreign trade relations and opportunities for the future improvement, 7) To discuss the EU's external trade prospects and development trends. The research methods: it was used a summary and analysis of the scientific literature, and essential documents, forecasting method, comparative analysis, descriptive statistics and expert assessment adapted in-depth interview method.

During the study it was estimated the importance of foreign trade, analyzing the European Union's foreign trade development and changes, comparing the instruments of foreign trade policy and trade in the context of Member State and also it was exploring the influence of EU foreign trade for a small countries economic interests.

The investigation and analysis of the data obtained, that the common foreign trade policy of EU is not conducive to small states and its' economy. This trend is reflected in the provisions of subjective

analysis, which revealed that individual states have no influence on the EU decision-making of trade issues, unless it is not only an interest of single state, but the interests of the group of countries and the interest will be represented in the governing bodies of the EU. It will then be possible to expect a favorable decision.

The survey showed that a small countries, in order to cope with the rising competitive conditions must improve the quality of production, increase investment in its production capacity and support its' production not only with investment, but also with new innovations.

PRIEDAI

1 PRIEDAS

1 lentelė Europos Sąjungos eksporto struktūra pagal prekių grupes, procentais (%)

Prekių grupė\Metai	2007	2008	2009	2010	2011	2012
Visi produktai	100	100	100	100	100	100
Maisto, gėrimų ir tabako gaminiai	5	5,2	5,7	5,6	5,7	5,9
Žaliavos	2,4	2,4	2,5	2,8	2,9	2,8
Mineralinis kuras ir jo gaminiai	5,4	6,5	5,3	5,8	6,5	7,3
Chemijos pramonės produkcija	15,9	15,1	17,9	17,2	16,4	16,4
Mašinos ir kita transport įranga	44,2	43,6	41,9	42,1	41,6	41,9
Kitos prekės	24,9	24	23,6	22,9	22,7	22,7

Šaltinis:

Paskutinį kartą atnaujinta:

Žiūrėta:

Nuoroda:

Eurostat

30.10.2013

06 11 2013 13:00:38

http://ec.europa.eu/geninfo/legal_notices_en.htm

2 PRIEDAS

2 lentelė Europos Sąjungos importo struktūra pagal prekių grupes, procentais (%)

Prekių grupė\Metai	2007	2008	2009	2010	2011	2012
Visi produktai	100	100	100	100	100	100
Maisto, gėrimų ir tabako gaminiai	5,2	5,1	6	5,3	5,3	5,2
Žaliavos	4,9	4,8	3,9	4,6	5	4,5
Mineralinis kuras ir jo gaminiai	23,3	28,9	24,2	25	28,5	30,4
Chemijos pramonės produkcija	8,4	7,9	9,1	9	9	9
Mašinos ir kita transport įranga	29,7	26,9	28,6	29,2	25,7	25,2
Kitos prekės	26,5	23,7	24	23,7	23,3	21,6

Šaltinis:

Eurostat

Paskutinį kartą atnaujinta:

30.10.2013

Žiūrėta:

06 11 2013 13:01:26

Nuoroda:

http://ec.europa.eu/geninfo/legal_notices_en.htm

3 PRIEDAS

3 lentelė Europos Sąjungos eksporto struktūra pagal prekių grupes, su Rytų partnerystės šalimis, procentais (%)

Eksportas Mln/EUR

Chemijos pramonės produkcija
Europos Sąjunga (ES-27)

PARTNERIS/METAJ	2008	2009	2010	2011	2012
Baltarusija	950	847	1 106	1 140	1 303
Moldova	196	179	206	231	257
Ukraina	3 541	2 707	3 453	3 959	4 590
Armėnija	69	55	64	68	82
Azerbaidžanas	170	168	214	273	302
Gruzija	145	154	204	205	263

Eksportas Mln/EUR

Maisto, gėrimų ir tabako gaminiai
Europos Sąjunga (ES-27)

PARTNERIS/METAJ	2008	2009	2010	2011	2012
Baltarusija	459	326	474	590	761
Moldova	123	111	154	145	186
Ukraina	1 482	1 117	1 383	1 554	1 873
Armėnija	61	43	66	80	88
Azerbaidžanas	151	143	166	188	219
Gruzija	80	65	97	119	139

Eksportas Mln/EUR

Mašinos ir kita transport įranga
Europos Sąjunga (ES-27)

PARTNERIS/METAJ	2008	2009	2010	2011	2012
Baltarusija	3 280	2 467	3 373	3 800	3 850
Moldova	566	349	457	612	635
Ukraina	10 979	4 512	5 904	7 790	8 857
Armėnija	199	222	187	237	215
Azerbaidžanas	1 088	716	1 105	1 383	1 262
Gruzija	426	264	346	526	670

Eksportas Mln/EUR

Mineralinis kuras ir jo gaminiai
Europos Sąjunga (ES-27)

PARTNERIS/METAJ	2008	2009	2010	2011	2012
Baltarusija	57	43	55	65	80
Moldova	238	157	213	271	321
Ukraina	1 367	580	992	1 440	1 780
Armėnija	2	2	3	5	6
Azerbaidžanas	24	18	20	16	23
Gruzija	315	266	334	466	626

Eksportas Mln/EUR

Žaliavos
Europos Sąjunga (ES-27)

PARTNERIS/METAJ	2008	2009	2010	2011	2012
Baltarusija	111	92	125	136	137
Moldova	42	31	36	41	47
Ukraina	461	323	412	492	578
Armėnija	6	6	7	13	15
Azerbaidžanas	17	21	18	26	33
Gruzija	48	16	22	21	27

Šaltinis:
Paskutinį kartą atnaujinta:

Eurostat
18-07-2013

Nuoroda:

<http://appsso.eurostat.ec.europa.eu/nui/submitViewTableAction.do>

4 PRIEDAS

4 lentelė Europos Sąjungos importo struktūra pagal prekių grupes, su Rytų partnerystės šalimis, procentais (%)

Importas Mln/EUR

Chemijos pramonės produkcija
Europos Sąjunga (ES-27)

PARTNERIS/METAJ	2008	2009	2010	2011	2012
Baltarusija	523	267	400	467	580
Moldova	3	4	4	7	5
Ukraina	819	423	471	868	680
Armėnija	1	0	0	1	1
Azerbaidžanas	8	6	8	10	19
Gruzija	73	45	36	62	43

Importas Mln/EUR

Maisto, gėrimų ir tabako gaminiai
Europos Sąjunga (ES-27)

PARTNERIS/METAJ	2008	2009	2010	2011	2012
Baltarusija	60	57	64	98	100
Moldova	83	91	99	150	170
Ukraina	1 044	673	471	1 314	2 384
Armėnija	6	5	6	6	6
Azerbaidžanas	14	22	17	26	14
Gruzija	50	44	54	87	86

Importas Mln/EUR

Mašinos ir kita transport įranga
Europos Sąjunga (ES-27)

PARTNERIS/METAJ	2008	2009	2010	2011	2012
Baltarusija	209	113	150	206	164
Moldova	25	31	49	87	158
Ukraina	1 364	953	1 282	1 366	1 541
Armėnija	2	4	2	9	3
Azerbaidžanas	32	30	31	27	46
Gruzija	6	10	11	8	7

Importas Mln/EUR

 Mineralinis kuras ir jo gaminiai
 Europos Sąjunga (ES-27)

PARTNERIS/METAJ	2008	2009	2010	2011	2012
Baltarusija	2 560	1 248	836	2 168	2 441
Moldova	41	22	17	26	33
Ukraina	2 392	948	1 467	1 857	1 474
Armėnija	2	:	:	0	0
Azerbaidžanas	10 555	7 266	9 639	14 823	13 721
Gruzija	382	270	239	201	219

Importas Mln/EUR

 Žaliavos
 Europos Sąjunga (ES-27)

PARTNERIS/METAJ	2008	2009	2010	2011	2012
Baltarusija	212	190	290	310	325
Moldova	86	71	77	152	142
Ukraina	2 960	2 007	2 972	3 497	3 665
Armėnija	14	9	25	61	51
Azerbaidžanas	3	1	4	4	21
Gruzija	166	116	192	209	182

 Šaltinis:
 Paskutinį kartą atnaujinta:

 Eurostat
 18-07-2013

Nuoroda:

<http://appsso.eurostat.ec.europa.eu/nui/submitViewTableAction.do>

Tyrimo rezultatai:

1) K.M. – Pramonės ir prekybos departamento direktorius 2 m. dirbantis šiose pareigose, LR ūkio ministerijoje, buvęs atašė Ukrainoje 8 m. buvęs šiose pareigose.

1. Kaip vertinate Rusijos prekybos ribojimus, taikomus lietuviškiems pieno produktams? Ar tokie prekybos ribojimai yra pagrįsti ar tai daugiau dėl politinių priežasčių?

Neigiamai – net kokie neteisėti (be išankstinio įspėjimo) prekybos režimo suvaržymai iškraipo rinką ir konkurencines sąlygas. Tikėtina, jog tai daugiau politinės priežastys.

2. Ar Lietuva pirmininkaudama Europos Tarybai gali daugiau pasiekti dėl Rusijos taikomų prekybos apribolimų nei nepirmininkaudama Tarybai? Kodėl?

Pirmininkaudama Tarybai, Lietuva „valdo“ susitikimų, aptariamų klausimų dienotvarkes ir rengiamus klausimus, tiesiogiai kontaktuoja su atsakingais pareigūnais. Tai sudaro prioritetines sąlygas sprendžiant klausimus. Klausimus, kurie aktualūs ir ne tik Lietuvai (pieno produktai buvo sustabdyti ir iš Olandijos).

3. Dabartiniu metu prasidėjo ES ir JAV derybos dėl platesnės transatlantinės laisvos prekybos erdvės. Kaip vertinate tokią ES ir JAV santykių plėtrą ir ar iš viso tokio, iki šiol turbūt didžiausio integracinio susitarimo, galima pasiekti?

Nors gyvename globalizacijos laikais, tačiau konkurencija dėl energetinių ir ne energetinių žaliavų, rinkų – verčia šalis grupotis ir siekti didesnio politinio bei ekonominio svorio klausimų sprendime. ES ir JAV turi bendrų projektų patirtį – tai NATO. Todėl gal ir ne visais klausimais, tačiau esminiais – tikėtina, jog susitarimas bus pasiektas.

4. Kaip manote, kokios galėtų būti šių derybų pasekmės Europos Sąjungai ir kaip šis susitarimas praplėstų ES rinką?

Labiausiai laimėtų verslo ir mokslo kooperaciniai projektai. JAV šiai dienai turi pigiausią energetiką, ES – energo efektyviausias technologijas. Ši sinergija galėtų būti efektyviai panaudota trečiųjų šalių atžvilgiu, kur artimiausius dvidešimt metų ir vyks 90 proc. pasaulinio ekonominio augimo.

5. Šiuo metu ne mažiau svarbus santykių plėtros etapas – aktyviai plėtojama Rytų partnerystės programa. Kokios perspektyvos būtų Rytų partnerystės programai ir kokia jos galima įtaka Lietuvos užsienio prekybai?

Rytų partnerystės programa turėtų būti naujai įvertinta po Vilniaus (2013 11) vadovų susitikimo (Samito). Tai būtų impulsas jos modernizavimui, pritaikant naujai pasikeitusiom sąlygom. Rytų

partnerystės programa naudinga tiek Lietuvai, tiek ES, kadangi ji įtvirtina ES vertybes ir tuo palengvina tiek prekybinius, tiek kooperacinius verslo santykius. Galimi keli scenarijai, tačiau geriau sulaukti įvykio rezultatų. Tikėtinai perspektyvoje ji turėtų pasukti daugiau į pragmatinę pusę, kadangi iš esmės baigiantis Vieningos muitų sąjungos pereinamajam laikotarpiui (2015 01 01), Rytų partnerystės šalys jau padarė savo apsisprendimus, pasirinko, kurią pusę palaikys.

6. Visi šie prieš tai aptarti įvykiai ES Tarybos darbotvarkėje vienaip ar kitaip paskatins jau ir taip stiprėjančias konkurencines sąlygas ES prekyboje. Ko turėtų imtis mažų valstybių verslas, norėdamas atlaikyti vis stiprėjančias konkurencines sąlygas?

Mažųjų valstybių konkurencinis pranašumas – lankstumas, mobilumas ir atvirumas. Todėl Vieningos ES rinkos koncepcijos palaikymas, specializacija ir jos pagrindu sukurta kooperacija, įsijungimas į vertės ir tiekimo grandines – perspektyva mažų šalių verslui.

7. Kokiais būdais Jūsų nuomone galėtų prisidėti valstybinės institucijos siekdamos palengvinti užsienio prekybinius santykius (tai galioja daugiau mažų valstybių ekonomikai)?

Valstybė negali tiesiogiai ar netiesiogiai kištis į privataus verslo santykius. Valstybė privalo užtikrinti visiems vienodas galimybes per valstybės pagalbos taisykles. Todėl verslo aplinkos analizė, plėtros modeliavimas, specializacijos ir kooperacinių ryšių rekomendacija iš vienos pusės; verslo sąlygų ir priėjimo prie finansų gerinimas, kvalifikuotos darbo jėgos ugdymas, priėjimo prie žaliavų (tame tarpe ir energetinių) palengvinimas iš kitos pusės – tai valstybinių institucijų veiklos sritys.

8. Kaip vertinate ES poziciją santykiuose su PPO?

Neutraliai. PPO vertinčiau kaip žaidimo taisykles, kurios turi ir tam tikras išimtis. Jomis galima pasinaudoti.

9. Ar ES užsienio prekybos politika pakankamai dėmesio skiria mažų valstybių ekonominiams interesams ir kaip tai atitinka Lietuvos ekonominius interesus?

ES užsienio prekybos klausimai iš vienos pusės centralizuoti (muitų ir tarifų požiūriu), iš kitos decentralizuoti – paliekant laisvę dvišaliams susitarimams. Komisija bando realizuoti Verslo ambasadorių, Augimo misijų programas, kurios iš esmės pakankamai naudingos nedidelėms šalims, tačiau kartais pasigirsta nuogastavimų iš didžiųjų – ar Komisija neviršiją savo įgaliojimus. Didieji norėtų, kad mažieji eitų jų farvateryje. Tai politikų interesas. Tikėčiau, kad glaudesnė verslo kooperacija ES viduje, suniveliuos šias politines ambicijas ir ateityje ES užsienio politika bus formuojama ne šalių narių interesu, o verslo intereso pagrindu.

2) J.V. – Investicijų ir eksporto departamento eksporto skyriaus vyr. Spec., 18 m. dirbanti šiose pareigose.

1. Kaip vertinate Rusijos prekybos ribojimus, taikomus lietuviškiems pieno produktams? Ar tokie

prekybos ribojimai yra pagrįsti ar tai daugiau dėl politinių priežasčių?

Tai daugiau politinis sprendimas. Ribojimų pagrįstumas nebuvo įrodytas jokiais dokumentais

2. Ar Lietuva pirmininkaudama Europos Tarybai gali daugiau pasiekti dėl Rusijos taikomų prekybos apribolimų nei nepirmininkaudama Tarybai? Kodėl?

Pirmininkaujanti šalis turi būti objektyvi, ji tik vadovauja vienai iš ES institucijų ir negali būti šališka. Visų valstybių narių problemos turi būti vienodai svarbios. Daugumą konkrečių veiksmų šiuo atveju atliko Europos Komisija, o ne Taryba.

3. Dabartiniu metu prasidėjo ES ir JAV derybos dėl platesnės transatlantinės laisvos prekybos erdvės. Kaip vertinate tokią ES ir JAV santykių plėtrą ir ar iš viso tokio, iki šiol turbūt didžiausio integracinio susitarimo, galima pasiekti?

Teigiamai. Puiki galimybė dviems didžiausioms pasaulio rinkoms vykdyti laisvą prekybą. Naudos turėtų abi pusės: būtų suvienodinti tarifai, harmonizuoti standartai ir reglamentai, kas atvertų rinkas prekybai ir paslaugoms, viešiesiems pirkimams ir kt.

4. Kaip manote, kokios galėtų būti šių derybų pasekmės Europos Sąjungai ir kaip šis susitarimas praplėstų ES rinką?

Atsivertų naujos galimybės.

5. Šiuo metu ne mažiau svarbus santykių plėtros etapas – aktyviai plėtojama Rytų partnerystės programa. Kokios perspektyvos būtų Rytų partnerystės programai ir kokia jos galima įtaka Lietuvos užsienio prekybai?

Lietuvai, kaip ir kitoms valstybėms narėms, atsivertų naujos perspektyvos.

6. Visi šie prieš tai aptarti įvykiai ES Tarybos darbotvarkėje vienaip ar kitaip paskatins jau ir taip stiprėjančias konkurencines sąlygas ES prekyboje. Ko turėtų imtis mažų valstybių verslas, norėdamas atlaikyti vis stiprėjančias konkurencines sąlygas?

Dėti pastangas konkurencingumui didinti.

7. Kokiais būdais Jūsų nuomone galėtų prisidėti valstybinės institucijos siekdamos palengvinti užsienio prekybinius santykius (tai galioja daugiau mažų valstybių ekonomikai)?

Valstybinės institucijos galėtų prisidėti gindamos Lietuvos pozicijas svarstant, priimant teisės aktus Europos Komisijoje ir Taryboje.

8. Kaip vertinate ES poziciją santykiuose su PPO?

Paskutiniu metu esminių pokyčių PPO derybose nevyko, todėl sunku įvertinti.

9. Ar ES užsienio prekybos politika pakankamai dėmesio skiria mažų valstybių ekonominiams interesams ir kaip tai atitinka Lietuvos ekonominius interesus?

Manau, kad dirbama teisinga linkme.

3) P.G. – LR seimo narys nuo 1992 m. iki dabar, akademinės bendruomenės narys nuo 1969 m. iki dabar (VU ir MRU).

1. Kaip vertinate Rusijos prekybos ribojimus, taikomus lietuviškiems pieno produktams? Ar tokie prekybos ribojimai yra pagrįsti ar tai daugiau dėl politinių priežasčių?

Galima drąsiai teigti kad šiuo atveju politikos yra daugiau nei ekonomikos. Tai sąlygoja prasti dvišaliai politiniai santykiai. Rusija žino, kad ji šioje situacijoje turi daugiau galių ir lietuviškų pieno produktų importo klausimą ima traktuoti politiškai, tą viešai pripažindama. Šioje situacijoje išryškėjo ir tai, jog PPO režimai yra labai lėti. Jeigu prasideda procesas dėl ginčų tarp dviejų šalių, tai gali trukti labai ilgai. Ir per tą laiką, kol sprendžiamas toks klausimas, tai šaliai, kuri dėl politinių priežasčių yra diskriminuojama ekonominiu požiūriu, yra padaroma didelė žala. Šioje situacijoje paaiškėjo ir tai, jog ES neturi pakankamai galių ir mechanizmų, kad padėti vienai iš savo narių. Tai atsitiko todėl, kad, mano nuomone, buvo vėluojama reaguoti ir pati reakcija į šią situaciją buvo gana švelni.

2. Ar Lietuva pirmininkaudama Europos Tarybai gali daugiau pasiekti dėl Rusijos taikomų prekybos apribolimų nei nepirmininkaudama Tarybai? Kodėl?

Mano manymu, mūsų pirmininkavimas ir buvo viena iš priežasčių, kad buvo imtasi riboti pieno produktų importą ir tai jau siejama su didžiąja tarptautine politika Ukrainos klausimu. Lietuvos aktyvus Ukrainos rėmimas tuo metu dar atrodė, jai norint pasirašyti asociacijos sutartį su ES, suvaidino nemažą politinį vaidmenį. Todėl Lietuvos pirmininkavimas prisidėjo šia prasme neigiamai.

3. Dabartiniu metu prasidėjo ES ir JAV derybos dėl platesnės transatlantinės laisvos prekybos erdvės. Kaip vertinate tokią ES ir JAV santykių plėtrą ir ar iš viso tokio, iki šiol turbūt didžiausio integracinio susitarimo, galima pasiekti?

Prasidėjus ES ir JAV deryboms dėl platesnės transatlantinės laisvos prekybos susiformuoja milžiniška laisvos prekybos erdvė ir tai gerina konkurencines sąlygas, nes kuo didesnė rinka, tuo mažiau įvairių monopolinių efektų, tuo geriau veikia rinkos mechnizmai. Mano nuomone, reikia palaukti galutinio rezultato (sprendimo) ir kaip toliau bus realizuojama ši idėja. Šioje vietoje veikia dvi didžiulės jėgos, todėl atsakyti į šį klausimą nėra lengva. JAV ne tik su Europa draugauja, bet tuo pačiu ir konkuruoja tarpusavyje.

4. Kaip manote, kokios galėtų būti šių derybų pasekmės Europos Sąjungai ir kaip šis susitarimas praplėstų ES rinką?

(papildymas į trečio klausimo atsakymą) Tai būtų rinkos praplėtimas ir konkurencinių režimų sustiprinimas. Tačiau kaip jie veiks, drąsiai to nekomentuočiau, nes taipogi yra nemažai prieštaravimų tarp ES ir JAV.

5. Šiuo metu ne mažiau svarbus santykių plėtros etapas – aktyviai plėtojama Rytų partnerystės programa. Kokios perspektyvos būtų Rytų partnerystės programai ir kokia jos galima įtaka Lietuvos užsienio prekybai?

Kaip matome šiuo metu rytų partnerystės programa stringa. Iš šiomis dienomis vykstančio Rytų partnerystės viršūnių susitikimo Vilniuje aiškėja, kad Ukraina nepasirašys asociacijos ir laisvos prekybos sutarties, nes jos padėtis yra ganėtinai sudėtinga. Ukraina labai priklausoma nuo Rusijos, o Rusija bijo, kad Ukrainai atsivėrus europietiškos prekės gali plūstelėti ir į Rusijos rinką. Manau, kad procesai šiek tiek sustojo ir reikės laiko, kol visos šalys susivoks. Tačiau šiai valandai Rusijos strategija pasiteisino, nes Ukraina turės dar kartą svarstyti, ką jai strategiškai reikėtų daryti, o ES šioje situacijoje, kaip ir daugumos analitikų nuomone, pralaimėjo šitą kovą, tačiau neaišku ar pralaimės visą karą.

6. Visi šie prieš tai aptarti įvykiai ES Tarybos darbotvarkėje vienaip ar kitaip paskatins jau ir taip stiprėjančias konkurencines sąlygas ES prekyboje. Ko turėtų imtis mažų valstybių verslas, norėdamas atlaikyti vis stiprėjančias konkurencines sąlygas?

Mažų valstybių verslui nėra lengva. Pats mažasis verslas turi ne tiek daug galių, kad galėtų įtakoti politiką lyginant su didžiojo verslo galimybėmis, kuomet didysis verslas netgi gali priversti valstybes ar netgi jų sąjungas veikti taip, kad joms būtų naudinga. Turint tai omenyje, mažosios valstybės atitinkamai turi mažesnes galias, kuomet ES atveju yra pakankamai aišku, kad didžiausią galią šioje sąjungoje turi Vokietija ir Prancūzija. Taigi, mažųjų valstybių verslui nėra lengva, turint omenyje ir tai, jog ir mūsų politinė valdžia daugiau rūpinasi didžiuoju verslu negu mažuoju.

7. Kokiais būdais Jūsų nuomone galėtų prisidėti valstybinės institucijos siekdamos palengvinti užsienio prekybinius santykius (tai galioja daugiau mažų valstybių ekonomikai)?

Pirmiausia turint omenyje Lietuvos atvejį, mes esame Europos Sąjungoje ir neturime suvereniteto tarptautinės prekybos atžvilgiu. Jeigu kalbama apie santykius su trečiosiomis šalimis, visus su tuo susijusius klausimus sprendžia Briuselis. O muitų sąjungos šalis kokių nors svertų, kurie padėtų nacionaliniam verslui, neturi. Tokių galimybių neturi ir didžiosios ES narės (Vokietija, Prancūzija), tik tiek, kad muitų sąjungoje didžiųjų šalių galios yra didesnės, geriau atstovaujamos jų pačių interesams. Tačiau tokių galimybių vis dėlto yra. Vienos iš jų – subsidijavimas. Valstybė gali taikyti, tarkime, tarifinius ar netarifinius barjerus (Pav. Rusijos netarifinių barjerų taikymas Lietuvos atžvilgiu). Tačiau tai gali daryti tik turtingos šalys, o mažųjų valstybių atveju, tame tarpe ir Lietuvos, tai būtų neįmanoma. Tarkime išvystytų vakarų šalių fermeriai yra daugiau subsidijuojami negu Lietuvos. Taigi, jeigu kalbama apie nacionalines valstybines institucijas, tai galingesnės šalys turi daugiau galimybių.

8. Kaip vertinate ES poziciją santykiuose su PPO?

Šiuo metu PPO yra stagnacinėje būklėje. Tai yra gera organizacija, kuri atlieka tokią misiją – kova

prieš diskriminaciją, kova prieš politinių spaudimų praktiką, įgyvendindama didžiausio palankumo principą tarptautinėje prekyboje. ES šiuo atveju yra labai galinga jėga Pasaulio Prekybos Organizacijoje, bet PPO yra labai decentralizuota ir veikia daugiausiai konsensuso principu ir per paskutinius 11 – 12 metų, Dohos raundo metu beveik niekas nepasikeitė. Nepavyksta susitarti toms šalims, kurios yra menčiau išvystytos ir išvystytoms šalims. O ES ir atstovauja labiau išvystytų šalių bloką kartu su Šiaurės Amerika, Australija, N. Zelandija, bet PPO šiuo metu yra paralyžiaus būklėje ir naujų sprendimų praktiškai nėra, nes šiaurės šalims (turtingos šalys) ir pietų šalims (neturtingos šalys) nepavyksta susitarti dėl taisyklių. Kaip pavyzdys galėtų būti subsidijos. Žymėtina ir tai, jog PPO daug pasiekė mažindama muitų tarifus, kuomet tarptautinėje prekyboje per keliasdešimt metų tarifai sumažėjo beveik 10 kartų ir tai galima traktuoti kaip pažangią permainą.

9. Ar ES užsienio prekybos politika pakankamai dėmesio skiria mažų valstybių ekonominiams interesams ir kaip tai atitinka Lietuvos ekonominius interesus?

Užsienio prekyboje mažų valstybių verslo interesai ginami pavėluotai. Ir šiuo metu aktualiu Rusijos pieno produktų importo karu su Lietuva visa tai buvo labai aiškiai parodyta. ES turėjo iš anksto matyti, kas vyksta. Nors procesas vyksta keleta mėnesių, tačiau ES reakcijos nebuvo matyti. Kadangi mes esame muitų sąjungos nariai, taigi po vieną tokiomis aplinkybės kovoti nelabai galime. O Rusija aiškiai naudoja netarifinius barjerus – įvairius kokybės reikalavimus, kurie gali būti pagrįsti, bet gali būti ir sugalvoti. Mano nuomone, mes patiriame nuostolius ir per mažai apie juos kalbame. Todėl, atitinkamai per menkai spaudžiame Europos centrinės institucijas, kad jos įsijungtų į procesą aktyviau, nes mums vieniems viso to įveikti nelabai pavyks.

4) J.S. – akademinės bendruomenės narys, Ekonomikos katedros doc., Azijos šalių ekonomika, MRU.

1. Kaip vertinate Rusijos prekybos ribojimus, taikomus lietuviškiems pieno produktams? Ar tokie prekybos ribojimai yra pagrįsti ar tai daugiau dėl politinių priežasčių?

Kadangi Rusija yra PPO narė, taip pat sudariusi sutartis su ES, jos tarptautiniai santykiai yra reguliuojami pagal atitinkamai PPO ir ES tam tikras taisykles. Žymėtina ir tai, jog Rusijos importas iš ES, pagrinde yra maisto produktai, todėl daugiausiai yra žaidžiama su netarifiniais reguliavimo instrumentais bei fitosanitarine kontrole. Tai dalinai gali priklausyti ir nuo suinteresuotų grupių Rusijos rinkoje. Tarkime tie, kurie importuoja iš Lenkijos, gali norėti riboti importą iš Lietuvos ir pan. Rusija šiuo atveju rado Lietuvos silpnąją vietą ir tuo pasinaudojo taikydama netarifinius reguliavimo instrumentus, nes jais lengviausiai galima manipuluoti, nes kokybės reikalavimai gali būti realiai apibrėžti arba dažnai būna išgalvoti. Kita silpna vieta taip pat galėtų būti Lietuvos vežėjai – leidimų gavimas, išdavimas. O Rusijos silpna vieta – Gazprom dujos Lietuvoje.

2. Ar Lietuva pirmininkaudama Europos Tarybai gali daugiau pasiekti dėl Rusijos taikomų prekybos apribojimų nei nepirmininkaudama Tarybai? Kodėl?

Lietuvos pirmininkavimas neturėtų turėti tam jokios reikšmės. Šioje situacijoje teigiamas bruožas galėtų būti tai, jog kol Lietuva pirmininkauja ES Tarybai prie šios situacijos yra pritraukiamas didelis dėmesys, o neigiamas aspektas galėtų būti tai, jog šalis šiuo metu tampa labai pažeidžiama, nes yra visų dėmesio centre, bet kai visa tai praeis ir pirmininkavimo etapas pasibaigs, visa tai taps nebe taip svarbu, kaip dabar atrodo.

3. Dabartiniu metu prasidėjo ES ir JAV derybos dėl platesnės transatlantinės laisvos prekybos erdvės. Kaip vertinate tokią ES ir JAV santykių plėtrą ir ar iš viso tokio, iki šiol turbūt didžiausio integracinio susitarimo, galima pasiekti?

Galima pradėti nuo to, jog iki 2008 m. ES pagrindinis prekybos augimas ėjo iš Rytų. Po krizės ES pozicijos susilpnėjo. Dėl šios priežasties susilpnėjo įsitikinimas tokių valstybių kaip Indijos, Brazilijos atžvilgiu, kad prekyba su jomis augs. Todėl išaugo prekybos potencialas su tokiomis senomis partnerėmis kaip JAV, Japonija, Kanada (NAFTA bloku). Taigi nuo 2012 m. šis klausimas svarstomas gana aktyviai. ES pozicijos šių santykių kontekste yra silpnesnės lyginant su JAV, nes JAV geriau sugeba kontroliuoti ekonominę situaciją. Šių derybų nauda tiek JAV, tiek ES yra paskaičiuota. Tokios derybos yra gana sudėtingos. Vienas iš aspektų yra tai, jog JAV rinka yra gausi genetiškai modifikuotų produktų, o ES rinka daugiau apsaugota. Taigi, abiejų šalių genetiškai modifikuotų produktų apribojimo standartai nesutampa. Taip pat derybinės pozicijos yra nelygios. Šiuo atveju tas, kas turi daugiau galių, gali pasinaudoti šia situacija (Boeing ir Airbus atvejais). Taigi, kol nėra sutarties, derybos yra apylygės. Bet JAV turi aukštesnes derybines pozicijas. JAV traktuojama kaip centralizuota valstybė ir turi daugiau svertų bei galimybių palaikyti esmines šakas, nes jos monetarinė politika yra žymiai drąsesnė.

4. Kaip manote, kokios galėtų būti šių derybų pasekmės Europos Sąjungai ir kaip šis susitarimas praplėstų ES rinką?

Į šį klausimą reikia žiūrėti atsargiai. 4 klausimo atsakymas yra 3 klausimo atsakyme. EUR yra pervertintas USD atžvilgiu.

5. Šiuo metu ne mažiau svarbus santykių plėtros etapas – aktyviai plėtojama Rytų partnerystės programa. Kokios perspektyvos būtų Rytų partnerystės programai ir kokia jos galima įtaka Lietuvos užsienio prekybai?

Jeigu pavyktų susitarti, galimybės dirbti rinkose būtų didesnės. Ukraina neskuba derėtis, o Baltarusija iš viso yra muitinės vartotoja. Kitos perspektyvos yra gana tolimos ir apribotos dėl transporto galimybių. Jeigu derybos bus sėkmingos – gali sudaryti saugų rėmą ES rinkai. Todėl, šalims susitarus – ateis daugiau konkurentų ir kitiems bus lengviau dirbti (mažės monopolijų perspektyvos).

6. Visi šie prieš tai aptarti įvykiai ES Tarybos darbotvarkėje vienaip ar kitaip paskatins jau ir taip stiprėjančias konkurencines sąlygas ES prekyboje. Ko turėtų imtis mažų valstybių verslas, norėdamas atlaikyti vis stiprėjančias konkurencines sąlygas?

Sudėtinga atsakyti.

7. Kokiais būdais Jūsų nuomone galėtų prisidėti valstybinės institucijos siekdamos palengvinti užsienio prekybinius santykius (tai galioja daugiau mažų valstybių ekonomikai)?

Šiuo klausimu mano nuomone verslui reikia tvirtų susitarimų, politinių garantijų, kad nebūtų žalingi verslui (pvz. leidimai neišduodami).

8. Kaip vertinate ES poziciją santykiuose su PPO?

ES yra atraminis PPO stulpas.

9. Ar ES užsienio prekybos politika pakankamai dėmesio skiria mažų valstybių ekonominiams interesams ir kaip tai atitinka Lietuvos ekonominius interesus?

Kadangi kiekviena valstybė galvoja apie savo interesus ir kai atsiranda konfliktas, tuomet reikia tokių susitarimų, kurie galioja ES erdvėje, tačiau susitarimai ne visada greitai gali padėti. Jeigu būtų valstybių blokas, tuomet taip, bet jeigu tai yra atskira valstybė (Lietuvos ir Rusijos atvejis) – nebus galima tikėtis sulaukti reikalingos pagalbos.

5) V.R. – akademinės bendruomenės narys nuo 1994 m. iki dabar (VU, MRU).

1. Kaip vertinate Rusijos prekybos ribojimus, taikomus lietuviškiems pieno produktams? Ar tokie prekybos ribojimai yra pagrįsti ar tai daugiau dėl politinių priežasčių?

Tai būtent dėl politinių priežasčių. Šiuo atveju tai yra nevykusi Rusijos praktika (nederėtų taip elgtis).

2. Ar Lietuva pirmininkaudama Europos Tarybai gali daugiau pasiekti dėl Rusijos taikomų prekybos apribojimų nei nepirmininkaudama Tarybai? Kodėl?

Manau kažkiek gali, grindžiant tuo, jog šiuo metu Lietuva su daug kuo bendrauja, rengia įvairias konferencijas, organizuoja susitikimus, todėl lengviau gali įtraukti sau aktualius klausimus.

3. Dabartiniu metu prasidėjo ES ir JAV derybos dėl platesnės transatlantinės laisvos prekybos erdvės. Kaip vertinate tokią ES ir JAV santykių plėtrą ir ar iš viso tokio, iki šiol turbūt didžiausio integracinio susitarimo, galima pasiekti?

Laisva prekyba vienareikšmiškai padeda efektyviau išnaudoti resursus. Dvišaliai laisvos prekybos susitarimai atveria rinkas bei suteikia daugiau galimybių gilesnei specializacijai.

4. Kaip manote, kokios galėtų būti šių derybų pasekmės Europos Sąjungai ir kaip šis susitarimas praplėstų ES rinką?

Atsivertų didesnės ES gamintojų galimybės eksportuoti į JAV. Kitas aspektas yra tas, jog bus didesnė konkurencija, todėl dar kol kas sunku įvertinti kam bus nuo to sunkiau konkurencinėje rinkoje.

5. Šiuo metu ne mažiau svarbus santykių plėtros etapas – aktyviai plėtojama Rytų partnerystės programa. Kokios perspektyvos būtų Rytų partnerystės programai ir kokia jos galima įtaka Lietuvos užsienio prekybai?

Siekimas pasirašyti Laisvos prekybos sutartį tarkime su Ukraina – būtų naudinga. Lygiai taip pat ir su kitomis Rytų šalimis, nes kiekviena laisvos prekybos sutartis atveria didesnes galimybes prekiauti laisvai ir be apribojimų. Lietuvos ir Ukrainos prekybos atžvilgiu, šiuo metu mums yra mažiau naudinga, kuomet nėra laisvos prekybos sutarties. Prieš Lietuvai įstojant į ES Lietuva buvo sudariusi panašų laisvos prekybos susitarimą, kurio pagrindu buvo prekiaujama laisvai, tačiau mums įstojus į ES, mes tokio susitarimo nebeturime, nes viskas priklauso nuo ES vykdomos politikos, o ES šiuo metu dar iki šiol neturi sudariusi laisvos prekybos susitarimo su Ukraina, todėl, ir mūsų atžvilgiu po įstojimo į ES prekyboje su Ukraina atsirado tam tikrų barjerų, ribojančių prekybą, nors prieš tai jų nebuvo.

6. Visi šie prieš tai aptarti įvykiai ES Tarybos darbotvarkėje vienaip ar kitaip paskatins jau ir taip stiprėjančias konkurencines sąlygas ES prekyboje. Ko turėtų imtis mažų valstybių verslas, norėdamas atlaikyti vis stiprėjančias konkurencines sąlygas?

Reikia stengtis gerinti verslui palankias sąlygas ir stengtis jam netrukdyti laisvai veikti bei nesudaryti papildomų apribojimų.

7. Kokiais būdais Jūsų nuomone galėtų prisidėti valstybinės institucijos siekdamos palengvinti užsienio prekybinius santykius (tai galioja daugiau mažų valstybių ekonomikai)?

Valstybės praktiškai neturi įtakos politikai. Tam yra skirtos nebent tiksliai eksporto skatinimo priemonės (mugių organizavimas, informacijos surinkimas, verslo etasė išlaikymas ir kt.), tačiau apskritai valstybių galimybės yra gana menkos. Valstybės gali nebent tik didinti eksporto skatinimo priemonių finansavimą, tačiau jeigu valstybė yra nedidelė, finansavimas taip pat atitinkamai yra menkas ir galimybės jas didinti mažos. O šiuo metu tarkime ir Lietuvoje pati eksporto skatinimo veikla yra netinkamai organizuota, o lėšos išsklaidytos netvarkingai.

8. Kaip vertinate ES poziciją santykiuose su PPO?

Negaliu atsakyti, nes neturiu pakankamai informacijos.

9. Ar ES užsienio prekybos politika pakankamai dėmesio skiria mažų valstybių ekonominiams interesams ir kaip tai atitinka Lietuvos ekonominius interesus?

Jeigu kalbant apie bendrąją preferencijų (lengvatų) sistemą, manau Lietuvos verslas yra tuo nepatenkintas. Kalbant apie laisvos prekybos sutartis – jas verslininkai turėtų vertinti teigiamai, nes kuomet yra dvipusiai susitarimai, tuomet ne tik ES rinka yra atvira antrajai šaliai, bet ir antrosios šalies

rinka yra atveriamai ES, todėl yra dviguba nauda abiem šalims. O jeigu kalbant apie rinkos apsaugos priemones, gali pasitaikyti įvairių atvejų. Jeigu mažųjų valstybių interesai sutampa su didžiųjų valstybių interesais, tuomet mažos valstybės interesai atitinkamai yra ginami, bet jeigu jie nesutampa – tada mažųjų valstybių interesai lieka nuošalyje ir vadovaujamosi didžiųjų valstybių interesais. Bet bendru atveju mažųjų valstybių interesai ginami nepakankamai, nes niekas atskirai jokio dėmesio jiems neskiria.

6) J.V. – akademinės bendruomenės narys daugiau nei 10 metų, Verslo ekonomikos katedra, MRU.

1. Kaip vertinate Rusijos prekybos ribojimus, taikomus lietuviškiems pieno produktams? Ar tokie prekybos ribojimai yra pagrįsti ar tai daugiau dėl politinių priežasčių?

Vertinu neigiamai, nes tai akivaizdu, jog ribojimai buvo taikomi daugiausiai dėl politinių priežasčių. Taip Rusijai nederėjo elgtis, nes nebuvo jokių pagrįstų argumentų dėl tokių ribojimų taikymo.

2. Ar Lietuva pirmininkaudama Europos Tarybai gali daugiau pasiekti dėl Rusijos taikomų prekybos apribolimų nei nepirmininkaudama Tarybai? Kodėl?

Žinoma gali pasiekti daugiau, nes pirmininkavimo metu Lietuva buvo ES dėmesio centre.

3. Dabartiniu metu prasidėjo ES ir JAV derybos dėl platesnės transatlantinės laisvos prekybos erdvės. Kaip vertinate tokią ES ir JAV santykių plėtrą ir ar iš viso tokio, iki šiol turbūt didžiausio integracinio susitarimo, galima pasiekti?

Vertinu teigiamai. JAV yra dominuojanti valstybė pasaulinėje prekyboje, ir ji yra perspektyvi prekybos partnerė dėl savo užimamos pozicijos pasaulinėje prekybos rinkoje.

4. Kaip manote, kokios galėtų būti šių derybų pasekmės Europos Sąjungai ir kaip šis susitarimas praplėstų ES rinką?

Tai be abejonės stipriai praplėstų ES rinką, nes JAV yra prekybos lyderis pasauliniu mastu, o ES atžvilgiu ES rinkos plėtos galimybės išaugtų dideliu mastu į visas puses. Mąsto ekonomija bus žymiai didesnė.

5. Šiuo metu ne mažiau svarbus santykių plėtos etapas – aktyviai plėtojama Rytų partnerystės programa. Kokios perspektyvos būtų Rytų partnerystės programai ir kokia jos galima įtaka Lietuvos užsienio prekybai?

Po sėkmingų derybų ateityje atsiras naujos galimybės verslui, taip pat bus didesnė šalių bendroji pridėtinė vertė.

6. Visi šie prieš tai aptarti įvykiai ES Tarybos darbotvarkėje vienaip ar kitaip paskatins jau ir taip stiprėjančias konkurencines sąlygas ES prekyboje. Ko turėtų imtis mažų valstybių verslas, norėdamas atlaikyti vis stiprėjančias konkurencines sąlygas?

Mažų valstybių gamintojai turi pradėti tiekti kuo kokybiškesnius produktus ir kuo daugiau plėtoti

ekologišką produkciją, taip skatindama savo produkcijos konkurencingumo lygį.

7. Kokiais būdais Jūsų nuomone galėtų prisidėti valstybinės institucijos siekdamos palengvinti užsienio prekybinius santykius (tai galioja daugiau mažų valstybių ekonomikai)?

Valstybinės institucijos per šalių ambasadas, per ekonominius patarėjus turėtų daugiau integruoti verslą į augančios konkurencijos rinkas. Turėtų daugiau įsiterpti į žemiausio lygio įmonių bendradarbiavimą (įmonė į įmonę). Turėtų propaguoti lengvatas eksportui bei gerinti įstatyminę bazę. Taip pat yra tam tikri techniniai apribojimai, kurie kartais riboja prekybinius santykius tarp šalių. Valstybės turėtų daugiau skatinti tiesioginį šalių bendradarbiavimą su kitų valstybių vartotojais.

8. Kaip vertinate ES poziciją santykiuose su PPO?

PPO kartu su Tarptautiniu Valiutos Fondu (TVF) derasi su ES, tačiau šiuo metu derybos yra sustojusios ir jokių konkrečių veiksmų nebuvo atlikta. Tačiau bendrai tiek ES, tiek PPO gerbia savo nuomones ir pozicijas.

9. Ar ES užsienio prekybos politika pakankamai dėmesio skiria mažų valstybių ekonominiams interesams ir kaip tai atitinka Lietuvos ekonominius interesus?

Kadangi ES yra kaip vienas didelis šalių narių blokas, visų valstybių interesai turi būti atstovaujami vienodai, todėl manau kad mažų valstybių interesai yra atstovaujami lygiai taip pat kaip ir didžiųjų šalių narių interesai, tačiau didžiosios valstybės kaip jau žinome, turi daugiau galių ginti savo interesus, nes ES ekonomikai gali duoti daugiau nei mažos valstybės.

7) Į šį klausimą atsakė trys ekspertai, dirbandys skirtingose srityse, URM.

1. Kaip vertinate Rusijos prekybos ribojimus, taikomus lietuviškiems pieno produktams? Ar tokie prekybos ribojimai yra pagrįsti ar tai daugiau dėl politinių priežasčių?

R.R. – IESD patarėja, su Rytų Partnerystės klausimais dirba 6 metus.

Tokie Rusijos taikomi ribojimai buvo visiškai niekuo nepagrįsti. Tai turėjo būti grindžiama bent kažkokiais moksliniais įrodymais, bet jokių moksliskai pagrįstų įrodymų tam nebuvo ir tokių ribojimų taikymas buvo dėl politinių priežasčių ir visiškai neteisėtas.

2. Ar Lietuva pirmininkaudama Europos Tarybai gali daugiau pasiekti dėl Rusijos taikomų prekybos apribojimų nei nepirmininkaudama Tarybai? Kodėl?

R.R. – IESD patarėja, su Rytų Partnerystės klausimais dirba 6 metus.

Pirmininkavimas šioje vietoje Lietuvai buvo į naudą, todėl buvo greičiau sureaguota nei tuo atveju, jeigu Lietuva nebūtų pirmininkavusi ES Tarybai, taigi manau, jog Lietuvos pirmininkavimas kažkiek padėjo susilaukti daugiau ES dėmesio.

3. Dabartiniu metu prasidėjo ES ir JAV derybos dėl platesnės transatlantinės laisvos prekybos erdvės. Kaip vertinate tokią ES ir JAV santykių plėtrą ir ar iš viso tokio, iki šiol turbūt didžiausio integracinio susitarimo, galima pasiekti?

J.A. – IESD Prekybos politikos skyriaus I sekretorė, su ES –JAV prekybos klausimais dirba 3 metus.

Savo apimtimi ir galimais rezultatais tai būtų pats didžiausias laisvos prekybos susitarimas tarp didžiausių prekybinių partnerių. Realiai derybų pirmas raundas buvo Liepos mėnesį, antras raundas vyko lapkričio 11 dieną ir dabar ruošiamasi gruodžio 15 dienos trečiam raundui. Vasario mėnesį yra numatytas dvišalis ministrų lygio susitikimas. Bus aptarta tolesnė derybų eiga, derybų plėtra. Jau bus matyti aiškios problemos, ieškomi sprendimai. Iki šiol realiai derybos neprasidėjo. Derybininkai šiuo metu susitinka ir aiškinasi problemas. Jie pristatinėja vieni kitiems savo sistemas.

Vertinu palankiai, nes tai yra dviejų didžiausių pasaulio rinkų derybos, kurios gali duoti labai didelės naudos tiek vienai, tiek kitai pusei. Jeigu susitarimas pavyktų, tiek JAV, tiek ES būtų daug naudos, nes atsivertų didelės naujos rinkos, nebeliktų muitų tarifų, būtų laisva ir be protekcionizmo prekyba. Išaugtų prekių įvairovė ir didesnės prekių eksportavimo bei importavimo galimybės. Nors tam pasiekti dar reikia labai daug nuveikti, tačiau tam ir vyksta derybos, deramasi tarpusavyje ir sprendžiamos vienos ar kitos problemos, bandoma mažinti arba iš viso panaikinti skirtumus tarp rinkų.

Manau tikrai įmanoma pasiekti tokio susitarimo ir jau einama link to, tačiau kadangi rinkos yra labai skirtingos, skiriasi jų taikomi tam tikri standartai, reikia visa tai suderinti, norint sėkmingai prekiauti tarpusavyje. ES atžvilgiu taikomi daug aukštesni kokybės reikalavimai žemės ūkio produkcijai, aukšti genetiškai modifikuotų produktų standartai bei rodikliai, o JAV šiuo atžvilgiu standartai yra daug žemesni, nes ten žymiai daugiau genetiškai modifikuotos produkcijos. Šioje vietoje dėl didelių standartų skirtumų yra nesutarimų ir tai yra sprendžiama derybiniu keliu. Taip pat JAV yra ir kai kurių standartų bei reikalavimų, kurie yra žymiai aukštesni kitose srityse lyginant su ES. Ir šioje vietoje taip pat reikia tai derinti tarpusavyje. Tačiau ir viena ir kita pusė pareiškė, kad savo standartų ir reikalavimų nesiruošia žeminti, todėl bus gana sunku susitarti tarpusavyje, tačiau tam ir vyksta įvairūs suvažiavimai, organizuojami derybiniai susitarimai ir bandoma suderinti tarpusavio susitarimus, ieškoma vienokių ar kitokių sprendimų.

4. Kaip manote, kokios galėtų būti šių derybų pasekmės Europos Sąjungai ir kaip šis susitarimas praplėstų ES rinką?

J.A. – IESD Prekybos politikos skyriaus I sekretorė, su ES –JAV prekybos klausimais dirba 3 metus.

Šis susitarimas labai praplėstų ES rinką, nes derybų partneris yra didžiausias prekybos lyderis pasaulyje su didele rinka. Atsirastų daugiau galimybių importuoti geresnę techniką, tekstilės gaminius bei kitą produkciją. Atsirastų didesnė pasiūla įvairioms prekėms. Taip pat atsirastų didesnės galimybės

eksportuoti platesnei rinkai, išaugtų investicijų galimybės didesnėje rinkoje. Visa tai būtų tik į naudą ir tai stipriai praplėstų ES rinką.

5. Šiuo metu ne mažiau svarbus santykių plėtros etapas – aktyviai plėtojama Rytų partnerystės programa. Kokios perspektyvos būtų Rytų partnerystės programai ir kokia jos galima įtaka Lietuvos užsienio prekybai?

R.R. – IESD patarėja, su Rytų Partnerystės klausimais dirba 6 metus.

Perspektyvos būtų didelės. Prekyba ženkliai išaugtų rytų kryptimi. Atsivertų naujos rinkos ir atsirastų daugiau galimybių tiek eksportui, tiek importui rytų šalių rinkose. Vertinu šią plėtrą teigiamai, o Lietuvai tai irgi būtų naudinga, nes tai mūsų pagrindiniai prekybos partneriai nuo senų laikų. Mes žinome šių šalių kalbą, tradicijas, pažįstame rinkas, nes bendraujame su šių rinkų atstovais iš seniau ir tai mūsų pagrindiniai prekybos partneriai, o jeigu pavyktų prekybą liberalizuoti, apimtys išaugtų dar labiau. Žinoma padidėtų ir konkurencinės sąlygos, tačiau tai yra taip pat į naudą, nes atsivertų naujos galimybės ne tik kurti verslą šiose rinkose, bet ir naujų darbo vietų galimybės naujose rinkose.

6. Visi šie prieš tai aptarti įvykiai ES Tarybos darbotvarkėje vienaip ar kitaip paskatins jau ir taip stiprėjančias konkurencines sąlygas ES prekyboje. Ko turėtų imtis mažų valstybių verslas, norėdamas atlaikyti vis stiprėjančias konkurencines sąlygas?

I.V. – IESD Eksporto ir investicijų skyriaus vedėja, šios pareigose dirba 1 metus.

Pagrindinis ir manau svarbiausias dalykas, ko turėtų imtis mažų valstybių verslas – gerinti savo produkcijos kokybę. Tai svarbiausias rodiklis, norint sėkmingai atlaikyti konkurencines sąlygas ir išlaikyti savo produkciją rinkoje. Verslas turėtų kelti savo gaminamos produkcijos kokybę remiantis kokybės standartais bei kitais kokybės reikalavimais. Kaip pavyzdys galėtų būti JAV rinkos ir Lietuvos maisto produktų kokybės palyginimas, kuomet lietuviški maisto produktai yra aukštesnės kokybės nei JAV pagaminta produkcija, nors rinkų dydis nepalyginamai skiriasi, tačiau šiuo atveju lietuviški maisto produktai pralenkia JAV maisto rinką.

7. Kokiais būdais Jūsų nuomone galėtų prisidėti valstybinės institucijos siekdamos palengvinti užsienio prekybinius santykius (tai galioja daugiau mažų valstybių ekonomikai)?

I.V. – IESD Eksporto ir investicijų skyriaus vedėja, šios pareigose dirba 1 metus.

Valstybinės institucijos, šiuo atveju ir mūsų departamentas, organizuoja įvairius susitikimus, konferencijas, atitinkamus suvažiavimus, kurių metu vykdomos derybos su prekybos partneriais, rengiami įvairūs susitikimai, kurių metu bendradarbiaujama su perspektyviais prekybos partneriais, aptariami įvairūs, su prekyba susiję klausimai. Ne mažiau svarbi yra ir finansinė parama, teikiama verslui iš ES struktūrinių fondų, kuri padeda mažų valstybių gamintojams pateikti savo gaminamą produkciją jau ir taip didelę konkurenciją turinčioje pasaulinėje rinkoje.

8. Kaip vertinate ES poziciją santykiuose su PPO?

J.A. – IESD Prekybos politikos skyriaus I sekretorė, su ES –JAV prekybos klausimais dirba 3 metus.

Dabar vyksta IX PPO ministrų konferencija (gruodžio 3) Balyje, Indonezijoje, laukiame sugrįžtant ES prekybos ministrų, tuomet žiūrėsime, ka nutars, nes kolkas derybos su PPO buvo sustojusios ir jokie reikšmingi pokyčiai paskutiniu metu nevyko. Nors buvo rengiami ir neformalūs suvažiavimai, kurių metu buvo deramasi dėl vienu ar kitu prekybinių sąlygų, tačiau konkrečių sprendimų nebuvo priimta.

9. Ar ES užsienio prekybos politika pakankamai dėmesio skiria mažų valstybių ekonominiams interesams ir kaip tai atitinka Lietuvos ekonominius interesus?

I.V. – IESD Eksperto ir investicijų skyriaus vedėja, šios pareigose dirba 1 metus.

Manau ES užsienio prekybos politika skiria pakankamai dėmesio mažų valstybių interesams, tačiau vyrauja ta tendencija, jog jeigu tarkime vyksta derybos dėl vienu ar kitu prekybinių interesu su trečiaja šalimi, o derybų metu yra atstovaujama tarkime Vokietijos ar Prancūzijos interesams ir tuo pačiu Lietuvos ar kitos mažesnės šalies nares interesams, tačiau šie interesai nesutampa tarpusavyje, greičiausiai įvyks taip, jog sprendimas bus priimtas Vokietijos ar Prancūzijos naudai, nes tai pagrindinės ES šalys narės, “vežančios” visą ES ekonomiką ir jos turi didesnę įtaką priimamiems sprendimams, todėl mažesnės valstybės interesai šiuo atveju gali pasirodyti, jog yra primiršti, tačiau jeigu ir Lietuvos ir Vokietijos interesai sutampa, sprendimas greičiausiai bus priimtas abiejų šalių naudai ir šiuo atveju bus atsižvelgta į abiejų šalių interesus. Taigi, labai priklauso nuo to ar mažesnių ir didžiųjų šalių narių interesų grupės sutampa ar ne.

8) A.V. – LR užsienio reikalų ministerijos, Išorinių ekonominių santykių departamento, Tarptautinių ekonominių organizacijų skyriaus antrasis sekretorius, ISM akademinės bendruomenės narys nuo 2008 m., Lietuvos nuolatinės atstovybės ES atašė 3 m.

1. Kaip vertinate Rusijos prekybos ribojimus, taikomus lietuviškiems pieno produktams? Ar tokie prekybos ribojimai yra pagrįsti ar tai daugiau dėl politinių priežasčių?

Vertinimas, aišku, neigiamas, nes tai nėra suderinama su Rusijos prisiimtais PPO įsipareigojimais. Nors bandyta ieškoti paaiškinimų vykdomam pieno produktų ribojimui, tačiau jie buvo be galo silpni, nepagrįsti ar net išsigalvoti (pvz. Radus tokių medžiagų pieno produktuose, kurie iš viso ES yra uždrausti). Taigi, darytina prielaida, kad tokį importo ribojimą nulėmė politinės priežastys.

2. Ar Lietuva pirmininkaudama Europos Tarybai gali daugiau pasiekti dėl Rusijos taikomų prekybos apribojimų nei nepirmininkaudama Tarybai? Kodėl?

Teisiškai Pirmininkavimas ES Tarybai ir tokios problemos sprendimas nėra susiję. Tačiau reikia pripažinti, kad pirmininkavimo metu ES kur kas rimčiau žiūri į Lietuvai kylančias prekybines problemas,

ypač jei tai kyla dėl politinių priežasčių. ES Komisija supranta, kad kylančias bėda stipriai įtakoja tai, kad Lietuva šiuo metu pirmininkauja ES. Todėl ir šių problemų sprendimui, tam tikra prasme, skiria didesnę vaidmenį, nei būtų kitu atveju.

3. Dabartiniu metu prasidėjo ES ir JAV derybos dėl platesnės transatlantinės laisvos prekybos erdvės. Kaip vertinate tokią ES ir JAV santykių plėtrą ir ar iš viso tokio, iki šiol turbūt didžiausio integracinio susitarimo, galima pasiekti?

Jei TTIP susitarimas būtų pasiektas, tai būtų pats didžiausias tokio pobūdžio prekybos ir investicijų susitarimas pasaulio prekybos istorijoje (dvišalis). Neabejotina, kad tai atneštų akivaizdžią naudą šalims abipus Atlanto vandenyno, o naudą dalintųsi tiek vietos gamintojai, tiek importuotojai. Taigi – iniciatyva savalaikė, sveikintina, tačiau reikės atlikti labai daug darbo, kad įgyvendinti iškeltus tikslus. Pabrėžtina, kad reguliacinis bendradarbiavimas tarp ES ir JAV vyko jau kurį laiką, tam buvo įkurta Transatlantinė Ekonominė Taryba (DE Pirmininkaujant ES). Taip prasidėjo dialoga, leidęs priėti prie laisvos prekybos susitarimo derybų realizavimo.

4. Kaip manote, kokios galėtų būti šių derybų pasekmės Europos Sąjungai ir kaip šis susitarimas praplėstų ES rinką?

Kaip jau atsakyta – įtaka iš esmės būtų teigiama. ES pradeda derybas tik su tomis prekybinėmis partnerėmis, su kuriomis mato akivaizdžią ekonominę naudą (Indija, Japonija ir t.t.). Sumažėję importo tarifai ir panaikinti kiti prekybos barjerai leistų ES labiau atverti JAV rinką.

5. Šiuo metu ne mažiau svarbus santykių plėtos etapas – aktyviai plėtojama Rytų partnerystės programa. Kokios perspektyvos būtų Rytų partnerystės programai ir kokia jos galima įtaka Lietuvos užsienio prekybai?

Tai viena pagrindinių ateityje galimos ES prėtros kryptių. Sėkmingas DCFTA parafavimas su Gruzija ir Moldova rodo, kad EaP šalys motyvuotai žiūri į programos teikiamą naudą ir eina Europos integracijos keliu. Laikinos problemos su Ukraina, tačiau tikėtina, kad galų gale nugalės racionalus pasirinkimas ir šioje šalyje. Lietuvai labai svarbu kad ši programa būtų vystoma ir gilinami prekybiniai santykiai su šiomis šalimis. Mes ir taip nemažai eksportuojame į šias rinkas, tad panaikinus prekybinius barjerus prekyba dar labiau suintensyvėtų. Taigi, nauda Lietuvos užsienio prekybai – neabejotina.

6. Visi šie prieš tai aptarti įvykiai ES Tarybos darbotvarkėje vienaip ar kitaip paskatins jau ir taip stiprėjančias konkurencines sąlygas ES prekyboje. Ko turėtų imtis mažų valstybių verslas, norėdamas atlaikyti vis stiprėjančias konkurencines sąlygas?

Reikėtų didinti investicijas į gamybos potencialą, gamybą grindžiant ne tik investavimu, bet ir inovacijomis. Reikia siekti gaminti prekes, kurios konkuruotų ne su tokių masinės gamybos šalių kaip Kinija, Indija, kitos Pietryčių Acijos šalys, prekėmis. Reikia savo prekėmis konkuruoti su aukštos

pridėtinės vertės prekėmis, gaminamomis vakarų valstybėse, galimai gilinant savo gamybos potencialą specifinėse gamybos srityse.

7. Kokiais būdais Jūsų nuomone galėtų prisidėti valstybinės institucijos siekdamos palengvinti užsienio prekybinius santykius (tai galioja daugiau mažų valstybių ekonomikai)?

Ekonominės diplomatijos tikslas – atverti savo šalies prekių eksportą į trečias šalis ir, tuo pačiu, pritraukti kuo daugiau investicijų į savo šalį. Taigi, valstybinės institucijos turi aktyviai ieškoti naujų rinkų, supažindinti trečių šalių žmones su investavimo galimybėmis ir perspektyvomis. Tai galioja nepriklausomai nuo to, ar tai didelė ekonomika ar maža.

8. Kaip vertinate ES poziciją santykiuose su PPO?

ES yra viena iš labiausiai vedančių PPO narių ir stipriai remiančių DDA. ES, būdama viena iš atviriausių pasaulio ekonomikų/rinkų, siekia tolimesnės pasaulinio prekybos sistemos liberalizavimo. Vistik, ES pozicija PPO DDA derybose siekia būti subalansuota, kad visos pasaulio šalys pagal savo galias prisidėtų prie Dda raundo užbaigimo. Kol kas šis procesas vyksta labai lėtai ir sudėtingai.

9. Ar ES užsienio prekybos politika pakankamai dėmesio skiria mažų valstybių ekonominiams interesams ir kaip tai atitinka Lietuvos ekonominius interesus?

Lietuva, būdama maža ES nare, labai aktyviai dalyvauja ES prekybos politikos formavimo procese. Tačiau, bendrą politiką nustato konsensusas, rastas tarp 28 ES valstybių narių. Visada galima sakyti, kad galima būtų daugiau atsižvelgti į mažesnių šalių ekonominius interesus, tačiau tai nėra lengvai pasiekama, be to – nebūtų visiškai teisinga didesnių šalių atžvilgiu. Apskritai vertinant galima konstatuoti, kad ES prekybos politika yra subalansuota, atitinkanti tiek visų ES šalių esminius interesus, bei grindžiama poreikiu užtikrinti ES pramonės, o tuo pačiu – vartotojų ir importuotojų interesus.